

Vrije Universiteit Brussel

FACULTEIT VOOR PSYCHOLOGIE EN EDUCATIEWETENSCHAPPEN

Richting: Agogische Wetenschappen

Beleidsparticipatie binnen de muren: het vormgeven van een gedetineerdenoverleg in de gevangenis van Gent

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Master in de Agogische Wetenschappen door

Lore Van Roy

Academiejaar 2014-2015

Promotor: Prof. dr. Liesbeth De Donder
Begeleider(s): Dorien Brosens

Aantal woorden: 14512

SAMENVATTING MASTERPROEF

Naam en voornaam: Van Roy Lore

Rolnr.: 0101805

KLIN
AO
ONKU
AGOG

Titel van de Masterproef: Beleidsparticipatie binnen de muren: het vormgeven van een gedetineerdenoverleg in de gevangenis van Gent

Promotor: Prof. Dr. Liesbeth De Donder

Samenvatting:

Dit onderzoek peilt naar de visie van zowel gedetineerden als professionals op participatie en inspraak van gedetineerden in de gevangenis van Gent. Er werden 5 focusgroepen georganiseerd met professionals, gedetineerden-vertegenwoordigers die deelnemen aan het overlegorgaan en gedetineerden die niet deelnemen aan het overlegorgaan (Nederlandstalig en Franstalig). Het onderzoek beschrijft (1) de verschillende participatieniveaus die vandaag aanwezig zijn, (2) de doelen en meerwaarde van participatie en inspraak, (3) de voorwaarden voor participatie en inspraak, (4) het profiel van de participanten en (5) de werking van het gedetineerdenoverlegorgaan.

Informatie wordt als de belangrijkste voorwaarde van participatie en inspraak beschouwd. Vandaag zijn het vooral anderstalige gedetineerden die een gebrek aan informatie ervaren en bijgevolg uit de boot vallen. Naast communicatie naar gedetineerden toe, dient er ook voldoende communicatie en transparantie te zijn naar professionals toe. Een transparant beleid vergroot het draagvlak bij personeelsleden. Participatie en inspraak in een detentiecontext kennen ook enkele voordelen. Zo ervaren gedetineerden een groter gevoel van zelfwaarde en kunnen zij opnieuw verantwoordelijkheden opnemen. Daarnaast creëert inspraak ook een positieve sfeer wat de dynamische veiligheid binnen de inrichting kan verhogen.

Inspraak van gedetineerden wordt vandaag zichtbaar in de werking van het gedetineerdenoverlegorgaan. Gedetineerden-vertegenwoordigers vergaderen hier zelfstandig en formuleren adviezen naar de directie toe. Aangezien gedetineerden-vertegenwoordigers vaak vanuit zichzelf spreken, is het belangrijk na te denken over de samenstelling van het overleg. Wanneer verschillende doelgroepen vertegenwoordigd zijn, kunnen ook de verschillende belangen behartigd worden. Daarnaast bestaat ook het idee een meer directe vorm van inspraak te implementeren. Wanneer gedetineerden en professionals samen aan de tafel zitten, is er ruimte voor een rechtstreekse dialoog. Gedetineerden laten participeren in werkgroepen is dan ook een idee dat verder uitgewerkt kan worden naar de toekomst toe.

DANKWOORD

Dit werk kon niet tot stand komen zonder de hulp en steun van enkele personen. Om te beginnen wil ik graag Prof. Dr. Liesbeth De Donder en Dorien Brosens bedanken voor de begeleiding, ondersteuning en feedback. Zo ook de medewerkers van de gevangenis van Gent voor de fijne samenwerking.

Vervolgens wil ik graag mijn mede-agogen bedanken voor hun feedback en advies, de nodige duwtjes-in-rug en de fijne ontspanmomenten tussendoor. Een speciaal dankwoordje ook naar Judith, met wie ik heel fijn heb kunnen samenwerken. Ook nog een woordje van dank aan mijn vriendinnen voor hun interesse in het onderzoek en de motiverende berichtjes. Daarnaast bedank ik ook mijn mama en zus voor het vele naleeswerk.

Tot slot bedank ik graag alle respondenten die deelnamen aan het onderzoek. Jullie bereidwilligheid en openheid tijdens de focusgroepen werd enorm geapprecieerd. Dankjewel!

INHOUDSOPGAVE

DEEL 1: INLEIDING	1
1. PROBLEEMSTELLING	1
2. LITERATUURONDERZOEK	2
2.1 PARTICIPATIE	2
2.2 BELEIDSPARTICIPATIE DOOR GEDETINEERDEN	4
2.2.1 WETTELIJK KADER	4
2.2.2 GEDETINEERDENOVERLEG IN DE PRAKTIJK.....	6
2.2.3 INTERNATIONALE VERGELIJKING	10
3. ONDERZOEKSVRAGEN	11
DEEL 2: DATA EN METHODES.....	12
1. DEELNEMERS	12
2. OPZET	12
3. MATERIAAL	13
4. ANALYSEPROCEDURE	13
DEEL 3: RESULTATEN	14
1. PARTICIPATIE EN INSpraak	14
1.1 DEFINITIE PARTICIPATIE EN INSpraak	14
1.2 FORMELE EN INFORMELE PARTICIPATIE	14
1.3 NIVEAUS INTERACTIVITEIT VAN PARTICIPATIE	14
1.3.1 INFORMEREN	14
1.3.2 RAADPLEGEN	16
1.3.3 ADVISEREN	17
1.3.4 COPRODUCEREN	17
1.3.5 MEEBESLISSEN	18
1.4 MEERWAARDE VAN PARTICIPATIE DOOR GEDETINEERDEN.....	18
1.4.1 DOELN DIE PARTICIPATIE MOET NASTREVEN	18
1.4.2 VOORDELEN/MEERWAARDE VAN PARTICIPATIE DOOR GEDETINEERDEN.....	18
1.5 PROFIEL VAN PARTICIPANTEN.....	20
1.5.1 INDIVIDUELE KENMERKEN PARTICIPANTEN.....	20
1.5.2 MOTIEVEN OM TE PARTICIPEREN.....	20
1.5.3 GROEPEN DIE UIT DE BOOT VALLEN	20
1.5.4 BARRIÈRES OM TE PARTICIPEREN	21
1.6 VOORWAARDEN VOOR PARTICIPATIE EN INSpraak	22
1.6.1 DRAAGVLAK BINNEN DE GEVANGENIS	22
1.6.2 DREMPELS OM PARTICIPATIE/INSpraak TE ORGANISEREN	23
1.6.3 BEGELEIDING EN TRAINING VAN GEDETINEERDEN.....	23
2. GEDETINEERDENOVERLEG.....	24
2.1 WERKING GEDETINEERDENOVERLEG	24
2.1.1 ONTSTAAN.....	24
2.1.2 TAKEN VAN HET GEDETINEERDENOVERLEG.....	24
2.1.3 MOGELIJKHEDEN TOEKOMST	25
2.2 PERCEPTIE TEN AANZIEN VAN HET GEDETINEERDENOVERLEG	25
2.2.1 VERWACHTINGEN GEDETINEERDEN-VERTEGENWOORDIGERS.....	25
2.2.2 PERCEPTIE GEDETINEERDEN DIE NIET DEELNEMEN AAN HET OVERLEG.....	26
2.2.3 PERCEPTIE PERSONEELSLEDEN	26
2.3 COMMUNICATIE EN TERUGKOPPELING VAN INFORMATIE	26
2.4 PROFIEL VAN GEDETINEERDEN-VERTEGENWOORDIGERS	27
2.4.1 COMPETENTIES.....	27

2.4.2 VERKIEZING/KANDIDAATSTELLING	27
2.5 INSPRAAK ACHTERBAN	28
DEEL 4: DISCUSSIE EN CONCLUSIE.....	30
1. BESPREKING RESULTATEN	30
1.1 BETEKENIS VAN PARTICIPATIE EN INSPRAAK IN DE GEVANGENIS VAN GENT	30
1.1.1 PARTICIPATIE-NIVEAUS (EDELLENBOS, 2006)	30
1.1.2 DOELEN VAN PARTICIPATIE EN INSPRAAK	31
1.1.3 MEERWAARDE VAN PARTICIPATIE DOOR GEDETINEERDEN	31
1.1.4 VOORWAARDEN VOOR PARTICIPATIE EN INSPRAAK.....	31
1.2 PROFIEL VAN PARTICIPANTEN.....	32
1.2.1 INDIVIDUELE KENMERKEN	32
1.2.2 MOTIEVEN EN BARRIÈRES	32
1.3 WERKING GEDETINEERDENOVERLEG	33
1.3.1 TAKEN GEDETINEERDENOVERLEG	33
1.3.2 PERCEPTIE TEN AANZIEN VAN HET GEDETINEERDENOVERLEG	33
1.3.3 RAADPLEGEN VAN DE ACHTERBAN	33
1.4 PROFIEL GEDETINEERDEN-VERTEGENWOORDIGERS	34
1.4.1 COMPETENTIES.....	34
1.4.2 VERKIEZING/KANDIDAATSTELLING	34
2. BEPERKINGEN EIGEN ONDERZOEK.....	34
3. AANBEVELINGEN VERDER ONDERZOEK	35
4. AANBEVELINGEN VOOR BELEID EN PRAKTIJK	35
5. CONCLUSIE.....	36
DEEL 5: BIBLIOGRAFIE	37
DEEL 6: BIJLAGEN.....	39
BIJLAGE 1: INTERVIEWSHEMA STUURGROEP + COÖRDINATIETEAM HULP- EN DIENSTVERLENING.....	39
BIJLAGE 2: INTERVIEWSHEMA DEELNEMERS GEDETINEERDENOVERLEG.....	43
BIJLAGE 3: INTERVIEWSHEMA NIET-DEELNEMERS (NEDERLANDSTALIG).....	45
BIJLAGE 4: UITGETYPTE FOCUSGROEP: GEDETINEERDEN-VERTEGENWOORDIGERS	47
BIJLAGE 5: LABELSCHEMA	71

DEEL 1: INLEIDING

1. Probleemstelling

Op 12 januari 2005 werd de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Artikel 7 van deze wet stelt:

§ 1. In elke gevangenis wordt een klimaat van overleg nagestreefd. Daartoe wordt in elke gevangenis een overlegorgaan opgericht teneinde de gedetineerden in de gelegenheid te stellen inspraak te hebben in aangelegenheden van gemeenschappelijk belang die voor hun medewerking in aanmerking komen.

Uit bevestigingen blijkt echter dat overlegorganen in de Belgische gevangenissen eerder zeldzaam zijn en dat de bestaande organen onderling sterk verschillen. In 2009 werd een pilootproject opgezet in de penitentiaire inrichtingen van Gent, Ruiselede, Dendermonde, Sint-Gillis, Wortel, Hasselt, Namen, Aarlen, Jamioulx en Lantin. Op basis van het eindverslag van de pilootgroep werd een ontwerp van Koninklijk Besluit opgesteld. Dit ontwerp van Koninklijk Besluit werd in 2010 via een nota van de Directeur-Generaal bezorgd aan alle gevangenisdirecties met de vraag om bij het begin van 2011 van start te gaan met de oprichting van een gedetineerdenoverleg (Guffens et al., 2012).

De gevangenis van Gent ging, zoals hierboven vermeld, in 2009 van start met het oprichten van een gedetineerdenoverleg. De stuurgroep gedetineerdenoverleg en de werkgroep participatie hebben vandaag echter nood aan meer theoretische omkadering, inzicht in de huidige werking en mogelijkheden naar de toekomst toe. Is er een draagvlak voor het gedetineerdenoverleg? Over welke competenties moeten de deelnemers beschikken? Wat zijn mogelijke manieren om de achterban te betrekken? Dit zijn slechts enkele vragen die de stuurgroep gedetineerdenoverleg en de werkgroep participatie zich stellen.

Niet enkel in België, maar ook op internationaal niveau is het onderzoek naar inspraakorganen voor gedetineerden eerder beperkt. Wel voerden Solomon en Edgar in 2004 een grootschalig onderzoek in Engeland en Wales waarin ze focusten op de werking van een overlegorgaan en wat de invloed ervan kan zijn op het gevangenisleven. Ook peilden zij naar de mogelijke voor- en nadelen van een overlegorgaan in een detentiecontext (Solomon & Edgar, 2004).

Het oprichten van een gedetineerdenoverleg binnen een penitentiaire inrichting vraagt steeds om een goede voorbereiding. Het is van belang na te gaan wat mogelijk en/of wenselijk is voor de verschillende betrokken partijen en hoe deze verwachtingen in de praktijk op elkaar kunnen worden afgestemd. Het vormgeven van een overlegorgaan kan ontstaan vanuit de overtuiging dat participatie en inspraak zowel voor de initiatiefnemers als de participanten een positief effect hebben (Derwael, 2013).

2. Literatuuronderzoek

2.1 Participatie

Participatie is een breed begrip met veel toepassingen en betekenissen. Om verwarring te voorkomen is het belangrijk aan te duiden wie de actor is en in welke context deze zal participeren. Participatie gaat om de actie van een individu in een sociale structuur (Jager-Vreugdenhil, 2012). Derwael (2013, p. 6) omschrijft participatie als:

De deelname van individuele burgers of bepaalde groepen aan de dagelijkse werking of besluitvorming van organisaties, overheden, belangengroepen, sectoren, raden, projecten, activiteiten, enz. Door het inbrengen van de ervaring wil men de kwaliteit van de dienst of het product verbeteren, of minstens meer op maat maken van de beoogde doelgroep.

Participatie en inspraak kunnen voor zowel de initiatiefnemers als de participanten een positief effect hebben. De initiatiefnemers bekomen extra input voor de eigen werking en besluitvorming enerzijds, de participanten werken aan hun persoonlijke ontplooiing anderzijds (Derwael, 2013). Het perspectief waaruit men kijkt, bepaalt echter waar de focus van het participatieproces zal liggen: vanuit de winst van de organisatie voor de participant, of vanuit de bijdrage van de participant voor de organisatie (Jager-Vreugdenhil, 2011). Bovendien kan door het participatieproces ook het algemene democratische gehalte van de werking verhoogd worden. Om deze positieve effecten ook effectief in de praktijk te bekomen, vraagt een participatieproces een goede voorbereiding. Zo moeten verwachtingen op elkaar afgestemd worden, de doelstellingen moeten duidelijk geformuleerd worden en het participatieniveau dient op voorhand te worden bepaald (Derwael, 2013).

Verwachtingen afstemmen

Als eerste stap in het participatieproces maken de initiatiefnemers hun intenties duidelijk. Ze informeren de participanten over hoe hun ervaringen en kennis gebruikt kunnen worden om tot een betere werking van de organisatie te komen. Het is aan te raden al van bij het begin van het proces de participanten te betrekken door hen mee de lijnen van het project te laten uittekenen (Derwael, 2013).

Doelstellingen formuleren

Derwael (2013) adviseert om de hoofddoelstellingen bij aanvang van het proces duidelijk neer te schrijven en daarbij ook te vermelden op welke manier men deze wil bereiken. Het kunnen teruggrijpen naar hoofddoelstellingen bevordert de continuïteit van het proces en biedt de betrokken partijen een houvast. Daarnaast kan er ook een overzicht gegeven worden van de verschillende rollen en taken van alle betrokken partijen en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Om de doelstellingen voor iedereen duidelijk te houden is het gebruik van een specifiek vakjargon af te raden. Indien bepaalde vaktermen toch noodzakelijk zijn is het belangrijk ze te verklaren

(Derwael, 2013). Wanneer een projectplan zeer strikt wordt nageleefd en er in geen geval van wordt afgeweken, kan dit de participatie begrenzen. Planmatig te werk gaan kan een houvast bieden maar participatie blijft vooral een dynamisch proces dat voldoende ruimte laat voor aanpassingen aan onvoorziene omstandigheden, de doelgroep en de omgeving (L'Enfant, 2003).

Participatieniveau bepalen

Bij aanvang van het participatieproces dient men te bepalen welk niveau van participatieve beïnvloeding mogelijk en/of wenselijk is. Derwael (2013) maakt een onderscheid tussen drie participatieniveaus. Ten eerste is er het microniveau of individueel caseniveau dat de inspraak in het eigen functioneren binnen een bepaalde context omvat. Ten tweede kan men zich ook richten op het meso- of organisatieniveau. Hier hebben participanten inspraak op het niveau van de werking van de organisatie (regels, afspraken, procedures, enz.). Tot slot bestaat er ook participatie op het macroniveau, ook wel het beleidsniveau genoemd. Hier richt men zich op het beïnvloeden van de maatschappij of de wetgeving opgesteld door beleidsmakers (Derwael, 2013).

Naast het bepalen van het participatieniveau is er ook een onderscheid te maken in de mate van interactiviteit van de participatie. Edelenbos en collega's (2006) ontwierpen een continuüm waarop vijf verschillende gradaties van interactiviteit van burgerparticipatie ten aanzien van het bestuur geplaatst kunnen worden (Edelenbos, Domingo, Klok & Van Tatenhove, 2006).

Tabel 1. Interactiviteit van participatie (Edelenbos, Domingo, Klok & Van Tatenhove, 2006)

	Rol van de burger	Rol van bestuur
Participant wordt niet betrokken	Geen	Voert zelfstandig beleid en verschaft geen informatie
1. Informeren	Doelgroep van onderzoek en voorlichting, levert geen input	Voert zelfstandig beleid en verschaft hierover informatie
2. Raadplegen	Geconsulteerde	Bepaalt beleid en geeft de gesprekspartner mogelijkheid tot commentaar, maar hoeft daaraan geen consequenties te verbinden
3. Adviseren	Adviseur	Bepaalt beleid, maar staat open voor andere ideeën en oplossingen
4. Coproduceren	Medebeslisser binnen randvoorwaarden	Bestuur besluit over beleid met inachtneming van de vooraf gestelde randvoorwaarden
5. Meebeslissen	Initiatiefnemer	Biedt ondersteuning en laat beleidsvorming aan participanten over

Aandachtspunten

Naast een goede voorbereiding zijn er nog enkele andere punten waaraan aandacht besteed dient te worden bij de opstart van, of tijdens, een participatieproces. Ten eerste is er de voorkeur voor

directe inspraak boven indirecte inspraak. Deze eerste vorm biedt voordelen voor zowel de initiatiefnemers als de participanten. De rechtstreekse dialoog met de participanten houdt in dat ervaringen face-to-face gedeeld worden en bijgevolg niet eerst geïnterpreteerd worden door anderen. Initiatiefnemers hebben zo de mogelijkheid meteen een tegenantwoord te bieden en ook hun ervaring te delen met de participanten (Derwael, 2013).

Als tweede punt is het belangrijk dat beide partijen ervoor open staan elkaar te leren kennen. Bij aanvang al een oordeel hebben over de andere partij zal het proces niet bevorderen (Derwael, 2013). In penitentiaire inrichtingen vraagt het een inspanning om het vaak heersende 'wij versus zij' gevoel, of de spanning tussen gedetineerden en personeelsleden weg te werken (Toch, 1995). Een veilige omgeving creëren waarin projectpartners en participanten elkaars achtergrond en standpunten leren kennen is essentieel in de beginfase van het proces (Derwael, 2013). Hierbij aansluitend moet men zich bewust zijn van de diversiteit van belangen waarmee men in een participatieproces te maken krijgt. Tijdens het proces alleen compromissen willen sluiten heeft als gevolg dat er vervlakking kan ontstaan. De diversiteit van belangen erkennen en er mee aan de slag gaan biedt nieuwe mogelijkheden voor participatie (L'Enfant, 2003).

2.2 Beleidsparticipatie door gedetineerden

2.2.1 Wettelijk kader

Europa

In januari 2006 nam de Raad van Europa *Recommendation 2* aan, een document dat de herziene Europese gevangenisregels bevat (Bishop, 2006). Regel 50 van dit document stelt: "Subject to the needs of good order, safety and security, prisoners shall be allowed to discuss matters relating to the general conditions of imprisonment and shall be encouraged to communicate with the prison authorities about these matters." (Council of Europe, 2006).

Verder beschrijft het document dat de rechten van gedetineerden om te communiceren zo min mogelijk beperkt dienen te worden. Wanneer een duidelijk communicatieplatform tussen gedetineerden en het gevangenisbestuur vorm krijgt, zal dit de algemene orde binnen de inrichting ten goede komen. *Recommendation 2* vermeldt daarnaast ook dat de vorm of concrete uitwerking van dit communicatieplatform in handen ligt van het nationaal gevangenisbestuur (Council of Europe, 2006). Zoals de titel van het document stelt, gaat het om aanbevelingen naar nationale overheden toe en dus niet om een juridische binding van nationale overheden ten aanzien van de Raad van Europa. Communicatie via een gedetineerdenoverleg is de meest voorkomende vorm van een communicatieplatform. Enkele Europese landen, waaronder België, besloten de inspraak van gedetineerden wettelijk vast te leggen. Deze wetgevingen omtrent de beleidsparticipatie van gedetineerden en de richtlijnen voor het oprichten van een overlegorgaan zijn echter voor elk land sterk verschillend (Bishop, 2006).

België

Met de ontwikkeling van een wettelijk kader voor overleg tussen gedetineerden en directie is reeds gestart voor de komst van de *Recommendation 2* van de Raad van Europa in 2006. Minister van justitie Stefaan De Clerk gaf in 1996 met zijn oriëntatienota 'Strafbeleid en Gevangenisbeleid' de aanzet tot het uitwerken van een Belgische basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden. Een jaar later werd de commissie 'Basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden' opgericht die in 2000 haar voorbereidend werk afsloot. Het dossier bleef gedurende drie jaar bijna onaangeraakt in het parlement liggen. Na de verkiezingen van 2003 kwam het dossier terug in de aandacht en werd het wetsvoorstel opnieuw ingediend (Daems, 2011). Op 12 januari 2005 werd de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Artikel 7 van deze wet stelt:

§ 1. In elke gevangenis wordt een klimaat van overleg nagestreefd. Daartoe wordt in elke gevangenis een overlegorgaan opgericht teneinde de gedetineerden in de gelegenheid te stellen inspraak te hebben in aangelegenheden van gemeenschappelijk belang die voor hun medewerking in aanmerking komen.

§ 2. De Koning bepaalt de wijze van samenstelling en de werkwijze van de overlegorganen.

De implementatie van de basiswet verloopt gefaseerd en kan dus heel wat tijd in beslag nemen, vooral met betrekking tot nieuwe elementen, waar het gedetineerdenoverleg een voorbeeld van is. Om het gedetineerdenoverleg te implementeren richtte het Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen in 2005 een interne werkgroep op die de implementatie moest voorbereiden. Er werd zowel bij gevangenisdirecteurs als penitentiair beambten gepeild naar persoonlijke ervaringen, dit op het centrale en het lokale niveau. Via deze werkwijze moest het draagvlak voor de oprichting van een gedetineerdenoverleg door het personeel vergroot worden. Uit deze bevraging blijkt dat overlegorganen in de Belgische gevangenis eerder zeldzaam zijn en dat de bestaande organen onderling sterk verschillen. De oorzaak hiervan kan liggen in het feit dat de regels met betrekking tot deze organen lokaal bepaald werden (Guffens et al., 2012).

In 2009 werd op basis van het eindverslag van de interne werkgroep een pilootproject opgezet in de penitentiaire inrichtingen van Gent, Ruiselede, Dendermonde, Sint-Gillis, Wortel, Hasselt, Namen, Aarlen, Jamioulx en Lantin. Binnen de pilootgroep werden enerzijds de doelstellingen van een overlegorgaan verfijnd, anderzijds werd een voorstel tot samenstelling geformuleerd (zie 2.2.2 Gedetineerdenoverleg in de praktijk). Eind 2009 werd het eindverslag van de pilootgroep -dat een stand van zaken van elke deelnemende gevangenis bevatte- overhandigd aan de Directeur-Generaal (Guffens et al., 2012).

Nadat de fase van het pilootproject ten einde liep, werd op basis van het verslag van de pilootgroep een ontwerp van Koninklijk Besluit opgesteld. Dit ontwerp van Koninklijk Besluit omvat inhoudelijk het volgende: het overlegorgaan is samengesteld uit minstens vier gedetineerden en een beperkt aantal personeelsleden; de vertegenwoordigers worden verkozen door de volledige

gevangenispopulatie; elke gedetineerde kan zich schriftelijk kandidaat stellen; naast effectieve vertegenwoordigers worden er ook plaatsvervangers verkozen; de directeur heeft de bevoegdheid om in uitzonderlijke gevallen de hoedanigheid van een vertegenwoordiger te ontnemen; het overlegorgaan komt minstens één maal per kwartaal op initiatief van de voorzitter samen (Guffens et al., 2012).

Dit ontwerp van Koninklijk Besluit werd in 2010 via een nota van de Directeur-Generaal bezorgd aan alle gevangenisdirecties met de vraag om begin 2011 van start te gaan met de oprichting van een gedetineerdenoverleg (Guffens et al., 2012). De nota omschrijft de dubbele rol van een overlegorgaan: enerzijds geeft het gedetineerden de mogelijkheid inspraak te hebben in aangelegenheden van algemeen belang, anderzijds biedt het orgaan mogelijkheden tot het ontwikkelen van een wederzijdse communicatie tussen gedetineerden en directie. Daarnaast vermeldt de nota enkele richtlijnen met betrekking tot de samenstelling, de aanduiding van de vertegenwoordigers, de duur van het mandaat en de werkwijze van het overlegorgaan (zie ook inhoud ontwerp Koninklijk Besluit). Tot slot wordt in de nota ook expliciet beschreven dat een overlegorgaan een adviesorgaan is en geen beslissingsorgaan (Meurisse, 2010).

2.2.2 Gedetineerdenoverleg in de praktijk

Aangezien overlegorganen in de praktijk nog maar weinig operationeel zijn, is daarbij aansluitend ook het onderzoek ernaar eerder beperkt. Volgend deel is voornamelijk gebaseerd op het onderzoek van Levenson & Farrant (2000) en het onderzoek van Solomon & Edgar (2004) dat hierop verder bouwt.

Levenson & Farrant deden in 2000 onderzoek in alle gevangenissen van Engeland en Wales naar de mate waarin gedetineerden aan vrijwilligerswerk doen of inzetten op actief burgerschap. Meer specifiek werd hierbij ook de vraag gesteld of gedetineerden inspraak hebben op de beleidsvorming van de gevangenis (Levenson & Farrant, 2002). Beleidsparticipatie door gedetineerden krijgt vorm op twee manieren, namelijk via *wing forums* en *prisoner councils*. *Wing forums* vertegenwoordigen enkel gedetineerden van een bepaalde vleugel, in tegenstelling tot *prisoner councils* waarin gedetineerden van verschillende vleugels zetelen en waar algemene onderwerpen of thema's die de volledige gevangenispopulatie aangaan, worden besproken (Solomon & Edgar, 2004).

Solomon & Edgar (2004) observeerden de werking van een overlegorgaan en namen interviews af met personeelsleden, gedetineerden-vertegenwoordigers en gedetineerden die niet deelnemen aan het overleg. Het onderzoek focust op de werking van een overlegorgaan en wat de invloed is op het gevangenisleven. Tot slot worden mogelijke voor- en nadelen opgesomd (Solomon & Edgar, 2004).

Werking van een overlegorgaan

Als eerste punt is het belangrijk te bepalen wie de gedetineerden-vertegenwoordigers binnen het overlegorgaan zijn en op welke manier deze personen geselecteerd worden. Internationaal

onderzoek toont aan dat de ideale of meest democratische manier zou zijn de vertegenwoordigers te verkiezen. Om de geloofwaardigheid van het overlegorgaan ten aanzien van gedetineerden optimaal te houden, is het af te raden de vertegenwoordigers te laten selecteren door gevangenis personeel of door het gevangenisbestuur (Solomon & Edgar, 2004). De praktijk toont aan dat dit niet altijd realistisch is. Zo hebben arresthuizen te maken met een grote doorstroom, wat de aanduiding van gedetineerden door personeelsleden vaak noodzakelijk maakt (Guffens et al., 2012). In de praktijk gebeurt het verkiezen van vertegenwoordigers op een eerder informele manier. Gedetineerden kunnen zichzelf voorstellen als vertegenwoordiger of ze kunnen voorgesteld worden door medegedetineerden. Indien er geen bezwaar komt van andere gedetineerden of personeelsleden kunnen deze personen deelnemen aan het overlegorgaan. Andere gevangenis passen dan weer een combinatie van verkiezing door gedetineerden en aanbevelingen van personeel toe (Solomon & Edgar, 2004).

In België heeft de werkgroep die actief is rond de implementatie van het gedetineerdenoverleg (zie 2.2.1 Wettelijk kader) hierover een advies geformuleerd (2005). Zij bevestigt het belang van een democratische verkiezing en stelt een mandaat van één jaar voor dat maximaal één maal verlengd kan worden. Het engagement dat de gedetineerde aangaat wordt op papier vastgelegd en ondertekend door de vertegenwoordigers. Een gedetineerde kan zijn mandaat verliezen wanneer hij of zij twee maal afwezig is op een vergadering zonder geldige reden of indien hij of zij de veiligheid van de inrichting in gevaar heeft gebracht. Om de werking van het overlegorgaan zo vlot mogelijk te laten verlopen, adviseert de interne werkgroep het aantal gedetineerden-vertegenwoordigers te beperken tot 8 personen en een evenwicht te vinden tussen het aantal personeelsleden en het aantal gedetineerden. Naargelang de te bespreken agendapunten moet het mogelijk zijn andere personen, zowel intern als extern, uit te nodigen op de vergaderingen. Dit advies is later, na een experimentele fase door de pilootgroep, meegenomen in het ontwerp van Koninklijk Besluit (2012) (Guffens et al., 2012).

Als tweede punt moet het duidelijk zijn welke thema's er besproken worden en wie deze agendapunten bepaalt. De meerderheid van de overlegorganen in Engeland en Wales werken niet met een vooropgestelde agenda, maar thema's kunnen bij aanvang van het overleg naar voor geschoven worden. Naast gedetineerden die agendapunten aanbrenge, kan ook het gevangenisbestuur onderwerpen op de agenda zetten. Zo biedt een gedetineerdenoverleg voor het bestuur kansen om rechtstreekse feedback te vragen over bepaalde ideeën of plannen aangaande het gevangenisbeleid. Een gedetineerdenoverleg kan op deze manier de legitimiteit van het beleid verhogen (Solomon & Edgar, 2004). De Belgische interne werkgroep adviseert de mogelijkheid voor gedetineerden om voorbereidende vergaderingen te organiseren waarin zij agendapunten kunnen voorbereiden. Ook deze aanbeveling is opgenomen in het ontwerp van Koninklijk Besluit (2012) (Guffens et al., 2012).

Als derde en laatste punt zijn er de besluitvormingsprocessen. Slechts een minderheid van de gevangenis past een strikt democratische methode toe waarbij eindbeslissingen genomen worden aan de hand van een stemming waarbij er een meerderheid nodig is. Enkele

gevangenis verkiezen een methode waarbij er gezocht wordt naar een consensus tussen ideeën van gedetineerden, personeel en bestuur (Solomon & Edgar, 2004). Hoewel de mate van inspraak van gedetineerden in beleidsbeslissingen sterk varieert (Edgar, Jacobson & Biggar, 2011), worden in de meerderheid van de gevallen alle thema's uitgebreid besproken en bediscussieerd, maar blijft de uiteindelijke beslissing aan het gevangenisbestuur. In deze visie wordt een gedetineerdenoverleg eerder gezien als een discussieplatform en niet als een beslissingsorgaan. Dit neemt echter niet weg dat dit platform een belangrijke functie vervult binnen het beslissingsproces van gevangenisdirecties (Solomon & Edgar, 2004). In België wordt in de nota aan gevangenisdirecties (2010) beschreven dat een overlegorgaan een adviesorgaan is en geen beslissingsorgaan (zie 2.2.1 Wettelijk kader) (Meurisse, 2010).

Invloed van een overlegorgaan op het gevangenisleven

Om van een overlegorgaan geen lege doos te maken is het belangrijk na te gaan tot welke veranderingen discussies tussen het gevangenisbestuur en gedetineerden leiden. In sommige gevallen wordt het overleg gezien als een mogelijkheid voor het bestuur om geplande veranderingen uit te leggen. Op deze manier wordt de transparantie van het gevangenisbeleid vergroot. Gedetineerden-vertegenwoordigers krijgen ook de kans hierop te reageren en bedenkingen te uiten. Gedetineerden geven aan dat zij vooral praktische problemen zien opgelost worden (bv. douche die gemaakt moet worden, aanbod van goederen die gekocht kunnen worden, enz.). Toch worden ook in verschillende gevangenis meer betwiste onderwerpen (bv. toegang tot computers, drugsbeleid) besproken en het beleid hierrond werd uiteindelijk gewijzigd (Solomon & Edgar, 2004).

Gedetineerden geven aan dat zij vaak als verklaring te horen krijgen dat hun voorstel om veiligheidsredenen niet gerealiseerd kan worden. Wanneer de uitleg of verklaring waarom een voorstel niet uitvoerbaar is te beperkt is, ervaren gedetineerden een gevoel van teleurstelling (Solomon & Edgar, 2004).

Voor- en nadelen van een overlegorgaan

Zowel gedetineerden als bestuursleden geven verschillende positieve effecten aan van de aanwezigheid van een gedetineerdenoverleg binnen een penitentiaire inrichting. Ten eerste zien bestuursleden de dialoog als een belangrijk positief kenmerk. Er wordt duidelijk in twee richtingen gecommuniceerd: het bestuur heeft de mogelijkheid haar beleidsplannen toe te lichten en te verduidelijken. Gedetineerden krijgen op hun beurt de kans problemen, ideeën of bedenkingen kenbaar te maken (Solomon & Edgar, 2004). Deze samenwerking tussen gedetineerden en personeel, alsook tussen gedetineerden onderling, kan het leefklimaat binnen de gevangenis veranderen en weerspannige gevoelens van gedetineerden ten aanzien van het beleid verminderen (Toch, 1995). De aanwezigheid van een overlegorgaan kan bovendien ook de relaties tussen personeel en gedetineerden verbeteren (Levenson & Farrant, 2002).

Ten tweede wordt het als positief ervaren dat frustraties gekanaliseerd kunnen worden en dat op deze manier de orde in de gevangenis bewaard kan blijven. Wanneer een frustratie of conflict kan worden uitgesproken, bekomt men een probleem dat mogelijk kan worden opgelost (Solomon & Edgar, 2004).

Ten derde wordt het verantwoordelijkheidsgevoel van gedetineerden aangesproken, wat een invloed kan hebben op de mate van detentieschade enerzijds en de mate van orde en veiligheid in de inrichting anderzijds (Guffens et al., 2012; Bishop, 2006). Pryor (2001) wijst hierbij op het feit dat detentie heel wat keuzevrijheid van een individu wegneemt; eerst en vooral om de veiligheid van de samenleving te bewaren en daarnaast ook om de veiligheid binnen de gevangenis te waarborgen. Een verdere keuzebeperking lijkt niet aan te raden, omdat het de mogelijkheden van het individu om om te gaan met verantwoordelijkheden na vrijlating beperkt (Pryor, 2001). Men dient op zoek te gaan naar mogelijkheden voor gedetineerden om hun verantwoordelijkheid op te nemen binnen de gevangenis. Dit met het oog op het gebruik van deze vaardigheid na vrijlating (Toch, 1995).

Tot slot geven gedetineerden aan dat participeren in een overlegorgaan hen een gevoel van voldoening en meer zelfvertrouwen geeft. Het doorbreekt het dagelijks ritme en het biedt de uitdaging ergens over na te denken (Solomon & Edgar, 2004). Een daginvulling kan op die manier actief worden in plaats van passief (Toch, 1995). Dit bevestigt dat deelnemen aan een overlegorgaan niet enkel om instrumentele doelen gaat, bijvoorbeeld het verbeteren van de leefsituatie in de gevangenis (Edgar et al., 2011), maar dat er daarnaast ook intrinsieke doelen kunnen meespelen. Zo kan de gedetineerde participeren met het intrinsiek doel kennis en ervaring op te doen of een gevoel van belangrijkheid te ervaren (Jager-Vreugdenhil, 2011). Zowel gedetineerden als personeelsleden geven aan dat ze het zinvol vinden hun samenwerkingsvaardigheden te oefenen (Toch, 1995).

Gedetineerden inspraak geven in beleidsvorming kan echter ook moeilijkheden met zich meebrengen. Een eerste moeilijkheid schuilt in het feit dat vertegenwoordigers niet altijd de belangen van medegedetineerden behartigen dan wel eerder hun persoonlijke belangen (Solomon & Edgar, 2004). Derwael (2013) wijst er op dat er tijdens participatieprojecten, onafhankelijk van de context of setting, zelden eensgezindheid tussen de participanten uit eenzelfde doelgroep is. Participanten hebben ervaringen in een gedeelde context, maar deze ervaringen blijven wel persoonsgebonden. Deze verscheidenheid aan ervaringen kan als een moeilijkheid ervaren worden, maar kan ook gezien worden als de absolute rijkdom van een inspraak- of participatieproces (Derwael, 2013).

Een tweede moeilijkheid kan er in bestaan dat een discussie ook zo kan uitdraaien dat deze voor meer spanning zorgt dan vòòr men het probleem besproken had. Tot slot kan ook het gevangenispersoneel zich over het hoofd gezien voelen door de aandacht voor de belangen van gedetineerden (Solomon & Edgar, 2004).

Pryor (2011) spreekt over een evenwicht zoeken tussen de mogelijke risico's en het vertrouwen in

de meerwaarde van een overlegorgaan. Enerzijds kunnen gedetineerden meer verantwoordelijkheden krijgen, anderzijds moet ook de veiligheid en orde binnen de gevangenis bewaard blijven. Om dit evenwicht te vinden is het belangrijk controle te krijgen over de mogelijke risico's en deze niet uit de weg te gaan (Pryor, 2001).

2.2.3 Internationale vergelijking

Er bestaat een grote variëteit in de manier waarop verschillende landen een gedetineerdenoverleg organiseren, maar de bronnen en informatie hierover zijn eerder beperkt. Solomon & Edgar (2004) beschrijven in hun rapport verschillende systemen, maar vermelden ook hier geen verdere bronnen.

Zo hebben overlegorganen in Australië als hoofddoel gedetineerden inspraak te geven in de organisatie van het dagelijks leven binnen de muren en de communicatie tussen gedetineerden en het gevangenisbestuur te bevorderen. Het overlegorgaan heeft hier een duidelijke functie als ideeënforum en is dus geen beslissingsorgaan. Het gedetineerdenoverleg vindt één maal per maand plaats en wordt voorgezeten door een personeelslid of een gedetineerden-vertegenwoordiger. Ook de gevangenisdirectie woont op regelmatige basis het overleg bij. Daarnaast worden er formele samenkomstmomenten georganiseerd met gedetineerden en hun vertegenwoordigers om agendapunten te bepalen (Solomon & Edgar, 2004).

In Denemarken is het bij wet bepaald dat een gevangenisbestuur de mogelijkheid moet geven aan gedetineerden om medezeggenschap te hebben in het gevangenisbeleid. Zij zien een overlegorgaan -net als de gevangnissen in Engeland en Wales- als een platform waar zowel het gevangenisbestuur als de gedetineerden zelf onderwerpen kunnen aanbrengen. Wel is het zo dat gedetineerden-vertegenwoordigers geen inspraak hebben in problemen aangaande een individu of onderwerpen die verband houden met veiligheid. Vertegenwoordigers dienen verkozen te worden door middel van een anonieme, schriftelijke stemming. Net als in Australië hebben vertegenwoordigers in Denemarken het recht samen te zitten en te overleggen met medegedetineerden om agendapunten te bepalen (Solomon & Edgar, 2004).

Ook in Canada is de inspraak van gedetineerden m.b.t. het gevangenisbeleid bij wet bepaald. Hier wordt het principe toegepast van gedetineerden als *geïnformeerde participanten*, waarbij de nadruk ligt op het actief participeren aan het beleid door gedetineerden. Gedetineerden hebben inspraak door middel van overlegorganen waar zij hun mening ten aanzien van het beleid kunnen uiten. Net als in Denemarken wordt ook hier een uitzondering gemaakt voor onderwerpen die te maken hebben met veiligheid (Solomon & Edgar, 2004).

In Nieuw-Zeeland werkt men met *Maori Focus Units*, therapeutische gemeenschappen waarin gedetineerden hun denken en handelen baseren op traditionele Maori-waarden. Elke afdeling binnen een gevangenis heeft een eigen overlegorgaan, *Runanga* genaamd, waarin gedetineerden-vertegenwoordigers, personeelsleden en bestuursleden open met elkaar communiceren over de werking en het beleid van de afdeling (Solomon & Edgar, 2004).

In India werkt een gedetineerdenoverlegorgaan op een ander niveau. Penitentiaire inrichtingen in India zijn open gevangenissen of *open camps*, wat betekent dat er geen volledige afsluiting of bewaking is. Gedetineerden leven vaak met hun familie in de gevangenis en oefenen er ook een beroep uit. Een open gevangenis wordt bestuurd door een raad van verkozen gedetineerden die de regels bepaalt. Deze raad behandelt zowel dagelijkse problemen van gedetineerden als ook meer complexe problemen (Solomon & Edgar, 2004).

3. Onderzoeksvragen

Eenzijds stellen de stuurgroep gedetineerdenoverleg en de werkgroep participatie een eerder praktische vraagstelling; dit met betrekking tot de werking van het gedetineerdenoverleg vandaag en de mogelijkheden van dit orgaan naar de toekomst toe. Anderzijds stellen zij zich ook brede vragen omtrent de visie op participatie en inspraak van gedetineerden, het profiel van participanten en de voorwaarden om participatie en inspraak te organiseren in de praktijk. Vervolgens werden volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat kunnen participatie en inspraak betekenen binnen de gevangenis van Gent?
 - Welke participatieniveaus (Edelenbos, 2006) komen vandaag aan bod?
 - Welke doelen kan participatie door gedetineerden nastreven?
 - Wat kan de meerwaarde zijn van participatie door gedetineerden voor de verschillende betrokken partijen?
 - Aan welke voorwaarden moet voldaan zijn om participatie en inspraak mogelijk te maken?
- Welke gedetineerden participeren binnen de gevangenis van Gent?
 - Welke gedetineerden participeren (niet) binnen de gevangenis van Gent?
 - Wat zijn de motieven/barrières van gedetineerden die (niet) participeren?
- Hoe ziet de werking van het gedetineerdenoverleg er vandaag uit?
 - Welke taken neemt het gedetineerdenoverleg vandaag op? Wat zou wenselijk zijn?
 - Wat is de perceptie van gedetineerden/professionals ten aanzien van het gedetineerdenoverleg?
 - Op welke manieren kan de achterban geraadpleegd worden?
- Wat is het profiel van de gedetineerden-vertegenwoordigers?
 - Wat zijn hun motieven?
 - Over welke competenties moeten gedetineerden-vertegenwoordigers beschikken om hun functie te kunnen uitvoeren?
 - Op welke manieren kan een kandidaatstelling/verkiezing georganiseerd worden?

DEEL 2: DATA EN METHODES

1. Deelnemers

De onderzoeksvragen peilden naar de ervaringen en verwachtingen van zowel de stuurgroep gedetineerdenoverleg en werkgroep participatie, personeelsleden alsook die van de gedetineerden zelf (vertegenwoordigers uit het gedetineerdenoverleg en niet-deelnemers). Er werden in totaal 5 focusgroepen georganiseerd met volgende groepen:

Tabel 2: Overzicht focusgroepen

1)	Stuurgroep (Stuurgroep Gedetineerdenoverleg + Werkgroep Participatie) <ul style="list-style-type: none">▪ 7 respondenten
2)	Coördinatieteam Hulp- en Dienstverlening <ul style="list-style-type: none">▪ 9 respondenten
3)	Gedetineerden-vertegenwoordigers die deelnemen aan het gedetineerdenoverleg <ul style="list-style-type: none">▪ 8 respondenten
4)	Gedetineerden die niet deelnemen aan het gedetineerdenoverleg (Franstalig) <ul style="list-style-type: none">▪ 6 respondenten
5)	Gedetineerden die niet deelnemen aan het gedetineerdenoverleg (Nederlandstalig) <ul style="list-style-type: none">▪ 9 respondenten

Er waren telkens meer mannelijke dan vrouwelijke respondenten aanwezig bij de focusgroepen met gedetineerden, zowel bij vertegenwoordigers als niet-deelnemers. Dit was in verhouding met de gehele populatie in de gevangenis van Gent. De jongste en oudste respondent waren respectievelijk 23 en 65 jaar oud.

2. Opzet

Dit onderzoek peilde naar ervaringen, visies en ideeën rond inspraak en participatie binnen een gevangeniscontext, en dit van de verschillende betrokken partijen. De keuze viel dan ook op het organiseren van focusgroepen die zich lenen tot het genereren van ideeën (Baarda, De Goede & Teunissen, 2009).

De groepsinterviews werden afgenomen in het voorjaar van 2015 en vonden plaats in de gevangenis van Gent, met uitzondering van de focusgroep met de stuurgroep die doorging in het VAC Gent. De duur van de verschillende focusgroepen varieerde tussen 1,5 uur en 2,5 uur. De focusgroepen met de stuurgroep, het coördinatieteam dienst- en hulpverlening en de vertegenwoordigers van het gedetineerdenoverleg werden gemodereerd door een onderzoeker van de Vrije Universiteit Brussel. De overige twee focusgroepen (Nederlandstalige en anderstalige gedetineerden) werden gemodereerd door een personeelslid van de gevangenis van Gent die een opleiding focusgroepen gevolgd had.

Alle leden van de stuurgroep, het coördinatieteam hulp- en dienstverlening en het gedetineerdenoverleg werden uitgenodigd voor een focusgroep. De Nederlandstalige en

anderstalige respondenten die niet deelnemen aan het overlegorgaan werden gecontacteerd en uitgenodigd door trajectbegeleiders en de onderwijscoördinator.

3. Materiaal

Voor de verschillende focusgroepen werden drie topiclijsten opgesteld; een topiclijst voor de stuurgroep participatie en het coördinatieteam dienst- en hulpverlening (bijlage 1), een topiclijst voor de gedetineerden-vertegenwoordigers die deelnemen aan het gedetineerdenoverleg (bijlage 2) en tot slot een topiclijst voor de gedetineerden die niet deelnemen aan het overlegorgaan (bijlage 3).

Het onderzoek maakte gebruik van semigestructureerde interviews waarbij de volgorde van de vragen niet volledig vastlag. Wel werden in de verschillende interviews volgende onderwerpen aangehaald: (1) visie op participatie en inspraak, (2) voorwaarden voor participatie, (3) meerwaarde van participatie, (4) profiel van participanten en (5) de werking van het gedetineerdenoverlegorgaan.

4. Analyseprocedure

Elke focusgroep werd met geluidsopnamemateriaal digitaal opgenomen. Tijdens het gesprek werden ook notities genomen door een notulist. De persoonsgegevens van respondenten en de bekomen data werden anoniem verwerkt. De deelnemers werden hiervan bij aanvang van het gesprek op de hoogte gebracht en ondertekenden dit ook in de informed consent.

Als eerste stap in het analyseproces werden de interviews letterlijk uitgetypt (voorbeeld in bijlage 4). Nadien werden de bruikbare tekstfragmenten verwerkt met het programma MAXQDA. Er werd een labelschema met kernlabels en sublabels (bijlage 5) opgesteld, op basis van de topiclijsten, om de uitgetypte tekstfragmenten te labelen. Deze labels werden nadien gebruikt als basis voor de structuur van de rapportering. Als laatste stap van de analyseprocedure werden de onderzoeksvragen beantwoord aan de hand van de resultaten (De Donder, 2014).

DEEL 3: RESULTATEN

1. Participatie en inspraak

1.1 Definitie participatie en inspraak

Wanneer professionals de vraag gesteld werd wat de begrippen participatie en inspraak voor hen betekenen, en wat de verschillen zijn tussen beiden, werd meteen de tegenstelling actief/passief aangehaald. Participatie hield in dat personen actief deelnemen aan activiteiten of actief deel uitmaken van een organisatie. De vormen waarin participatie kon plaatsvinden werden zeer ruim opgevat.

Inspraak daarentegen was een meer begreemd begrip en was gericht op het geven van meningen en het nemen van beslissingen (Hoe worden besluiten genomen? Wie heeft daar iets in te zeggen?). Hoewel inspraak beschouwd werd als iets passief, kon er ook een actieve component bij komen kijken wanneer er met de input achteraf aan de slag werd gegaan. Ook werd benadrukt dat de term inspraak niet gelijkgesteld kon worden aan beslissingsmacht.

1.2 Formele en informele participatie

Eenzijds benadrukten professionals het belang van informele participatie en inspraak. Zo stelden ze dat via informele inspraak een grotere groep bereikt kon worden en niet enkel diegenen die in een formele structuur waren opgenomen. Bovendien hadden professionals ook het gevoel dat formeel geïnstalleerde inspraak meer tijd vroeg. Anderzijds gaven professionals en gedetineerden aan dat er enkele nadelen verbonden waren aan informele participatie en inspraak. Zo hing er bij informele inspraak veel af van de betrokken personen. Bovendien wisten professionals niet altijd wat ze moesten doen met informatie die ze op een informele manier ontvingen. Deze informatie werd naar de mening van professionals nog maar weinig of niet gecommuniceerd met andere collega's waardoor waardevolle informatie verloren kon gaan.

1.3 Niveaus interactiviteit van participatie

In het literatuuronderzoek werd beschreven hoe Edelenbos et al. (2006) een onderscheid maakt tussen verschillende niveaus van interactiviteit van participatie. In wat volgt wordt er voor elk van deze niveaus beschreven op welke manier dit vandaag zichtbaar is in de gevangenis van Gent en wat op elk niveau de wenselijke situatie zou kunnen zijn.

1.3.1 Informeren

Gedetineerden gaven drie belangrijke kanalen aan via welke ze geïnformeerd werden. Ten eerste was er het coördinatieteam hulp- en dienstverlening en Justitieel Welzijnswerk (JWW) die gedetineerden informeerden over activiteiten als infoavonden, opleidingen, enz. Ten tweede speelden medegedetineerden een belangrijke rol in het bekomen van informatie. Tot slot werden ook penitentiair beambten beschouwd als een aanspreekpunt voor het bekomen van informatie. Gedetineerden konden bij penitentiair beambten -de 'kwartierchef' was hier vaak het eerste

aanspreekpunt- terecht met vragen en werden dan door hen doorverwezen naar de bevoegde dienst.

Gedetineerden zagen het communiceren van informatie als iets wat moeilijk liep in de gevangenis van Gent, en dit tussen verschillende groepen. Zo werd het voorbeeld van de aankondiging van een staking aangehaald waarbij het voor zowel personeelsleden als gedetineerden niet duidelijk was of de staking al dan niet zou door gaan.

Het was vooral de groep van gedetineerden die nieuw zijn in de gevangenis die moeilijkheden ervoeren met het bekomen van informatie of het zoeken naar antwoorden op vragen die ze zich stelden. Bij het binnenkomen ontving iedereen een boekje waarin het reglement beschreven staat. Gedetineerden gaven aan dat zij de periode van het binnenkomen in een nieuwe gevangenis als een hectische tijd beschouwden. Op dat moment vonden zij het moeilijk dit reglement helemaal door te lezen en de informatie op te nemen. Ook voor hen speelden medegedetineerden, vooral celgenoten, een belangrijke rol bij het wegwijs maken in de gevangenis. Daarnaast gaven gedetineerden aan dat de informatie die ze bij het binnenkomen ontvingen niet altijd up-to-date was.

Naast het nieuw zijn in een gevangenis werd ook het niet of onvoldoende beheersen van het Nederlands als een moeilijkheid ervaren bij het bekomen van informatie. Anderstalige gedetineerden vertelden dat de documenten die zij op cel ontvingen steeds in het Nederlands opgesteld waren. Zij ervoeren dan ook moeilijkheden met het begrijpen van de inhoud ervan. Door deze doelgroep werd aangegeven dat er weinig informatie was, en dat wanneer ze wel over zaken geïnformeerd werden, ze de boodschap vaak niet begrepen. Het gebrek aan informatie belemmerde hen ook in het participeren aan activiteiten binnen de gevangenis en aan het gevangenisleven in het algemeen. Ook de groep anderstalige gedetineerden gaf aan dat JWW en medegedetineerden belangrijke kanalen waren voor het verkrijgen van informatie. Men was binnen de werkgroep communicatie wel bezig met het uitwerken van een communicatieplan dat gebruik maakt van pictogrammen om op deze problematiek in te spelen.

Gedetineerden waren van mening dat er veel informatie beschikbaar was, maar dat het initiatief vroeg van de gedetineerde zelf om deze informatie ook effectief te bekomen. Zo moesten ze zelf een personeelslid aanspreken om geïnformeerd te worden over het al dan niet doorgaan van bepaalde activiteiten. Wel stelden zij dat de communicatie rond tuchtrapporten duidelijk was en dat ze hierbij voldoende geïnformeerd werden, o.a. over het raadplegen van een advocaat. Tot slot gaven gedetineerden aan dat ze voorstander waren van een formele manier van communiceren en dat ze een voorkeur hadden voor het schriftelijk ontvangen van informatie op cel. Zij waren er bovendien van overtuigd dat iedereen moest geïnformeerd worden zodat elk individu nadien voor zichzelf kon uitmaken of hij/zij al dan niet wou participeren aan bepaalde zaken.

1.3.2 Raadplegen

Waar bij het niveau van informeren werd gesteld dat het om de volledige gevangenispopulatie ging, werd bij het niveau van raadplegen duidelijk dat het om een meer selecte groep ging. Gedetineerden en professionals gaven aan dat niet elke gedetineerde geraadpleegd werd. Twee groepen van gedetineerden ervoeren wel dat ze geraadpleegd werden; enerzijds gedetineerden die actief waren in de werkhuizen en anderzijds gedetineerden die vertegenwoordiger waren in het gedetineerdenoverleg (zie verder 2. Gedetineerdenoverleg).

Er hebben in de gevangenis van Gent enkele initiatieven plaatsgevonden waarbij gedetineerden op een formele manier geraadpleegd werden. Zo was er de trajectbegeleiding die gedurende enkele weken rond de tafel zat met een aantal gedetineerden om een beeld te krijgen van waar de interesses lagen en het onderwijsaanbod vervolgens daarop af te stemmen. Voordien gebeurde het bepalen van het aanbod op basis van het 'buikgevoel' van de professional. Vervolgens raadpleegde de onderwijscoördinator gedetineerden via een evaluatieformulier dat iedereen die een opleiding afrondde of beëindigde, ontving. Hierop konden positieve en negatieve punten, bedenkingen en aanbevelingen aangehaald worden. Ook werd er een lijst bedeed waarbij gedetineerden twaalf mogelijke cursussen konden rangschikken naar hun persoonlijke interesses. Daarnaast werd er gedurende een half jaar een ideeënbox geplaatst in de bibliotheek. Ondanks de grote passage in de bibliotheek was de respons eerder klein (18 reacties). Professionals zagen de onpersoonlijke aanpak als een mogelijke verklaring voor de beperkte respons. Bij gedetineerden waren de meningen over de ideeënbox verdeeld. Enkel vonden het een initiatief dat kansen bood tot raadplegen; anderen waren geen voorstander van het concept. De twijfels bij het initiatief ontstonden vooral uit bezorgdheid om de privacy; het was voor gedetineerden niet duidelijk wie de briefjes zou lezen en waar ze uiteindelijk terecht zouden komen. Ook bij de crea-activiteiten werd elke drie maanden een overlegmoment georganiseerd waarbij gedetineerden ideeën konden aanbrengen. Tot slot werkten de organisatieondersteuners van JWW met een evaluatieformulier dat na elke infoavond uitgedeeld werd. Gedetineerden konden ook hier hun bevindingen, bedenkingen en suggesties voor toekomstige infoavonden kwijt. Professionals gaven aan dat ze openstonden voor meer inspraak door gedetineerden in het aanbod van hulp- en dienstverlening.

Naast het formeel raadplegen speelde ook het informeel raadplegen van gedetineerden een belangrijke rol. Professionals hadden het gevoel dat ze elk binnen hun domein bepaalde zaken aftoetsten bij de doelgroep en op die manier de gedetineerden raadpleegden. Trajectbegeleiders waren vaak een eerste klankbord en konden op die manier heel wat zaken detecteren. Ook in de bibliotheek en via de sportcoördinator werd informeel aan gedetineerden bevraagd wat er leefde in de groep en welke ideeën of voorstellen ze hadden. Gedetineerden ervoeren de werkhuizen als de belangrijkste plaats waar ze geraadpleegd werden. Bijgevolg ervoeren gedetineerden die niet werkten minder sterk het gevoel dat ze binnen de gevangenis als doelgroep geraadpleegd werden.

1.3.3 Adviseren

Het formeel vragen van advies aan gedetineerden was zichtbaar in zowel permanente initiatieven, alsook in tijdelijke projecten. Als eerste haalden professionals het gedetineerdenoverleg aan als initiatief waarbij gedetineerden konden adviseren (zie verder 2. Gedetineerdenoverleg). Daarnaast participeerden gedetineerden ook aan werkgroepen. Dit gebeurde enkel in de werkgroep communicatie, maar professionals hadden de intentie dit initiatief uit te breiden naar andere werkgroepen. Als derde initiatief was er elke maandag een praatuurkje met 6 tot 8 geïnterneerden waar ideeën, wensen en klachten konden besproken worden. Op basis van deze input kon de begeleiding het programma aanpassen en/of aanvullen.

Daarnaast kwam het project van de bibliotheekweek, een themaweek om de bibliotheek onder de aandacht te brengen, grotendeels tot stand door de adviezen en ideeën van gedetineerden. Zij gaven hierbij advies over wat zou aanslaan bij de doelgroep en formuleerden suggesties naar wat er veranderd zou kunnen worden aan het project. Tot slot werd er ook een inspraakproces opgestart voor het opstellen van het actieplan dienst- en hulpverlening waarbij een groep gedetineerden advies kon geven over welke elementen opgenomen konden worden in het actieplan. Hetzelfde proces werd vervolgens ook met professionals doorlopen. Tot slot werd het niveau van adviseren ook zichtbaar in de werkhuisen waar gedetineerden het gevoel hadden dat er naar hen geluisterd werd en ze op die manier hun adviezen kwijt konden.

1.3.4 Coproduceren

De vierde trap op de participatieladder van Edelenbos (2006) is die van het coproduceren. Professionals waren van mening dat, binnen de gevangenis van Gent, het domein cultuur zich het makkelijkst leende tot dit niveau van interactiviteit van participatie. Gedetineerden konden bijvoorbeeld het thema en het kader van een theatervoorstelling mee bepalen. Daarnaast konden ook geïnterneerden op een formele manier coproduceren. Elke drie maanden werd er een gespreksgroep georganiseerd waar geïnterneerden samen met de begeleiding bepalen welke activiteiten er op de agenda kwamen en welke materialen aangekocht konden worden. Professionals gaven hierbij aan dat het makkelijker was een coproductie op te zetten met een relatief kleine groep. Ook voor het opstellen van de 'ik-kom-pas-vrij' gids werd een samenwerking opgestart met professionals en gedetineerden. Er werden een vijftal gespreksgroepen georganiseerd waarbij de inhoud van de gids bepaald werd. Tot slot was er het 'Ouders als Onderzoekers' project waarbij opnieuw enkele gespreksgroepen met gedetineerden georganiseerd werden. Verschillende thema's m.b.t. ouder zijn in de gevangenis werden daar besproken. Dit project resulteerde in een rapport met aanbevelingen naar de directie toe.

Gedetineerden ervoeren dat zij aan bepaalde activiteiten konden meewerken op een meer informele manier. Zo konden zij helpen bij de voorbereidingen van de eucharistieviering, meedenken over het vormgeven van een gezinsactiviteit, muziek kiezen tijdens de Ronde van Vlaanderen, enz.

1.3.5 Meebeslissen

Bij de bespreking van de laatste trap van de participatieladder, meebeslissen, gaven gedetineerden aan dat ze dit geen wenselijk niveau vonden voor de participatie van gedetineerden in een gevangeniscontext. Beslissingen nemen en keuzes maken zagen zij dan ook eerder als taken van een professional. Ook het argument van de perceptie van de buitenwereld speelde een rol in deze houding.

"En ik denk ook dat het geen goed idee zou zijn. Als je als gedetineerde mee gaat beslissen, dat gaat ten eerste naar de buitenwereld al zeer verkeerd overkomen. 'Gedetineerden, en ze kunnen daar in de gevangenis alles zelf kiezen.'" (focusgroep Gedetineerdenoverleg).

1.4 Meerwaarde van participatie door gedetineerden

1.4.1 Doelen die participatie moet nastreven

Professionals gaven drie doelen aan die participatie in een detentiecontext moest nastreven. Ten eerste wou men bekomen dat gedetineerden het gevoel kregen meer controle te hebben over hun dagelijks leven in de gevangenis. Tijdens detentie worden heel wat verantwoordelijkheden afgenomen waardoor een gedetineerde erg afhankelijk wordt van het regime. Ook wezen professionals hierbij op het feit dat het huidige gevangenisstelsel weinig tools bood om aan die vaardigheid (het opnemen van verantwoordelijkheid) te werken. Respondenten stelden dat meer autonomie in het handelen van gedetineerden wenselijk was. Ten tweede wou men door middel van participatie het zelfvertrouwen van gedetineerden vergrootten. Participatie kon iemand het gevoel geven iets te kunnen betekenen; het gaf iemand de bevestiging zelf iets te kunnen doen. *"Het hoogste doel van participatie is het terug oppikken van zelfwaarde."* (focusgroep Stuurgroep).

Als derde en laatste punt wilden professionals door middel van participatie ook een aanbod op maat kunnen aanbieden. Gedetineerden inspraak geven kon hen helpen bij het afdichten van noden en tekorten. Professionals zagen gedetineerden-vertegenwoordigers als een belangrijke schakel tussen personeel en gedetineerden. Op die manier was het voor de professional makkelijk het aanbod af te stemmen op de doelgroep.

"Zij hebben veel meer voeling wat er leeft bij de gedetineerden, waar zij nood aan hebben, dan dat ik dat kan hebben van achter mijn computer om het zo te zeggen. Dus dat is een absolute meerwaarde voor mij en ik denk ook absoluut voor hen." (focusgroep Stuurgroep).

1.4.2 Voordelen/meerwaarde van participatie door gedetineerden

Participatie en inspraak van gedetineerden kon enkele voordelen bieden voor de gedetineerde zelf. Gedetineerden konden het gevoel krijgen iets te kunnen betekenen. Ze werden aangesproken op hun competenties en verantwoordelijkheden waardoor hun gevoel van zelfwaarde kon toenemen. Vervolgens kon door inspraak en participatie van gedetineerden het aanbod meer op hun noden en behoeften worden afgestemd. Ook bewegingsvrijheid was een voordeel van participatie. Bovendien werd het op die manier makkelijker sociale contacten met andere gedetineerden te onderhouden.

Daarnaast kon het actief participeren in de gevangenis voordelig zijn bij de verslaggeving naar de strafuitvoeringsrechtbank toe (rubriek detentieverloop of detentiegedrag). Tot slot kon participatie ook bijdragen aan de sociale status van een gedetineerde binnen een gevangeniscontext.

Naast deze informele vormen van erkenning zagen professionals ook mogelijkheden in het formeel erkennen van participatie in de gevangenis. Zo was er een voorstel om een attest op te stellen met de ervaringen die een gedetineerde tijdens zijn/haar detentieperiode opdeed. Ervaringsbewijzen waren door de organisatievorm van arbeid in de gevangenis niet mogelijk, wel bestond de mogelijkheid dat de directie zelf een attest opstelde waarin staat welke functie een gedetineerde heeft uitgevoerd gedurende een bepaalde periode. De directie gaf aan dat dit vandaag nog niet gebeurde omdat de vraag nog niet gesteld werd. Gedetineerden gaven aan dat ze verloning als formele vorm van erkenning minder belangrijk vonden. *"Goh, mij zou het niet kunnen schelen als ik minder verdien, gewoon nog maar het idee dat overdag mijn deur mag openstaan is voor mij de grootste beloning dat ik hier krijg."* (focusgroep Stuurgroep).

Naast voordelen voor de participant zelf kon ook de gevangenis als systeem voordelen ervaren bij participatie door gedetineerden. Als eerste kon het financieel voordelig zijn dat gedetineerden functies opnamen die anders door betaalde beroepskrachten werden opgenomen. Professionals maakten hierbij echter ook de bedenking dat een participatie- of inspraakproces vaak een intensieve begeleiding nodig heeft wat ook tijd en middelen vraagt. De output van gedetineerden die participeren werd wel steeds positief ervaren:

"In the end is uw tijdsinvestering misschien even groot, maar je hebt wel de winst dat dezelfde activiteit georganiseerd wordt en dat de gedetineerden veel inspraak hebben en andere dingen leren, dan wanneer je het zelf zou doen. Dus eigenlijk als het financieel evenveel kost, doe je met dezelfde inspanning twee dingen." (focusgroep Coördinatieteam hulp- en dienstverlening).

Als tweede punt werd ook het verhogen van de dynamische veiligheid als een voordeel van de participatie van gedetineerden ervaren. Door mensen verantwoordelijkheden te geven, creëer je een bepaalde positieve sfeer wat de dynamische veiligheid kan verhogen.

"Dus ook op de momenten dat er zich een crisissituatie zou voordoen, heb je een ganse groep van mensen die je eigenlijk niet moet vrezen op dat moment. Die net doordat ze een zekere deelname hebben aan de organisatie, zullen kiezen voor de organisatie en er niet tegen." (focusgroep Stuurgroep).

Tot slot ervoeren ook professionals een meerwaarde bij de participatie van gedetineerden. Zij hadden het gevoel dat wanneer gedetineerden inspraak kregen, het enthousiasme van participanten en de motivatie om deel te nemen groter werd. Bovendien stelden gedetineerden ook de vraag mee te helpen bij de voorbereiding van activiteiten wat de werklast kon verlagen. Gedetineerden gaven echter aan het gevoel te hebben enkel 'ingeschakeld' te worden wanneer het de professional zelf voordelen bood.

1.5 Profiel van participanten

1.5.1 Individuele kenmerken participanten

Gedetineerden die participeerden binnen een bepaald domein deden dit vaak ook op andere domeinen. Gedetineerden die vandaag participeerden aan activiteiten gaven aan dat ze vaak dezelfde deelnemers terugzagen. Het feit dat de gevangenis van Gent een arresthuis is en bijgevolg een groot verloop heeft, werd hierbij als mogelijke oorzaak aangehaald. Daarnaast waren het vooral Nederlandstalige gedetineerden die participeerden aan activiteiten en inspraak.

1.5.2 Motieven om te participeren

Persoonlijke interesse voor een bepaalde activiteit of een specifiek onderwerp werd als belangrijkste motivatie voor participatie gezien. Daarnaast kon ook het persoonlijk iets willen bijdragen tot een gemeenschap een motief zijn om te participeren. Tot slot merkten zowel professionals als gedetineerden op dat de motivatie om deel te nemen van langgestraften groter was dan deze van gedetineerden die voor een kortere periode in Gent verbleven.

"Oke, het is hier voor die lange periode mijn tweede thuis, dus ik wil er hier gewoon het beste van maken. Ik zit hier voor een langere tijd dus ik wil mijn verblijf zo aangenaam mogelijk maken, voor mezelf en voor anderen." (focusgroep Stuurgroep).

Enkele professionals gaven aan dat ze geen prioriteit gaven aan het inzetten op het betrekken van gedetineerden die slechts een korte periode in de gevangenis van Gent verblijven. Andere professionals deelden deze mening niet:

"De mensen in het gedetineerdenoverleg zitten hier langer, hebben zij dan geen andere ervaringen of problemen dan mensen die hier kort zitten? Dus het is wel belangrijk, net omdat we een arresthuis zijn, voor de mensen die hier even zitten, om te weten wat er voor hen anders zou kunnen." (focusgroep Coördinatieteam hulp- en dienstverlening).

1.5.3 Groepen die uit de boot vallen

Zoals reeds aangehaald werd (1.2.1 Informeren), waren anderstaligen vaak niet op de hoogte van afspraken en activiteiten. Bijgevolg waren zij ook een doelgroep die uit de boot viel, zowel bij de participatie aan allerhande activiteiten en cursussen maar ook bij participatie aan het gevangenisleven in het algemeen. Professionals gaven wel aan dat anderstaligen duidelijk vragende partij waren. Binnen de werkgroep communicatie wou men hierop inspelen en was men van start gegaan met het uitwerken van een realistisch taalbeleid. De werkgroep communicatie was voornamelijk op zoek naar expertise binnen dit domein. Binnen het domein van tewerkstelling participeerden anderstalige gedetineerden wel. Professionals ervoeren moeilijkheden bij het inspelen op de doelgroep van anderstalige gedetineerden omdat deze doelgroep ook onderling erg divers was.

Geïnterneerden participeerden aan het aanbod dat specifiek op hen gericht was; aan het aanbod dat voor alle gedetineerden openstond (bv. Gentse Feesten, activiteiten tijdens kerstperiode) participeerden zij minder. Professionals stelden dat een minderwaardigheidsgevoel bij geïnterneerden hierin een rol kon spelen. Opnieuw waren het gedetineerden die nieuw zijn in de gevangenis die moeilijk aansluiting vonden bij activiteiten (zie 1.2.1 Informeren). Het onvoldoende geïnformeerd zijn werd hier als mogelijke oorzaak aangehaald.

1.5.4 Barrières om te participeren

Er werden verschillende barrières aangegeven waarom bepaalde groepen gedetineerden weinig of niet participeerden. Ten eerste speelde het mee dat gedetineerden gevraagd werd te participeren in een context waar ze niet wilden zijn. De bereidheid te participeren in een context of organisatie waar je zelf niet voor gekozen had, kon daardoor minder groot zijn.

“Ik denk dat ook de focus die iemand legt, daarom inderdaad misschien niet in eerste instantie in de gevangenis zal liggen en de participatie die daar gebeurt. Veeleer buiten: welke plaats ga ik opnieuw opnemen binnen een netwerk, binnen mijn familie? Ik denk dat het datgene is dat voorop staat.” (focusgroep Stuurgroep).

Ten tweede gaven gedetineerden aan dat ze niet participeerden aan inspraakprocessen omdat men de verwachting had dat er toch niet naar ideeën geluisterd zou worden of dat er geen rekening mee zou gehouden worden. Gedetineerden hadden lage verwachtingen van wat er met hun input zou gebeuren. Als derde punt stelden dienst- en hulpverleners vast dat gedetineerden te weinig zelfvertrouwen hadden om te participeren. Zij vergaten vaak doorheen hun levensloop welke competenties en talenten ze bezitten. Professionals waren ervan overtuigd dat er heel wat talent in de gevangenis aanwezig was maar dat deze niet altijd zichtbaar werden. Ten vierde gaven enkele gedetineerden aan dat ze eerder wantrouwig waren ten aanzien van participatie en inspraak uit angst dat bepaalde uitspraken zich nadien tegen hen zouden keren.

Zoals eerder al werd aangehaald kon ook taal een barrière vormen voor gedetineerden om te participeren. Anderstaligen gaven aan dat zij niet altijd op de hoogte waren van activiteiten doordat de communicatie hierrond in het Nederlands gebeurde. Enerzijds vonden anderstalige gedetineerden dit logisch aangezien er een grote groep gedetineerden was die Nederlands sprak. Anderzijds zaten zij met vragen rond het feit er in België drie officiële landstalen zijn en dat de communicatie in de gevangenis van Gent, een federale instelling, toch voornamelijk in het Nederlands verliep. Anderstaligen gaven daarnaast ook aan dat ze zich uitgesloten voelden van opleidingen omdat deze in het Nederlands gegeven werden. Professionals stelden dat het aanbod vaak uit groepsprocessen bestond waarbij het minder evident was verschillende talen te spreken. Onder gedetineerden waren de meningen over het betrekken van anderstalige gedetineerden bij participatie en inspraak erg verdeeld.

Zowel gedetineerden als professionals wezen erop dat het belangrijk was steeds in het achterhoofd te houden dat niet iedereen de behoefte heeft om te participeren. Zij stelden dat er zowel buiten

als binnen de gevangenis steeds een groep mensen is die geen behoefte heeft om te participeren en op die manier contact te hebben met anderen. Enkele professionals waren van mening dat participatie dan ook niet opgelegd hoefde te worden. Anderen gaven dan weer aan dat ze het belangrijk vonden gedetineerden te motiveren om te participeren omdat het voor hen vaak om een cultuur gaat die minder bekend is.

1.6 Voorwaarden voor participatie en inspraak

Als eerste punt werd verondersteld dat participatie een bepaalde handelingsmarge vroeg. Deze marge was nog erg beperkt, niet enkel wanneer het om handelingen ging, maar ook om het uitdrukken van emoties en het reageren op situaties.

"Verantwoordelijkheid opnemen veronderstelt ook meer autonomie krijgen in uw handelen. En ik denk dat dat toch iets is waar we naar moeten streven, massaal gaat nooit kunnen, want ge blijft binnen die context werken, maar dat dat toch wel wat opschuift, dat er iets meer autonomie in handelen kan zijn, dat er ook iets meer verantwoordelijkheid kan worden opgenomen." (focusgroep Stuurgroep).

Als tweede voorwaarde werd verwezen naar de groepsgrootte. Professionals zagen participatie en inspraak makkelijker te realiseren in kleinere groepen. Participatie gaan organiseren per vleugel werd dan ook als een mogelijkheid gezien. Ten derde vereisten participatieprocessen ook een vorm van wederzijds vertrouwen. Een duidelijke communicatie tussen gedetineerden en professionals kon hierbij een rol spelen. Gedetineerden hadden hierbij opnieuw een voorkeur voor het bedelen van briefjes op cel om geïnformeerd te worden. Tijdens inspraakprocessen waren zij dan weer voorstander van een meer directe vorm van communicatie, en hadden zij soms moeite met het telkens doorgeven van papieren verslagen. Personeelsleden gaven aan dat het creëren van wederzijds vertrouwen een proces is dat stap voor stap diende te gebeuren en bijgevolg ook heel wat tijd kon vragen. Tot slot zagen professionals en gedetineerden het duidelijk afbakenen van de grenzen van participatie en inspraak ook als een belangrijke voorwaarde.

1.6.1 Draagvlak binnen de gevangenis

Aansluitend bij de voorwaarde van wederzijds vertrouwen moest er ook een voldoende groot draagvlak aanwezig zijn om participatie en inspraak mogelijk te maken. Professionals waren van mening dat men 'een cultuur moet kweken' waarin participatie en inspraak van gedetineerden een plaats krijgt. Zowel gedetineerden als professionals wezen hierbij op het belang om hier ook beleidsmatig voor te kiezen en een plan uit te tekenen voor zowel gedetineerden als personeelsleden. Respondenten waren zich bewust van het feit dat de rol van penitentiair beambten in eerste instantie echter het toezien is op orde en veiligheid.

"Nu, ik denk dat het ook iets is van vertrouwen. Een penitentiair kader heeft per definitie wantrouwen naar gedetineerden, naar hun motieven, hun instellingen enzovoort. En als je iemand inspraak geeft, veronderstelt dat een basis aan vertrouwen dat je geeft aan diegene die met jou in

overleg gaat. Dat is ook hun rol, dat wantrouwen." (focusgroep Coördinatieteam hulp- en dienstverlening).

Professionals stelden dat het creëren van een draagvlak gepaard gaat met een mentaliteitswijziging en dat dit proces tijd vraagt. Directie wees op het feit dat het bij personeelsleden vaak te weinig bekend is dat inspraak van gedetineerden verankerd is in de basiswet. Zij zagen communicatie en transparantie hieromtrent dan ook als belangrijke factoren om een draagvlak te creëren. Bovendien benadrukten professionals dat personeelsleden op de werkvloer zelf niet actief bevraagd werden naar hun mening of visie op bepaalde activiteiten.

"En ik denk ook dat heel wat beambten nog vaak het gevoel hebben van 'ik zit ook niet goed in mijn vel en er zijn ook naar mijn job heel wat zaken die ik nog wil veranderd zien en beter zien, en dat wordt mij ook niet gevraagd." (focusgroep Stuurgroep).

"Ook als we inspanningen willen doen om die participatie van gedetineerden meer te laten renderen, dat we dan ook wel inspanningen gaan moeten doen naar personeel toe. Minstens door hen te informeren maar ook hen inspraak te laten krijgen over dingen. Ik denk dat dat een fundamentele voorwaarde is om succes te kunnen boeken. Waar we misschien soms te weinig bij stilstaan." (focusgroep Stuurgroep).

1.6.2 Drempels om participatie/inspraak te organiseren

Als eerste werd het veiligheidsaspect als mogelijke drempel aangehaald voor het organiseren van participatie en inspraak in een detentiecontext. Professionals gaven aan dat er soms nog te veel angst aanwezig was om participatie en inspraak kansen te geven. Ten tweede verwezen respondenten naar de context van een arresthuis. Een groot verloop van gedetineerden maakte het moeilijk een vaste kern van gedetineerden-vertegenwoordigers te vinden. Bovendien stelde de directie vast dat de verkiezingsmethode die in de basiswet beschreven staat erg tijdsintensief is daardoor moeilijk in de praktijk is om te zetten. Tot slot zagen gedetineerden en professionals de besparingen binnen justitie als moeilijkheid bij het organiseren van participatie en inspraak.

1.6.3 Begeleiding en training van gedetineerden

Professionals vonden het belangrijk dat gedetineerden die de taak van vertegenwoordiger opnamen hier ook in begeleid en gecoacht werden. Deze coaching of training gebeurde nog niet, maar professionals wilden dit in de toekomst graag implementeren. Vormingen rond communicatie of vergadertechnieken waren mogelijke voorbeelden van zo'n training. Opnieuw diende men ook hier rekening te houden met het feit dat de begeleiding van gedetineerden opnieuw tijd en dus ook middelen vroeg. Gedetineerden gaven aan dat een begeleidingsfunctie ook door gedetineerden zelf kon opgenomen worden. Zij gaven hierbij het voorbeeld van een sportfatik die vandaag de sportactiviteiten begeleid.

2. Gedetineerdenoverleg

Na een meer algemene visie op participatie en inspraak focussen we in wat volgt op één specifieke vorm van participatie, namelijk beleidsparticipatie en inspraak via het gedetineerdenoverlegorgaan.

2.1 Werking gedetineerdenoverleg

2.1.1 Ontstaan

Zoals eerder vermeld was Gent één van de deelnemende gevangenissen aan het pilootproject van het oprichten van gedetineerdenoverlegorganen. Tijdens deze periode zat een groep gedetineerden samen met de directie om het onderwerp 'kantine' te bespreken. Naast deze overlegmomenten hadden gedetineerden-vertegenwoordigers ook de mogelijkheid één maal per week afzonderlijk te vergaderen en agendapunten voor te bereiden. Omwille van tijd en organisatiemoeilijkheden heeft het gedetineerdenoverleg na deze proefperiode lange tijd stilgelegen. Later, met het komen van het operationeel plan, werd het gedetineerdenoverleg terug opgepikt en werd er een nieuwe dynamiek aan gegeven. Vandaag is het gedetineerdenoverleg aan het tweede werkjaar toe.

2.1.2 Taken van het gedetineerdenoverleg

Professionals plaatsten het gedetineerdenoverleg op het niveau van adviseren. Gedetineerden-vertegenwoordigers daarentegen zagen het gedetineerdenoverleg eerder als een vorm van raadplegen waarbij ze soms even op de trap van adviseren kwamen. Formeel was het niet vastgelegd dat het gedetineerdenoverleg moest geraadpleegd worden wanneer het om zaken gaat die de gevangenispopulatie aanbelangt. Wel stellen professionals dat:

"We hebben er wel een beetje uit geleerd dat als het in het gedetineerdenoverleg besproken kan worden, of het is een materie die hun aanbelangt, dan proberen we wel eigenlijk proactief dat eerst aan hun voor te leggen en dat dan met de directie te bekijken." (focusgroep Stuurgroep).

Gedetineerden-vertegenwoordigers gaven aan dat ze een filterorgaan zijn tussen gedetineerden en directie. Daarnaast zagen zij het ook als hun taak om kleine misverstanden de wereld uit te helpen en probeerden ze een stukje bij te dragen aan het comfort van alle gedetineerden. Gedetineerden-vertegenwoordigers stelden dat zij probleempunten bespraken die zij in de eerste plaats zelf ervoeren. Daarnaast probeerden zij ook te anticiperen op deze punten en werkten ze mogelijke oplossingen uit. Hierbij ervoeren zij dat een detentiecontext een bureaucratisch systeem is waarbij veranderingen veel tijd vroegen.

"Justitie, daar los je niet iets op in vijf minuten, en dat moet je ook begrijpen. Zo'n apparaten dat kan je niet even zomaar gaan veranderen, 'we gaan een vergadering houden en de directie is akkoord en het is in orde'. Nee, zo gaat het niet. En dat kun je soms zo moeilijk aan mensen wijsmaken. Dat leer je pas als je een paar jaar in de gevangenis rondloopt. Als je van buiten komt ben je gewoon van dingen zeer vlug geregeld te zien." (focusgroep Gedetineerdenoverleg).

2.1.3 Mogelijkheden toekomst

Naast de participatie van vertegenwoordigers in het gedetineerdenoverleg, zagen zowel professionals als gedetineerden ook mogelijkheden in de participatie van gedetineerden in werkgroepen. Er nam al één gedetineerde deel aan de werkgroep communicatie maar dit idee zou uitgebreid kunnen worden naar andere werkgroepen.

“Omdat je als gedetineerde, je gaat naar die werkgroep en er zit iemand bij van de sportfunctionarissen, er zit een penitentiair beambte bij, daar zit soms een directielid bij. Daar zitten mensen bij die sowieso keuzes maken, die sowieso daar meer over te vertellen hebben. En dan vragen ze ook aan u wat uw mening is als gedetineerde, en die wordt direct meegenomen. En dat is volgens mij een veel beter systeem dan dat we als gedetineerden samenkomen, een papiertje maken en dat zo’n papiertje dan via een personeelslid naar de directie moet.” (focusgroep Gedetineerdenoverleg).

Gedetineerden verwezen hier wel opnieuw naar een vorm van angst over het feit dat bepaalde uitspraken die je zou doen zich nadien tegen je kunnen keren. Andere gedetineerden haalden dan weer aan dat ze al wel eens een personeelslid ‘tegen de schenen hadden geschopt’ en dat dit geen verdere consequenties had. Deze gedetineerden vonden het belangrijk om op een open manier met elkaar te kunnen vergaderen. Tot slot benadrukten gedetineerden ook het belang van vergadermomenten met enkel gedetineerden zodat ook personen die eerder introvert van aard waren de ruimte kregen hun mening te ventileren. De aanwezigheid van personeelsleden kon hierbij voor sommigen een drempel vormen.

2.2 Perceptie ten aanzien van het gedetineerdenoverleg

2.2.1 Verwachtingen gedetineerden-vertegenwoordigers

Zowel gedetineerden-vertegenwoordigers als professionals vonden het belangrijk de regels rond participatie en inspraak, en meer specifiek ook het gedetineerdenoverleg, goed te duiden zodat er geen valse verwachtingen gecreëerd werden. Gedetineerden-vertegenwoordigers gaven aan dat ze voorstellen deden en adviezen formuleerden maar hierbij niet meteen ingrijpende veranderingen verwachtten. Opnieuw vanuit het idee dat justitie een systeem is waar veranderingen tijd vragen. *“Als ik op het einde op de toepassing of implicatie van de regels misschien maar een beetje kan mee inkleuren dat maakt een wereld van verschil. Echt een wereld van verschil.”* (focusgroep Gedetineerdenoverleg). Gedetineerden-vertegenwoordigers hadden het gevoel dat voorstellen waar de gevangenis zelf voordeel bij heeft sneller gerealiseerd of uitgevoerd werden.

Bij sommige gedetineerden leefde het gevoel dat de veranderingen die zij voorstelden er sowieso gekomen waren, ook zonder het gedetineerdenoverleg. Zij ervoeren dat bepaalde voorstellen van het gedetineerdenoverleg binnen het actieplan van de gevangenis pasten en om die reden werden uitgevoerd.

2.2.2 Perceptie gedetineerden die niet deelnemen aan het overleg

Zowel bij Nederlandstalige als anderstalige gedetineerden waren slechts enkelen van hen op de hoogte van het bestaan van het gedetineerdenoverleg. Gedetineerden die wel op de hoogte waren kregen deze informatie via een penitentiair beampte of via medegedetineerden. Respondenten gaven aan dat ze het wenselijk zouden vinden dat er naar hen toe gecommuniceerd werd wie er in het gedetineerdenoverleg zit. Op die manier zouden ze weten bij wie ze terecht konden om iets aan te kaarten. Ook verslagen van wat er tijdens het overleg besproken werd mochten volgens gedetineerden uitgehangen worden.

Enkele gedetineerden hadden het gevoel dat er tijdens het gedetineerdenoverleg veel besproken werd maar dat er uiteindelijk in de praktijk weinig veranderde. Bijgevolg hadden gedetineerden ook het gevoel dat het geen zin had onderwerpen aan te brengen op het gedetineerdenoverleg omdat er naar hun gevoel toch niet naar geluisterd werd.

"Het is nog niet lang geleden dat er een gedetineerde bij mij kwam met ergens een voorstel dat ze bezig waren te bespreken op het gedetineerdenoverleg, ik zeg tegen hem: 'Ga een keer bij Dirk, die fatik is en lid is van het gedetineerdenoverleg', 'Maar nee', zegt hij, 'naar mij gaan ze niet luisteren, maar naar u wel'." (focusgroep Stuurgroep).

2.2.3 Perceptie personeelsleden

Professionals van hulp- en dienstverlening stelden dat ze wisten dat het gedetineerdenoverleg bestond maar dat ze er weinig mee in contact kwamen. Ze waren niet op de hoogte van wie er aan het overleg deelnam en welke agendapunten er besproken werden.

Gedetineerden-vertegenwoordigers hadden het gevoel dat het overleg onder sommige personeelsleden aanvaard was, onder andere personeelsleden dan weer niet. Zo stelden zij dat het departement van de bezoekszaal een open houding had en nauw met hen samenwerkte. Andere departementen gingen de samenwerking dan weer niet aan. Gedetineerden-vertegenwoordigers gaven aan dat informele communicatie op de vleugel tussen personeel en gedetineerden hier een rol in speelde.

"Dat personeelsleden denken dat het gedetineerdenoverleg zoiets is van 'wij komen hier op voor de rechten van de gedetineerden', zonder de andere zijde van de medaille te bekijken. Ik ondervind dat zelf. En als je dan gaat uitleggen waarover het hier gaat, dat het hier niet voor alle gunstjes van gedetineerden gaat en dit en dat, dat mensen het dan anders gaan bekijken." (focusgroep Gedetineerdenoverleg).

2.3 Communicatie en terugkoppeling van informatie

Als eerste hechtte het gedetineerdenoverleg veel belang aan de feedback op hun voorstellen. Vertegenwoordigers gaven aan dat de directie hen sneller duidelijk mocht maken waarom een bepaald voorstel niet haalbaar was.

"Meestal krijgen we 'dat gaan we een keer bespreken in de zomer, dat gaan we meenemen voor dan'. En dat geeft een beetje het gevoel van onze keuken is onze U-Place, de kantine is bij ons onze Lange Wapper. Het zijn allemaal van die projecten die altijd maar uitgeschoven worden en waar we geen antwoord op krijgen en dat maakt het voor ons wel een beetje frustrerend." (focusgroep Gedetineerdenoverleg).

Ten tweede was er ook de communicatie vanuit het gedetineerdenoverleg naar anderen toe. De terugkoppeling naar personeelsleden gebeurde via intranet, dat enkel door personeel te raadplegen was. Daarnaast werden alle personeelsleden ook uitgenodigd op een evaluatiemoment waar de resultaten van het gedetineerdenoverleg bekend werden gemaakt. Daar werden dan werkgroepjes opgericht onder personeelsleden, volgens de onderwerpen die hen aanbelangden, waar ze al hun opmerkingen kwijt konden. Ten derde was de terugkoppeling van informatie vanuit het gedetineerdenoverleg naar de volledige gevangenispopulatie vandaag nog niet formeel geïnstalleerd. Enkele gedetineerden gaven wel aan dat ze af en toe op een informele manier geïnformeerd werden over het gedetineerdenoverleg, bijvoorbeeld door celgenoten die aan het overleg deelnamen.

"Wat dat ook soms wel zo is, als er iets wordt veranderd, dat vaak ook gedetineerden die niet in het gedetineerdenoverleg zitten, denken dat het komt uit de groep gedetineerdenoverleg. De gedetineerden hebben dat als voorstel ingediend en dat is goedgekeurd, en dat is de verandering. Terwijl dat niet altijd zo is. Het kan ook zijn dat de directie die beslissing heeft genomen. En dan moeten ze zich soms gaan verdedigen." (focusgroep Stuurgroep)

2.4 Profiel van gedetineerden-vertegenwoordigers

Het profiel van gedetineerden-vertegenwoordigers vertoonde sterke gelijkenissen met het profiel van de meer algemene participant in een detentiecontext. Zowel de individuele kenmerken als ook de motieven kwamen overeen. Ook waren het opnieuw dezelfde groepen die uit boot vielen (zie 1.4 Profiel van participanten).

2.4.1 Competenties

Gedetineerden en professionals haalden verschillende competenties aan waarover een vertegenwoordiger moest beschikken. Als eerste was het belangrijk voldoende lef te hebben en mondig te zijn. Daarnaast moest een vertegenwoordiger in groep kunnen werken en over voldoende communicatievaardigheden beschikken. Tot slot gaven professionals ook aan dat het kunnen luisteren naar anderen en respect tonen voor ieders mening belangrijke competenties waren van een vertegenwoordiger.

2.4.2 Verkiezing/kandidaatstelling

Om het huidige gedetineerdenoverleg samen te stellen werd een oproep gelanceerd waarna gedetineerden zich schriftelijk kandidaat konden stellen. Alle kandidaten werden vervolgens met

goedkeuring van de directie gekozen om deel te nemen aan het overleg. Professionals maakten volgende bedenking bij deze methode:

"Ik zeg niet dat verkiezingen ideaal zijn. Maar, we hebben het over participatie en eigenlijk zijn wij het die kiezen wie er mag participeren. Wij zeggen van 'dat is een goede groep, die mag aan bod komen', maar uiteindelijk zijn wij het die kiezen. Gedetineerden kunnen niet zelf, ze mogen zelfs niet eens kiezen wie hen gaat vertegenwoordigen." (focusgroep Coördinatieteam hulp- en dienstverlening).

In de nota van de Directeur-Generaal staat vermeld dat er voor de samenstelling van het gedetineerdenoverleg verkiezingen moeten plaatsvinden. Professionals gaven enkele moeilijkheden aan bij het organiseren van verkiezingen in een detentiecontext. Als eerste maakte het grote populatieverloop het moeilijk een groep vaste vertegenwoordigers te vinden. Ten tweede gaven professionals ook aan dat gedetineerden die in voorhechtenis zaten de kandidaten meestal niet kenden. Als derde punt stelden zij dat niet iedere gedetineerde, omwille van veiligheidsredenen, de toelating had de functie van vertegenwoordiger op zich te nemen. Hierbij stelden professionals zich volgende vragen: Kan je mensen screenen voor ze zich kandidaat kunnen stellen? Is het systeem dan nog wel democratisch? Kan je werken met een functieprofiel? Vertrek je vanuit positieve kenmerken of voeg je ook uitsluitingscriteria toe? Is het gepast een functieprofiel op te stellen voor iets waar men vrijwillig aan wil participeren?

"Maar ik wil maar zeggen, het rare is: wat is er belangrijker he? Het proces of het product? Wilt ge enkel maar de brave, goeie gedetineerden of zegt ge, wij willen dat de mensen werken aan die vaardigheden en leren participeren? En geeft ge ook iemand die wat moeilijker ligt de kans om..." (focusgroep Coördinatieteam hulp- en dienstverlening).

Naast moeilijkheden gaven professionals en gedetineerden ook voordelen aan van het organiseren van verkiezingen. Zo zouden gedetineerden die uit zichzelf niet deelnamen, aangemoedigd kunnen worden om zich kandidaat te stellen. *"Allez, dat is iets voor u, wilde gij daar niet inzitten?"* (focusgroep Stuurgroep). Daarnaast zag je een persoon ook meer als een aanspreekpunt wanneer je deze zelf verkozen had. Tot slot gaven gedetineerden aan dat ze briefjes op cel de meest geschikte manier vonden om de oproep bekend te maken.

2.5 Inspraak achterban

Zowel professionals als ook de gedetineerden-vertegenwoordigers zelf gaven aan dat de onderwerpen die op het gedetineerdenoverleg werden aangebracht in eerste instantie van de gedetineerden-vertegenwoordigers zelf kwamen. Zij brachten thema's of onderwerpen aan waarbij zij zelf moeilijkheden ervoeren of verandering wenselijk zouden vinden. Professionals stelden hierbij:

"Maar aansluitend is dat buiten ook zo. Als ouders naar school gaan om te participeren of om inspraak te krijgen in de school doen zij dat ook vaak vanuit eigen motieven, en niet vanuit

motieven van alle ouders. Ik denk dat dat gewoon zo is dat mensen..." (focusgroep Coördinatieteam hulp- en dienstverlening).

Op de vrouwenvleugel heeft een rondbedeling plaatsgevonden waarbij de vrouwelijke vertegenwoordigers van cel tot cel gingen om zichzelf voor te stellen. Zij vertelden daarbij dat iedereen met vragen en opmerkingen bij hen terecht kon. Dit leverde echter geen bruikbare respons op. Op de mannenafdeling gebeurde er nog geen rondbedeling maar dit werd wel in de toekomst gepland. Gedetineerden die niet deelnemen aan het overleg gaven aan dat ze niet verwachtten dat de vertegenwoordigers hen kwamen bevragen. Wel wilden ze graag op de hoogte zijn van wie er aan het gedetineerdenoverleg deelnam zodat ze zelf de vertegenwoordigers konden aanspreken. Ook stelden gedetineerden de mogelijkheid voor om op elke sectie iemand te kiezen die één keer per week langs de cellen mocht gaan om te vragen of ze een thema of onderwerp konden meenemen naar het overleg.

DEEL 4: DISCUSSIE EN CONCLUSIE

1. Bespreking resultaten

1.1 Betekenis van participatie en inspraak in de gevangenis van Gent

Participatie in de gevangenis van Gent houdt in dat gedetineerden actief gaan deelnemen aan activiteiten maar ook aan het gevangenisleven in het algemeen. Inspraak kan gezien worden als een vorm van participatie en heeft betrekking tot het geven van meningen en adviezen. Zowel professionals als gedetineerden wijzen op het belang van informele participatie en inspraak. Om deze informele vormen van participatie en inspraak te realiseren is communicatie de belangrijkste voorwaarde. Communicatie is noodzakelijk tussen gedetineerden onderling, tussen professionals onderling en tussen gedetineerden en professionals.

1.1.1 Participatieniveaus (Edelenbos, 2006)

Informeren staat onderaan de ladder en is meteen ook een voorwaarde voor de volgende treden op de participatieladder. Medegedetineerden spelen vandaag een belangrijke rol in het verkrijgen van informatie (Snacken, Keulen & Winkelmans, 2004); en dit terwijl gedetineerden stellen dat ze eerder een voorkeur hebben voor een meer formele manier van informeren/communiceren. Voor anderstalige gedetineerden en gedetineerden die nieuw zijn in de gevangenis stopt hun interactiviteit van participatie op dit niveau. Snacken et al. (2004) bevestigt ook dat taal immers één van de belangrijkste voorwaarden is om te kunnen functioneren in een systeem. Vandaag wordt de communicatie tussen professionals en anderstalige gedetineerden vaak bepaald door de 'goodwill' van beide partijen (Snacken et al., 2004; Kruttschnitt, Dirkzwager & Kennedy, 2013). Communiceren en informatie doorgeven in een andere taal vraagt meer tijd van het bewakingspersoneel (Snacken et al., 2004), tijd die niet altijd voorhanden is. Anderstalige gedetineerden kunnen hun problemen en vragen niet duidelijk maken aan personeelsleden wat bij hen tot frustraties of negatieve gevoelens kan leiden (Kruttschnitt, 2013). Snacken et al. (2004) haalt drie mogelijke oplossingen aan: (1) vertalingen van documenten die op cel komen, (2) een beter toegankelijk netwerk van tolken voorzien en (3) het aanbod van taalcursussen uitbreiden.

Als tweede niveau is er het *raadplegen*, waar eerder een selecte groep aan deelneemt. Professionals raadplegen gedetineerden op een informele manier maar weten nadien vaak niet wat te doen met de informatie die ze verkrijgen. Opnieuw speelt communicatie tussen personeelsleden hier een belangrijke rol om de input van gedetineerden niet verloren te laten gaan. Het raadplegen van gedetineerden gebeurt vandaag ook op een schriftelijke manier. Dit kan voor gedetineerden een drempel vormen omdat ze zich vragen stellen bij hun privacy ('Wie gaat het lezen? Waar komt het terecht?').

Adviseren wordt vandaag zichtbaar in de werking van het gedetineerdenoverlegorgaan. Daarnaast is er ook een gedetineerde die deelneemt aan de werkgroep communicatie. Dit idee wil men in de toekomst uitbreiden naar andere werkgroepen.

Gedetineerden kunnen vandaag op een informele manier *coproduceren* door kleine organisatietaken (bv. kiezen van muziek voor eucharistieviering) op zich te nemen. Tot slot vinden gedetineerden het niet wenselijk dat ze mee zouden *beslissen*. Hierbij speelt de perceptie van de buitenwereld een grote rol.

1.1.2 Doelen van participatie en inspraak

Als eerste wil men door middel van participatie en inspraak bekomen dat gedetineerden opnieuw vertrouwen in zichzelf en controle over hun dagelijks leven krijgen. Ook Derwael (2013) stelt dat participanten werken aan hun persoonlijke ontplooiing. Daarnaast krijgen gedetineerden door middel van beleidsparticipatie de kans verantwoordelijkheden op te nemen en aan deze vaardigheid te werken (Bishop, 2006; Guffens et al., 2012).

Ten tweede kunnen participatie en inspraak tot doel hebben het aanbod meer af te stemmen op de doelgroep of een programma op maat van gedetineerden aan te bieden (Derwael, 2013). Initiatiefnemers van een participatieproces willen door middel van behoeftedetectie nagaan of het eigen huidige aanbod afgestemd is op de behoeften en noden van de doelgroep (Guffens et al., 2012). Hierbij kan worden opgemerkt dat niet alle behoeften expliciet verwoord worden, en dat bepaalde behoeften afgeleid kunnen worden uit andere uitspraken of noden. Behoeften opsporen is een continu proces van interpretatie en betekenisgeving (Cockx, & Leenknecht, 2005). Professionals hebben zo meer input voor de eigen werking (Derwael, 2013) en gaan op die manier niet langer vanuit het eigen 'buikgevoel' vertrekken.

1.1.3 Meerwaarde van participatie door gedetineerden

Gedetineerden die participeren ervaren een sterker gevoel van zelfwaarde (Solomon & Edgar, 2004). Daarnaast kan participatie hen ook meer sociaal contact en een grotere bewegingsvrijheid opleveren. Professionals zien ook mogelijkheden in het formeel erkennen van participatie. Vandaag gebeurt het nog niet maar er zijn wel kansen voor de directie om een attest op te stellen waarin de participatie van een gedetineerde erkend wordt. Bovendien leidt een cultuur van participatie tot een positieve sfeer binnen de instelling wat de dynamische veiligheid kan verhogen (Solomon & Edgar, 2004).

1.1.4 Voorwaarden voor participatie en inspraak

Als eerste vereisen participatie en inspraak een zekere handelingsmarge; een gedetineerde dient in zekere mate autonomie te krijgen in het eigen handelen. Daarnaast is het ook praktischer in kleinere groepen te werken, bijvoorbeeld per vleugel. Ook Solomon & Edgar (2004) beschrijven in hun onderzoek de werking van *wing forums* of kleinere overlegorganen georganiseerd per vleugel. Als derde punt is het belangrijk de grenzen van participatie en inspraak op voorhand te bepalen en hier met alle betrokken partijen duidelijke afspraken rond te maken (Derwael, 2013).

Een vierde voorwaarde is de aanwezigheid van een voldoende groot draagvlak. Dit veronderstelt een wederzijds vertrouwen bij professionals en gedetineerden (Toch, 1995); een proces dat tijd vraagt. Ook is het belangrijk hier beleidsmatig voor te kiezen en een plan uit te tekenen voor zowel

gedetineerden als professionals. Communicatie en transparantie spelen een rol in het creëren van een draagvlak. Personeelsleden moeten geïnformeerd worden over het actieplan van de directie zodat de doelstellingen voor hen ook duidelijk zijn. Een open dialoog naar alle partijen toe is noodzakelijk om je doelen te bereiken (Farnham, Horton & White, 2005). Personeelsleden die geïnformeerd zijn zullen zich meer betrokken voelen bij de organisatie en zullen op die manier ook achter de doelstellingen staan en zich inzetten om deze te bereiken (Lambert, Hogan, Paoline & Stevenson, 2008).

Tot slot dient men rekening te houden met het feit dat de gevangenis van Gent een arresthuis is waar de populatie een groot verloop kent. Daarnaast speelt ook de context van besparingen binnen justitie een rol. Participatie en inspraak vragen immers steeds begeleiding en dus ook tijd en middelen.

1.2 Profiel van participanten

1.2.1 Individuele kenmerken

Het zijn voornamelijk Nederlandstalige gedetineerden die participeren in de gevangenis van Gent. Gedetineerden die participeren aan een bepaalde activiteit doen dit vaak ook aan andere activiteiten. Langgestraften participeren meer dan gedetineerden die een kortere tijd in Gent verblijven.

Anderstalige gedetineerden participeren vandaag weinig of niet (zie 1.1.1 Participatieniveaus (Edelenbos, 2006)), maar zijn wel vragende partij. Geïnterneerden participeren aan het aanbod dat specifiek op hen gericht is. Aan het algemene aanbod nemen zij veel minder deel, mogelijks door een gevoel van minderwaardigheid ten opzichte van andere gedetineerden. Ook gedetineerden die nieuw zijn in de gevangenis participeren minder door een gebrek aan informatie.

1.2.2 Motieven en barrières

Gedetineerden participeren ten eerste vanuit hun persoonlijke interesse. Daarnaast speelt het ook mee dat ze iets willen bijdragen aan de gemeenschap waarin ze functioneren. Tot slot stellen gedetineerden dat ze hun detentietijd zo aangenaam mogelijk willen doorbrengen; gedetineerden geven aan er het beste van te willen maken.

Hierbij kan ook de bedenking gemaakt worden dat het niet evident is te participeren in een context waar je zelf niet voor gekozen hebt, een context waar je eigenlijk niet wil zijn. Daarnaast kan ook een gebrek aan zelfvertrouwen een drempel vormen om te participeren. Gedetineerden hebben ook lage verwachtingen van wat er met hun input zal gebeuren en voelen een vorm van wantrouwen ten opzichte van de organisatie. Tot slot stellen zowel gedetineerden als professionals dat niet iedereen de behoefte heeft om te participeren en dat dit niet hoeft opgelegd te worden.

1.3 Werking gedetineerdenoverleg

1.3.1 Taken gedetineerdenoverleg

Het gedetineerdenoverleg is een filterorgaan tussen gedetineerden en directie. Gedetineerden-vertegenwoordigers zien het als hun taak om via het overleg bij te dragen aan het comfort van alle gedetineerden. Zij focussen zich o.a. op thema's als kantine, hygiëne en bezoek.

Hierboven werd reeds aangehaald dat het idee van gedetineerden te laten participeren in werkgroepen kan worden uitgebreid naar de toekomst. Het idee van gedetineerden en professionals samen aan tafel te hebben sluit aan bij de voorkeur van Derwael (2013) voor directe inspraak. Ook gedetineerden hebben een voorkeur voor directe inspraak; het telkens doorgeven van papieren verslagen ervaren zij als tijdrovend. Ook in het ontwerp van Koninklijk Besluit wordt voorgesteld om gedetineerden en personeelsleden samen te laten vergaderen (Guffens et al., 2012).

1.3.2 Perceptie ten aanzien van het gedetineerdenoverleg

Gedetineerden-vertegenwoordigers hebben eerder lage verwachtingen van wat er met hun input zal gebeuren. Feedback van directie en professionals is belangrijk om gevoelens van teleurstelling bij gedetineerden-vertegenwoordigers te vermijden (Solomon & Edgar, 2004).

Gedetineerden die niet deelnemen aan het overleg zijn meestal niet op de hoogte van het bestaan ervan en hebben lage verwachtingen van wat het gedetineerdenoverleg kan betekenen. Wel wensen zij graag op de hoogte gehouden te worden van wie er deelneemt en wat er op de vergaderingen besproken wordt. Vandaag gebeurt dit soms op een informele manier, maar het is niet structureel geïnstalleerd.

Tot slot komen professionals weinig in contact met het gedetineerdenoverleg en zijn ze niet op de hoogte van wie er aan deelneemt of welke punten er besproken worden. Dit gebrek aan informatie kan een rol spelen in de houding die professionals aannemen ten aanzien van inspraak van gedetineerden.

1.3.3 Raadplegen van de achterban

Gedetineerden-vertegenwoordigers spreken in de eerste plaats vanuit zichzelf en behartigen eerder hun persoonlijke belangen (Solomon & Edgar, 2004). Op de vrouwenvleugel heeft een bedeling plaatsgevonden (vertegenwoordigsters gaan van cel tot cel om zich voor te stellen), maar dit leverde geen bruikbare respons op. Op de mannenvleugel gebeurde dit nog niet. Gedetineerden die niet deelnemen aan het overleg verwachten niet dat vertegenwoordigers hen komen bevragen. Wel wensen ze op de hoogte te zijn van wie er deelneemt zodat ze zelf iemand kunnen aanspreken wanneer ze vragen of opmerkingen hebben.

1.4 Profiel gedetineerden-vertegenwoordigers

1.4.1 Competenties

Gedetineerden die de taak van vertegenwoordiger op zich nemen moeten voldoende mondig zijn en lef hebben om in groep te spreken. Daarnaast is het belangrijk dat zij in groep kunnen werken. Een vertegenwoordiger moet kunnen luisteren naar de achterban als ook naar medevertegenwoordigers. Tot slot moet er ook respect zijn voor de mening van anderen.

1.4.2 Verkiezing/kandidaatstelling

Vandaag beslist de directie wie deelneemt aan het gedetineerdenoverleg. Professionals stellen zich hierbij de vraag of dit wel een democratisch systeem is. Ook Solomon & Edgar (2004) stellen dat het belangrijk is vertegenwoordigers te laten verkiezen door de hele gevangenispopulatie om de geloofwaardigheid van het overlegorgaan te waarborgen. Het is af te raden vertegenwoordigers te laten verkiezen door directie- of personeelsleden (Solomon & Edgar, 2004). Ook de nota van de Directeur-Generaal vermeldt dat de samenstelling van het gedetineerdenoverleg door verkiezingen dient te gebeuren (Meurisse, 2010). Guffens et al. (2012) verwijst dan weer naar de context van een arresthuis die verkiezingen bemoeilijkt en aanduiding door personeelsleden vaak noodzakelijk maakt.

2. Beperkingen eigen onderzoek

Dit onderzoek brengt de visies van verschillende doelgroepen binnen de gevangenis van Gent in kaart. De tijdsperiode van dit onderzoek bleek echter te kort om alle doelgroepen ook te gaan bevragen in focusgroepen. Informatie uit focusgroepen met o.a. penitentiair beambten en geïnterneerden zou een interessante aanvulling zijn op de huidige resultaten.

Daarnaast bestond de focusgroep met anderstalige gedetineerden slechts uit 5 respondenten. Het gesprek startte met 6 respondenten maar één gedetineerde haakte snel af. Anderstaligheid was echter een onderwerp dat in de verschillende focusgroepen uitgebreid besproken werd. Een grotere vertegenwoordiging van deze doelgroep was dan ook wenselijk geweest.

Tot slot heeft de opstart van dit onderzoek 'iets doen bewegen' in de gevangenis van Gent. Nog voor de focusgroepen van start gingen zijn enkele professionals gaan nadenken over participatie en inspraak binnen de werking van de gevangenis. Zij namen ook meteen initiatief om iets in de praktijk om te zetten; zo vond de bedeling op de vrouwenvleugel door gedetineerden-vertegenwoordigsters plaats op initiatief van een professional. Deze tendens kan een invloed hebben gehad op resultaten uit de eerste focusgroepen en resultaten uit focusgroepen die later plaatsvonden wanneer het onderzoek al een tijdje liep.

3. Aanbevelingen verder onderzoek

Literatuur over beleidsparticipatie van gedetineerden in een detentiecontext is zeer beperkt. Verder onderzoek hierrond is dan ook wenselijk. Professionals die bezig zijn met het vormgeven van inspraak van gedetineerden, en meer specifiek ook van een gedetineerdenoverleg, geven aan dat er een gebrek is aan 'good practices'.

In de resultaten komt naar voren dat communicatie de belangrijkste voorwaarde is om participatie en inspraak van gedetineerden mogelijk te maken. De verschillende doelgroepen geven echter ook aan dat de communicatie voor hen niet altijd vlot loopt. Onderzoek dat zich specifiek focust op de communicatiekanalen vandaag en de mogelijkheden naar de toekomst is wenselijk. Snacken et al. (2004) stelt dat hierbij specifieke aandacht nodig is voor de doelgroep van anderstalige gedetineerden.

Tot slot is de context van een arresthuis ook zeer specifiek (Guffens et al., 2012). Verder onderzoek naar inspraak en participatie in gevangenis met een ander regime of een andere populatie kan andere perspectieven bieden.

4. Aanbevelingen voor beleid en praktijk

Op basis van de resultaten kunnen er enkele aanbevelingen geformuleerd worden voor de werking van participatie en inspraak in de gevangenis van Gent.

Als eerste kan een draagvlak als een belangrijke voorwaarde gezien worden voor participatie en inspraak. Farnham et al. (2005) en Lambert et al. (2008) stellen dat een transparant beleid bijdraagt tot het creëren van een draagvlak bij personeelsleden. Communicatie en terugkoppeling van informatie vanuit de directie naar professionals is iets wat naar de toekomst toe kan herbekeken worden. Ten tweede dient er aandacht te zijn voor anderstalige gedetineerden en hun mogelijkheden tot participatie en inspraak. Participatie stopt bij hen op het niveau van informeren waardoor een grote groep mogelijke participanten vandaag niet bereikt wordt. Aandacht voor het uitwerken van een taalbeleid is wenselijk.

Gedetineerden participeren vaak niet aan schriftelijke vormen van raadplegen omdat ze zich zorgen maken om hun privacy. Er is meer vertrouwen aanwezig wanneer een professional hen mondeling op een informele manier raadpleegt. Het uitwerken van een stappenplan voor professionals kan voorkomen dat informatie verloren gaat. Professionals hebben nood aan een platform waar ze informeel verkregen informatie kunnen delen met collega's.

Zowel Derwael (2013) als ook gedetineerden zelf hebben een voorkeur voor directe inspraak. Ook het ontwerp van Koninklijk Besluit stelt voor om gedetineerden en professionals samen te laten vergaderen (Guffens et al., 2012). Dit idee van professionals en gedetineerden samen rond de tafel te hebben is een idee dat verder uitgewerkt kan worden. Het voorbeeld van de werkgroep communicatie, waar een gedetineerde aan deelneemt, kan hierbij als 'good practice' dienen.

Tot slot spreken gedetineerden-vertegenwoordigers in de eerste plaats vanuit zichzelf (Solomon & Edgar, 2004). Naast het zoeken naar manieren om de achterban te raadplegen kan het ook een denkpiste zijn de samenstelling van het gedetineerdenoverleg te gaan bekijken. Wanneer verschillende doelgroepen vertegenwoordigd zijn, kunnen ook de verschillende belangen behartigd worden.

5. Conclusie

In dit onderzoek werd gepeild naar de visies van verschillende groepen op participatie en inspraak in de gevangenis van Gent.

Echter, alvorens men van participatie en inspraak kan spreken, is het belangrijk dat gedetineerden voldoende geïnformeerd worden over het huidige aanbod. Vandaag zijn het vooral anderstalige gedetineerden die een gebrek aan informatie ervaren en bijgevolg uit de boot vallen. Vervolgens is communicatie tussen directie en professionals een voorwaarde om participatie en inspraak in praktijk te brengen. Een transparant beleid kan het draagvlak bij professionals op de werkvloer vergroten. Daarnaast is er ook communicatie tussen professionals onderling nodig om informatie niet verloren te laten gaan.

Participatie en inspraak van gedetineerden in een detentiecontext kent enkele voordelen. Ten eerste ervaren gedetineerden die participeren een groter gevoel van zelfwaarde. Zij kunnen verantwoordelijkheden opnemen wat hen opnieuw zelfvertrouwen geeft. Bovendien kan via inspraak het aanbod meer afgestemd worden op de doelgroep en handelen professionals niet langer intuïtief. Participatie en inspraak van gedetineerden creëert ook een positieve sfeer wat de dynamische veiligheid binnen de inrichting kan verhogen.

Het gedetineerdenoverlegorgaan is een voorbeeld van inspraak van gedetineerden dat vandaag actief is binnen de gevangenis van Gent. Literatuur stelt dat het meer efficiënt is in kleinere groepen te werken, bijvoorbeeld per vleugel. Daarnaast is het ook van belang dat verschillende groepen vertegenwoordigd zijn binnen het overlegorgaan opdat ook verschillende belangen zouden behartigd worden. Gedetineerden die niet deelnemen aan het overleg wensen op de hoogte gehouden te worden van wie er deelneemt aan het overleg en wat er besproken wordt.

Tot slot is er naast het idee om gedetineerden onderling te laten vergaderen ook het idee om gedetineerden en professionals samen aan tafel te brengen. Deze vorm van directe inspraak wordt door de literatuur aangeraden. De participatie van gedetineerden in werkgroepen is dan ook een idee dat in de toekomst verder kan worden uitgewerkt.

Deel 5: Bibliografie

Art. 7 basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, *BS* 1 februari 2005.

Bishop, N. (2006). Prisoner Participation in Prison Management. *Penal field*, 3.

Baarda, D.B., de Goede, M.P.M. & Teunissen, J. (2009). *Basisboek Kwalitatief Onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.

Cockx, F. & Leenknecht, R. (2005). Op zoek naar behoeften. In Y. Larock, F. Cockx, G. Gehre, G. Van den Eeckhaut, T. Vanwing & G. Verschelden (Red.), *Spoor zoeken. Handboek sociaal-cultureel werk met volwassenen* (pp.417- 440). Gent: Academia Press.

Council of Europe, Recommendation No.2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules, 2006. Geraadpleegd op 5 januari 2015 via <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747>

Daems, T. (2011). Gekooid recht voor de gekooide mens. Stand van zaken basiswet gevangeniswezen en rechtspositie van gedetineerden. *Tijdschrift voor Strafrecht*, 5, 335-345.

De Donder, L. (2014). *Agogisch onderzoekspracticum: Data-analyse kwalitatief onderzoek*. Ongepubliceerde slides.

Meurisse, H. (2010). *Nota aan de directeurs, 22.11.2010: Overlegorganen*. Brussel: Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen.

Derwael, B. (2013). *Praktijkgids participatie. 55 concrete tips voor succesvolle inspraakprojecten*. Brussel: Politeia.

Edelenbos, J., Domingo, A., Klok, P.-J. & Van Tatenhove, J. (2006). *Burgers als beleidsadviseurs: een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.

Edgar, K., Jacobson, J. & Biggar, K. (2011). *Time Well Spent: A practical guide to active citizenship and volunteering in prison*. London: Prison Reform Trust.

Farnham, D., Horton, S. & White, G. (2005). New Directions in Staff Consultation and Communication in the British Civil Service and Prison Service. *Review of Public Personnel Administration*, 25(1), 69-81.

Guffens, H., Sempot, L. & Van Driessche, K. (2012). Basiswet interne rechtspositie van gedetineerden: de opstart van de overlegorganen in de Belgische gevangenissen. *Panopticon*, 33(1), 171-174.

Jager-Vreugdenhil, M. (2011). Spraakverwarring over participatie. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 20(1), 76-99.

Kruttschnitt, C., Dirkzwager, A. & Kennedy, L. (2013). Strangers in a strange land: coping with imprisonment as a racial or ethnic foreign national inmate. *The British Journal of Sociology*, 64(3), 478-500.

L'Enfant, R. (2003). Methodische principes van participatie. In H. Baert, M. De Bie, A. Desmet, M. Van Elslander & L. Verbeke (Red.), *Handboek samenlevingsopbouw in Vlaanderen*. (pp 650-657). Brugge: Die Keure.

Lambert, E., Hogan, N., Paoline E. & Stevenson, M. (2008). I Want to Know and I Want to Be Part of It: The Impact of Instrumental Communication and Integration on Private Prison Staff. *Journal of Applied Security Research*, 3(2), 205-229.

Levenson, J. & Farrant, F. (2002). Unlocking Potential: Active Citizenship And Volunteering. *Probation Journal*, 49, 195-204.

Pryor, S. (2001). *The Responsible Prisoner: An exploration of the extent to which imprisonment removes responsibility unnecessarily and an invitation to change*. London: HM Chief Inspector of Prisons.

Snacken, S., Keulen, J. & Winkelmanns, L. (2004). *Buitenlanders in de Belgische gevangenissen: knelpunten en mogelijke oplossingen* (onuitgegeven onderzoeksrapport). Brussel: Koning Boudewijnstichting.

Solomon, E., & Edgar, K. (2004). *Having their say: The work of prisoner councils*. London: Prison Reform Trust.

Toch, H. (1995). Inmate Involvement in Prison Governance. *Fed. Probation*, 59(2), 34-39.

Deel 6: Bijlagen

Bijlage 1: Interviewschema stuurgroep + coördinatieteam hulp- en dienstverlening

A) Inleiding:

- Naamkaartjes maken
- Inleiding onderzoek
- Wat is jullie naam? Wat is jullie functie? => de kring rond gaan

B) Participatie en inspraak

Als we het hebben over inspraak van gedetineerden aan het gevangenisleven: Wat betekent die inspraak dan voor jullie?

- Wat verstaan jullie onder inspraak?
- Als we het hebben over participatie van gedetineerden aan het gevangenisleven: Wat betekent die participatie dan voor jullie?
 - o Wat verstaan jullie onder participatie?
- Is inspraak volgens jullie iets anders dan participatie? Leg uit?
- Welke doelen zouden inspraak/participatieprocessen moeten/kunnen nastreven?

Welke vormen van inspraak/participatie zijn er momenteel in de gevangenis van Gent?

- Per vorm van inspraak/participatie
 - o Waar zit die op de participatieladder?
 - o Welke voordelen ervaren jullie hiervan?
 - Voor gedetineerden? Voor HDV professionals? Voor gevangenis? Voor familie/sociale omgeving?
 - o Welke nadelen ervaren jullie hiervan?
 - Voor gedetineerden? Voor HDV professionals? Voor gevangenis? Voor familie/sociale omgeving?
- Welk niveau van inspraak/participatie is vandaag volgens jullie mogelijk?
 - o Speelt de gevangeniscontext van Gent hierin een rol? Bv. Moest Gent geen arresthuis zijn, zou het dan anders zijn? *Peilen naar nog andere contextvariabelen.*
- Welk niveau van inspraak/participatie zou volgens jullie wenselijk zijn?
 - o Speelt de gevangeniscontext van Gent hierin een rol? Bv. Moest Gent geen arresthuis zijn, zou het dan anders zijn? *Peilen naar nog andere contextvariabelen.*
 - o Hoe kunnen we van wenselijk naar mogelijk? Wat zou er dan moeten veranderen?

Wie zijn op dit moment gedetineerden die deelnemen aan inspraak – en participatieprocessen?

- (leeftijd? Geslacht? Getrouwd, kinderen? Werken in de gevangenis? Opleiding? Duur in gevangenis? Etniciteit? ...)
- Welke positie nemen ze in binnen hun gemeenschap?
- Welke competenties hebben ze?
- Wat doen zij? Aan welke vormen van inspraak/participatie?
- Wat drijft hen?
 - o Wat motiveert gedetineerden volgens jullie om deel te nemen aan inspraak/participatieprocessen?
- Zijn er groepen die momenteel uit de boot vallen?
 - o (Bv. anderstaligen, geïnterneerden, beklagden, niet-werkers)
 - o Wat houdt gedetineerden tegen om deel te nemen?
- Is inspraak van al deze groepen wenselijk?

- o Zo ja, op welke manier zou dit gerealiseerd kunnen worden?

Wat zijn voorwaarden om inspraak/participatieprocessen te realiseren?

- *Open houden (bv. draagvlak, goed organisatieklimaat, vertrouwen, voldoende vaardigheden)*
- Hoe denk je dat personeelsleden (PBA's) staan tegenover inspraak/ participatieprocessen?
- Op welke manier zouden gedetineerden ondersteund/ getraind kunnen worden in inspraakprocessen?
 - o Welke noden zijn er volgens jullie?
 - o Hoe kunnen die behoeften ingevuld worden?

Als we een participatie-toolkit maken, hoe zou die er volgens jullie moeten uitzien?

- Wanneer zou een toolkit, voor jullie een meerwaarde zijn?
- Hoe zou zo een toolkit eruit kunnen zien?
- Op wie moet die toolkit zich richten?
 - o Vormingen voor gedetineerden? Voor PBA's? Voor HDV?
- Wat moeten we volgens u zeker opnemen in het komende onderzoek naar inspraak/participatie?
 - o Wat zijn de thema's die volgens u belangrijk zijn? (bij welke groep)
 - o Op welke manier kunnen we de meerwaarde van dit onderzoek voor uw organisatie/werk verhogen?
 - o Wat zouden jullie graag te weten willen komen?

C) Gedetineerdenoverlegorgaan

Werking overlegorgaan: vandaag de dag en geschiedenis

- Wat is jullie rol ten aanzien van het overlegorgaan? (kring rondgaan)
 - o Op welke manieren komen jullie in contact met het overlegorgaan?
 - o Op welke momenten komen jullie in contact met het overlegorgaan?
- Hoe is het huidige overlegorgaan ontstaan?
- Kunnen jullie de geschiedenis van het overlegorgaan even duiden?
 - o Hoe ziet het overlegorgaan er vandaag uit?
 - o Welke vormen zijn er reeds geweest?
 - Wat ervaren jullie als positieve kenmerken van elk van die vormen van overlegorgaan?
 - Wat ervaren jullie als negatieve kenmerken van elk van die vormen van overlegorgaan?

Welke taken neemt het overlegorgaan vandaag de op?

- Welke taken zou het volgens jullie wenselijk zijn dat ze opnemen?
- Welke taken moeten ze niet (meer) opnemen?
- Waarom is er een verschil tussen wenselijk en huidige stand van zaken?
- Wat zou er moeten veranderen opdat het gedetineerdenoverleg die taken wel kan opnemen?
- Wat heeft het gedetineerdenoverleg vandaag al gerealiseerd?
 - o Wat ervaren jullie als positieve effecten/gevolgen van het huidige overlegorgaan?
 - o Wat ervaren jullie als negatieve effecten/gevolgen van het huidige overlegorgaan?

Wie zijn op dit moment gedetineerden die deelnemen aan het gedetineerdenoverlegorgaan?

- Wie?
 - o (leeftijd? Geslacht? Getrouwd, kinderen? Werken in de gevangenis? Opleiding? Duur in gevangenis? Etniciteit? ...)
 - o Welke positie nemen ze in binnen hun gemeenschap?
 - o Welke competenties hebben ze?
 - o Wie zou zeker moeten deelnemen aan het overleg volgens jullie?
 - Waarom?
 - o Wie lijkt minder geschikt om deel te nemen aan het overleg?

- Welke vaardigheden zijn nodig binnen het overlegorgaan?
 - Hoe deze vaardigheden garanderen/trainen/aanleren?
- Hoe wordt er bepaald wie deelneemt aan het gedetineerdenoverleg?
- Wat is volgens jullie de ideale samenstelling van een overlegorgaan?
- Wat doen zij? Welke taken nemen zij op binnen overlegorgaan?
- Wat drijft hen?
 - Wat motiveert gedetineerden volgens jullie om deel te nemen aan het overlegorgaan?
 - Zijn er personen die afhaken in de loop van het jaar? Waarom?
- Zijn er groepen die momenteel uit de boot vallen?
 - (bv. anderstaligen, geïnterneerden, beklaagden, niet-werkers)
 - Wat houdt gedetineerden tegen om deel te nemen aan het overlegorgaan?
- Is inspraak van al deze groepen wenselijk?
 - Zo ja, op welke manier zou dit gerealiseerd kunnen worden?
 - Hoe omgaan met anderstaligen?
 - Hoe omgaan met grote groep geïnterneerden (1/3)?

Inspraak achterban?

- Hoe wordt op dit moment de achterban geraadpleegd?
 - Op welke manier gebeurt dit?
 - Formeel/Informeel?
 - Wat lukt? Wat zijn succesfactoren?
 - Wat zijn knelpunten?
- Hebben alle gedetineerden weet van het bestaan van het overlegorgaan?
 - Op welke manier gebeurt de communicatie betreffende het overlegorgaan?
 - Formeel/Informeel?

Wat kan het gedetineerdenoverleg betekenen voor jullie organisatie?

- Hoe staan jullie tegenover een overlegorgaan binnen deze gevangenis?
 - Wat zijn jullie motieven voor het implementeren van een overlegorgaan?
 - Welke drempels zijn er / waren er om een overlegorgaan te installeren?
 - Is er voldoende draagvlak voor?
- Biedt het overlegorgaan voor jouw werk een meerwaarde?
 - Wanneer zou deze meerwaarde groter (kunnen) zijn?

D) Medewerking van gedetineerden aan de organisatie van hulp- en dienstverlening

Welke vormen van medewerking aan HDV zijn er al in de gevangenis van Gent?

- Hoe zien jullie dat realiseerbaar in de gevangeniscontext?
- Hebben jullie al eens iets gehoord over het begrip 'activiteitenteam'?
 - Waar hebben jullie dit al gehoord?
- Welke taken kan het activiteitenteam opnemen?
 - Waar kan er een onderscheid gemaakt worden tussen A-team en overlegorgaan?
- Op wie moeten de activiteiten van het activiteitenteam zich richten?

Visie

- Hoe staan jullie tegenover een activiteitenteam binnen deze gevangenis?
 - Wat zou jullie rol in dit verhaal kunnen zijn?
 - Wat zou een activiteitenteam kunnen betekenen voor jullie organisatie?
- Wat zijn motieven voor het implementeren van een activiteitenteam?
- Welke drempels zouden er kunnen zijn?
- Wat zouden de voordelen kunnen zijn?
- Wat zouden de nadelen kunnen zijn?

Samenstelling

- Wat is volgens jullie de ideale samenstelling van een activiteitenteam?
- Wie zou zeker moeten deelnemen aan het activiteitenteam?
 - o Waarom?
- Wie lijkt minder geschikt om deel te nemen aan het activiteitenteam?
- Welke vaardigheden zijn nodig binnen het activiteitenteam?
 - o Hoe kan je deze vaardigheden garanderen/trainen/aanleren?

Wat zijn de nodige randvoorwaarden om een activiteitenteam op te richten?

- Hoe omgaan met wisselende bevolking (arresthuis)?
- Hoe kan het activiteitenteam omgaan met anderstaligen?
- Hoe kan het activiteitenteam omgaan met de grote groep geïnterneerden (1/3)?
- Wat zijn moeilijkheden die tijdens de praktische uitvoering kunnen opduiken?

Bijlage 2: Interviewschema deelnemers gedetineerdenoverleg

A) Inleiding:

- Naamkaartjes maken
- Inleiding onderzoek
- Wat is jullie naam? Wat is leeftijd? => de kring rond gaan

B) Participatie en inspraak (algemeen)

We willen jullie mening vragen over de inspraak en participatie van ALLE gedetineerden aan het gevangenisleven.

- In welke mate hebben ALLE gedetineerden inspraak in de organisatie van de gevangenis?
- In welke mate kunnen ALLE gedetineerden participeren in de gevangenis? Je hebt verschillende niveaus van inspraak (participatieladder laten zien en elk niveau overlopen).
 - o Het eerste niveau op de participatieladder is 'informer'. Over welke zaken worden jullie geïnformeerd?
 - Hoe verloopt dit momenteel al?
 - o Het tweede niveau is raadplegen. Wanneer wordt er om jullie ideeën gevraagd?
 - Hoe verloopt dit momenteel al?
 - o Het derde niveau is adviseren. Wanneer worden jullie om advies gevraagd?
 - Hoe verloopt dit?
 - o Het vierde en vijfde niveau gaat over coproduceren en meebeslissen. Zijn er momenten waarop jullie mee beslissingen mogen nemen?
 - Hoe verloopt dit?

C) Gedetineerdenoverleg

Kunnen jullie iets vertellen over het gedetineerdenoverleg? Wat doen jullie?

- Wat heeft het gedetineerdenoverleg al gerealiseerd?
 - o Wat ervaren jullie als positieve kenmerken van het gedetineerdenoverleg?
 - o Wat ervaren jullie als negatieve kenmerken van het gedetineerdenoverleg?

Wie zit er in het gedetineerdenoverleg?

- Is de groep goed samengesteld volgens jullie?
 - o *Bijvoorbeeld peilen naar: leeftijd? Geslacht? Getrouwd, kinderen? Werken in de gevangenis? Opleiding? Duur in gevangenis? Etniciteit? ...*
- Wat moet iemand goed kunnen om in het gedetineerdenoverleg te zetelen?
 - o Welke vaardigheden zijn nodig binnen het overlegorgaan?
 - o Is er nood aan vormingen? Zo ja, over welke onderwerpen?
- Wie zou zeker moeten deelnemen aan het overleg volgens jullie?
- Weten jullie hoe er bepaald wordt wie deelneemt aan het overleg? Hoe zou dat volgens jullie het best moeten gebeuren?
- Zijn er groepen die momenteel uit de boot vallen?
 - o (bv. anderstaligen, geïnterneerden, beklagden, niet-werkers)
- Wat drijft jullie?
 - o Wat motiveert jullie om deel te nemen aan het overlegorgaan?
 - o Zijn er personen die afhaken in de loop van het jaar? Waarom?
- Wat houdt gedetineerden tegen om deel te nemen aan het overlegorgaan?

Inspraak achterban?

- Hoe wordt op dit moment de achterban geraadpleegd?
 - o Op welke manier gebeurt dit?
 - o Formeel/Informeel?
 - o Wat lukt? Wat zijn succesfactoren?
 - o Wat zijn knelpunten?

- Hoe zou dat het best gebeuren volgens jullie?
- Hoe zou volgens jullie de groep "niet-NL-sprekenden meer kunnen betrokken worden in de gevangenis"
- Bv. Ideeënbus: daar heeft lang één aan de bibliotheek gestaan, maar dat werkte niet. Waarom niet?
- Bv. Een apart gedetineerdenoverleg met buitenlandse gedetineerden: is dat een goed idee of niet? Waarom wel/niet?
- Bv. Elke maand een nieuwsbrief die jullie persoonlijk krijgen met daarin vragen, nieuwtjes etc?
- Bv. Zelf ideeën?

D) Participatie: het deelnemen aan de organisatie van activiteiten

In welke mate kunnen gedetineerden meehelpen aan de organisatie van activiteiten binnen de gevangensmuren?

- Wat zou je zelf willen organiseren binnen de gevangenis?
- Hoe zou je dat willen realiseren? Hoe zou je daar praktisch aan beginnen?
- Wat zou je daarvoor nodig hebben?
- Wat zouden de voordelen zijn wanneer gedetineerden zelf activiteiten (kunnen) organiseren?
 - Voor gedetineerden zelf?
 - Voor de gevangenis?
- Wat zouden de nadelen zijn wanneer gedetineerden zelf activiteiten (kunnen) organiseren?
 - Voor gedetineerden zelf?
 - Voor de gevangenis?

Wie zou kunnen deelnemen aan de organisatie van activiteiten?

- Wie zou welke taken kunnen opnemen?
- Welke vaardigheden zijn hiervoor nodig?
 - Hoe zouden deze vaardigheden aangeleerd/ getraind kunnen worden?

Wie lijkt minder geschikt om activiteiten te organiseren?

Bijlage 3: Interviewschema niet-deelnemers (Nederlandstalig)

A) Inleiding:

- Naamkaartjes maken
- Inleiding onderzoek
- Wat is jullie naam? Wat is leeftijd? => de kring rond gaan

B) Participatie en inspraak

We willen jullie mening vragen over de inspraak en participatie van gedetineerden aan het gevangenisleven.

- In welke mate hebben gedetineerden inspraak in de organisatie van de gevangenis?
- In welke mate kunnen gedetineerden participeren in de gevangenis? Je hebt verschillende niveaus van inspraak (participatieladder laten zien en elk niveau overlopen).
 - o Het eerste niveau op de participatieladder is 'informereren'. Over welke zaken worden jullie geïnformeerd?
 - Hoe verloopt dit momenteel al?
 - o Het tweede niveau is raadplegen. Wanneer wordt er om jullie ideeën gevraagd?
 - Hoe verloopt dit momenteel al?
 - o Het derde niveau is adviseren. Wanneer worden jullie om advies gevraagd?
 - Hoe verloopt dit?
 - o Het vierde en vijfde niveau gaat over coproduceren en meebeslissen. Zijn er momenten waarop jullie mee beslissingen mogen nemen?
 - Hoe verloopt dit?
- Rond welke topics zouden jullie inspraak willen hebben in de gevangenis?
 - o Rond welke topics zouden jullie meer informatie willen hebben?
 - o Rond welke topics zouden jullie meer advies willen geven?
 - o Rond welke topics zouden jullie meer willen mee beslissen / mee willen nadenken?
- Hoe zouden jullie willen participeren in de gevangenis?

C) Gedetineerdenoverleg

Kunnen jullie iets vertellen over het gedetineerdenoverleg? Wat doen ze?

- Wat doet het gedetineerdenoverleg?
 - o Op welke manieren komen jullie in contact met het gedetineerdenoverleg?
 - o Op welke momenten komen jullie in contact met het gedetineerdenoverleg?
- Wat heeft het gedetineerdenoverleg al gerealiseerd?
 - o Wat ervaren jullie als positieve kenmerken van het gedetineerdenoverleg?
 - o Wat ervaren jullie als negatieve kenmerken van het gedetineerdenoverleg?
- *Als niemand van de gedetineerden het gedetineerdenoverlegorgaan kent, mag je dit zeker uitleggen. En dan kunnen de volgende vragen in hypothetische zin gesteld worden.*

Weten jullie op dit moment wie de gedetineerden zijn die deelnemen aan het gedetineerdenoverleg? Wie zijn ze?

- Kennen jullie hen?
- Is de groep goed samengesteld volgens jullie?
 - o *Bijvoorbeeld peilen naar: leeftijd? Geslacht? Getrouwd, kinderen? Werken in de gevangenis? Opleiding? Duur in gevangenis? Etniciteit? ...*
- Wat vinden jullie van jullie gedetineerden-vertegenwoordigers?

- (Doen zij hun werk goed)
- Wat moet iemand goed kunnen om in het gedetineerdenoverleg te zetelen?
 - Welke competenties hebben zij?
 - Welke vaardigheden zijn nodig binnen het overlegorgaan?
- Wie zou zeker moeten deelnemen aan het overleg volgens jullie?
- Weten jullie hoe er bepaald wordt wie deelneemt aan het overleg? Hoe zou dat volgens jullie het best moeten gebeuren?
- Zijn er groepen die momenteel uit de boot vallen?
 - (Bv. anderstaligen, geïnterneerden, beklagden, niet-werkers)
- Wat houdt gedetineerden tegen om deel te nemen aan het overlegorgaan?
- Ervaren jullie zelf drempels om deel te nemen aan het overlegorgaan?
 - Zouden jullie zelf in het gedetineerdenoverleg willen zitten? Waarom wel / waarom niet?

Inspraak achterban?

- Worden jullie soms gecontacteerd door mensen van het gedetineerdenoverleg met vragen?
 - Hoe gebeurt dat dan?
- Hoe zou dat het best gebeuren volgens jullie?
- Hoe zou volgens jullie de groep "niet-NL-sprekenden meer kunnen betrokken worden in de gevangenis"?
 - Bv. Ideeënbus: daar heeft lang één aan de bibliotheek gestaan, maar dat werkte niet. Waarom niet?
 - Bv. Een apart gedetineerdenoverleg met buitenlandse gedetineerden: is dat een goed idee of niet? Waarom wel/niet?
 - Bv. Elke maand een nieuwsbrief die jullie persoonlijk krijgen met daarin vragen, nieuwtjes etc?
 - Bv. Zelf ideeën?

Wat zou het gedetineerdenoverleg voor jullie kunnen betekenen?

- Hoe staan jullie tegenover een overlegorgaan binnen deze gevangenis? *Wat vinden ze van het idee?*
 - Welke mogelijke voordelen zien jullie daarin?
 - Welke mogelijke nadelen zien jullie daarin?

D) Participatie: het deelnemen aan de organisatie van activiteiten

In welke mate kunnen gedetineerden meehelpen aan de organisatie van activiteiten binnen de gevangensmuren?

- Wat zou je zelf willen organiseren binnen de gevangenis?
- Hoe zou je dat willen realiseren? Hoe zou je daar praktisch aan beginnen?
- Wat zou je daarvoor nodig hebben?
- Wat zouden de voordelen zijn wanneer gedetineerden zelf activiteiten (kunnen) organiseren?
 - Voor gedetineerden zelf?
 - Voor de gevangenis?
- Wat zouden de nadelen zijn wanneer gedetineerden zelf activiteiten (kunnen) organiseren?
 - Voor gedetineerden zelf?
 - Voor de gevangenis?

Wie zou kunnen deelnemen aan de organisatie van activiteiten?

- Wie zou welke taken kunnen opnemen?
- Welke vaardigheden zijn hiervoor nodig?
 - Hoe zouden deze vaardigheden aangeleerd/ getraind kunnen worden?
- Wie lijkt minder geschikt om activiteiten te organiseren?

Bijlage 4: Uitgetypte focusgroep: gedetineerden-vertegenwoordigers

Moderator: Ik ben zelf Dorien, en ik werk eigenlijk voor de Vrije Universiteit van Brussel. Ik heb ook Lore bij, zij is een student bij ons en zij gaat eigenlijk alles wat hier vandaag gezegd wordt noteren. Dus daarmee zal je Lore vooral zien noteren vandaag. Ik denk dat Johan al een beetje heeft toegelicht waarover het hier vandaag zal gaan. We zijn bezig met een onderzoek naar, breed, inspraak en participatie van gedetineerden aan het gevangenisleven, en wat jullie hier juist allemaal doen. Jullie zien hier in het midden een computer staan. Die computer staat hier omdat alles wat vandaag gezegd wordt opgenomen gaat worden omdat we dat nadien allemaal letterlijk gaan uittypen. Maar wat ik daarbij wil zeggen is dat we jullie allemaal een andere naam gaan geven, dus wat jullie hier zeggen wordt nooit gelinkt aan. Dat blijft hier ook binnen ons. (rumoer en gelach in de groep, naamkaartjes worden verwisseld) We gaan dat allemaal anoniem verwerken.

Voor we van start gaan, ik heb hier nog een aantal papieren mee. Ik wil dat graag achter de rug hebben. Wat staat daar op? Dat is eigenlijk een beetje de uitleg waarom we hier vandaag zijn, wat we gaan doen. Dus zo'n gesprek als we vandaag hebben, zo gaan er nog een aantal andere gebeuren, ook nog met gedetineerden die bijvoorbeeld niet in het gedetineerdenoverleg zitten. We hebben ook al met een aantal professionelen, met cipers gaan we ook nog een aantal focusgroepen doen. Dus eigenlijk met een aantal groepen om te zien hoe het hier juist zit in de gevangenis van Gent men inspraak en participatie. Dat staat hier eigenlijk een beetje op dat papier, daarover gaat het. Vandaag gaat het ongeveer anderhalf uur, maximum twee uur duren. Dus na twee uur ga ik jullie allemaal terug laten gaan. En op de achterkant staat eigenlijk dat je zegt 'ik weet hoe het onderzoek gaat, hoe het allemaal in z'n werk gaat' en het belangrijkste is dat het anoniem verwerkt gaat worden. En daarnaast, de deelname hier is ook vrijwillig. Als je op een bepaald moment zegt dat je je liever wil terugtrekken dan mag je je even aan de kant zetten, je moet wel in het lokaal blijven maar je mag je wel even aan de kant zetten als je zegt dat je hier toch niet meer verder aan wil deelnemen. Dus ik ga dat uitdelen. We hebben een aantal dingen om in te vullen maar dat blijft alleen voor ons, dat is je naam, je geslacht en je leeftijd. Ik zal er een paar langs hier doorgeven. Ik heb hier ook nog een balpen als iemand die nodig heeft.

Oké, dan heb ik ze allemaal terug denk ik. Dan hebben we dat al achter de rug. Dan om te beginnen wil ik nog een aantal praktische afspraken maken want voor die computer, ik heb al gezegd dat het hier allemaal wordt opgenomen en nadien moet Lore dat allemaal letterlijk uittypen. Dus om het Lore een beetje gemakkelijker te maken wil ik vragen om voordat je iets zegt dat je eerst je naam zegt en dan pas begint te spreken. Dat lijkt misschien even raar maar eens we daar in zitten gaat dat wel gaan. Ik wil jullie graag allemaal eerst een beetje beter leren kennen dus ik stel voor dat we een kennismakingsronde doen. Dat je even je naam zegt en je leeftijd. Zullen we hier beginnen? Of heb je liever dat ik langs de andere kant begin?

Respondent 2: Mag ik nog één vraag stellen? Wordt dat bandje dan nog eens gekopieerd want Lore, jij moet dat allemaal uittypen? Maar wij moeten dat blijkbaar ook allemaal nog eens uittypen? Dus ik heb er al geen vertrouwen in.

Respondent 1: Dat is voor chefs die niet kunnen typen. Dan hebben wij al een opdracht gekregen om te doen. Dat is geen gezever hé. (rumoer)

Respondent 7: Ik weet al voor wat dat gaat zijn, dat is uitgetest geweest vrijdag of dat we dat met de laptop van Barbara konden opnemen en dat werkte niet met die microfoon. En dan hebben ze de vraag gesteld of jullie ook vandaag die Mac wouden meepakken. Want als die Apple er niet zou geweest zijn zou het niet kunnen worden opgenomen en dan zou alles moeten worden opgeschreven op de moment zelf.

Moderator: Maar dit ga ik alleen naar Lore sturen.

Respondent 2: Oké. Ik vond dat gewoon, sorry, ik vind dat raar.

Johan (observator): Ik vind dat raar dat ze aan hen gevraagd hebben om iets uit te typen.

Emanuel (observator): Het is wel zo. Het is zo. De vraag is gesteld omdat hetgene dat wij moeten uittypen, dat je daar ik weet niet hoe lang aan zit, er is gezegd acht à tien uur voor iemand die het gewend is van te typen. Daarom is gevraagd op de teamleidersvergadering aan directeur dat 'als wij dat doen, dat uittypen, is dat in orde? Want wij zijn dat niet gewend dus dat zal iets langer duren'. En dan heeft men gezegd van 'kijk, kunnen we dat uitbesteden? Hebben we iemand bij de dames zitten die dat wil doen?'. En op die manier is dat zo beslist, en zijn er namen doorgeven.

Respondent 2: Maar het is op die manier? Het is niet van kopietjes en....?

Moderator: Nee, nee.

Respondent 2: Dan trek ik het mij niet aan. Sorry voor de vraag maar hier leek het zo.

Respondent 6: U zei dat het anoniem gebeurd maar waarom moeten we dan als we iets antwoorden onze naam eerst zeggen?

Moderator: Maar we gaan van u bijvoorbeeld een Jef maken.

Respondent 7: Het is gewoon dat zij achteraf weten 'die heeft dat gezegd en die heeft dat gezegd'.

Moderator: Het kan zijn dat jij bijvoorbeeld een andere mening hebt dan Respondent 7. En dat we dan gewoon daaruit kunnen halen van persoon x heeft dat allemaal gezegd en persoon y heeft dat allemaal gezegd. Maar het is niet dat we dat ooit gaan linken aan 'jij hebt dat allemaal gezegd'.

Respondent 1: Dus als je echt uw naam niet wilt zeggen.

Moderator: Je mag een andere naam kiezen maar dan moet je wel heel de tijd dezelfde naam gebruiken.

Respondent 2: Ik ben Respondent 2, ik ben 33 en dat is het hé.

Moderator: Oké, ça va. Dankjewel. We gaan Johan even overslaan.

Respondent 1: Respondent 1, 28.

Respondent 8: Ik ben Respondent 8, 47.

Respondent 7: Respondent 7, 28.

Respondent 6: Respondent 6, 52.

Respondent 5: Respondent 5, 45.

Respondent 4: Respondent 4, 49.

Respondent 3: Respondent 3, 35.

Moderator: Oké, super.

Respondent 7: We weten al veel meer over elkaar hé nu. (groep lacht)

Moderator: Ik weet dat jullie allemaal in het gedetineerdenoverleg zitten. En daar gaan we straks nog een aantal vragen over stellen maar eerst wil eens weten in welke mate dat alle gedetineerden, hier in de gevangenis van Gent, inspraak en participatie hebben. Dus mijn eerste vraag: in welke mate hebben alle gedetineerden inspraak in het leven hier in de gevangenis? Inspraak in het gevangenisleven, alle gedetineerden. Respondent 6?

Respondent 6: Inspraak over alles?

Moderator: Over alles.

Respondent 6: Niets.

Moderator: Niets? Is iedereen daarmee... Zegt iedereen van 'nee, gedetineerden hier niets inspraak hier binnen de gevangensmuren'? Respondent 5, ik zie u...

Respondent 5: Nee, niks.

Respondent 7: Niks is nu ook wel...

Respondent 2: Dat is erover.

Respondent 7: Niks is nu toch wel heel weinig.

Respondent 6: Geef een voorbeeld.

Respondent 7: Wij zijn toch gedetineerden die in het gedetineerdenoverleg zitten. Het is niet zo dat als we zeggen dat we iets willen dat het zo gaat zijn maar we kunnen toch ook wel vragen voor dat of dat. En ze luisteren daar toch ook wel iets of wat naar.

Respondent 1: Ze doen alsof dat ze luisteren.

Respondent 7: Ze luisteren er wel naar vind ik.

Moderator: Ja, luisteren ze af en toe naar?

Respondent 7: Maar er zijn niet veel gedetineerden die zich geroepen voelen om op een constructieve manier advies te geven.

Moderator: Heb je dat gevoel dat niet veel gedetineerden zich geroepen voelen?

Respondent 7: Een taalbarrière, veel mensen dat al geen Nederlands kunnen, kunnen maar moeilijk uitleg geven ook. En dan de mensen die gewoon geen zin hebben om contact te hebben met personeel of met andere gedetineerden. En dan heb je ook nog mensen die niet intelligent genoeg zijn om zich te verwoorden ook.

Respondent 8: Of die wantrouwig zijn, die zeggen ik geef liever geen voorstel want stel dat ze dat tegen mij persoonlijk...

Respondent 2: Ik dat er ook een groot verschil is tussen kortgestraften en langgestraften want wij weten dat als we een beetje normaal doen dat we een beetje een normale behandeling terugkrijgen maar de kortgestraften die geven soms wel eens schandalig gas maar die doen het om zeep voor de rest ook hé.

Moderator: Zitten jullie hier al een tijdje? Iedereen dat hier in gedetineerdenoverleg zit? Of zitten er ook tussen die hier nog maar een kortere tijd zijn?

Respondent 5: Wat is kort en wat is lang?

Respondent 6: Lang genoeg om de structuur van de gevangenis van Gent te kennen.

Moderator: Ja. Je hebt het gevoel dat je hier wel een tijdje moet zijn om te weten hoe dat het hier gaat? Respondent 2?

Respondent 2: Sowieso. Je moet hier enerzijds een lange tijd zijn om te weten hoe het hier gaat en omgekeerd dat de cipiers ook weten hoe dat jij op een bepaalde situatie reageert. Je moet ze de tijd geven om u ook te leren kennen.

Respondent 5: Ik heb een vraagje. U zei daarjuist 'alle gedetineerden'. Ik heb het gevoel dat we hier nu in het perspectief van bepaalde gedetineerden praten. Daarom was mijn antwoord ook 'nee', alle gedetineerden hebben geen inspraak. Bepaalde groepen hebben een mogelijkheid tot uiten van, maar niet alle gedetineerden hebben inspraak. Dat was uw vraag 'alle gedetineerden', en niet bepaalde groepen. Dus daarom was mijn antwoord daar ook nee op, alle gedetineerden hebben geen inspraak.

Moderator: En welke groepen hebben wel inspraak?

Respondent 5: Mensen die zich geroepen voelen om te antwoorden op de rondvraag naar het gedetineerdenoverleg, mensen die bepaalde interesses tonen of mensen aanspreken om iets te veranderen, om dingen anders te bekijken. Of zoals Respondent 7 ook al aanhaalde, niet iedereen voelt zich geroepen om zeer veel...

Respondent 2: Of niet iedereen stelt de correcte vragen.

Moderator: Wat bedoel je daar precies mee?

Respondent 2: Niet iedereen stelt de correcte vragen naar het gedetineerdenoverleg toe. Je hebt hier ook een bepaald, sorry voor mijn uitspraak, niveau van mensen. Die dan eisen dat er pizzahut-leveringen in de gevangenis komen (groep lacht) en zo'n vragen kunnen wij niet doorsturen naar de directie want dat is jezelf compleet belachelijk maken. Het duurt heel lang voor er een goedkeuring van een vraag van het gedetineerdenoverleg door de directie wordt gedaan dus ik denk dat wij ook een beetje een filterorgaan zijn voor... Zo'n dingen gaan wij niet doorgeven, dat is duidelijk.

Respondent 5: Dan is er ook nog het idee dat veel mensen denken dat het gedetineerdenoverleg een vakbond is. Dat wij eisen te stellen hebben, en dat is dus niet hé. Het is een overlegorgaan, geen vakbond die op tafel kan kloppen en zeggen van 'ja, wij willen'. Zo werkt het niet.

Moderator: En wie zijn dat dan dat denken dat jullie een vakbond zijn?

Respondent 5: Ik denk dan niet louter perspectief, maar zo komt het wel een beetje over. Vooral, vaak kortgestraften omdat die nog niet echt mee zijn met hoe het systeem binnen de gevangenis in elkaar zit. Ik denk dat als wij als gedetineerdenoverleg, een simpel voorbeeld is dat toen het gedetineerdenoverleg terug opgestart werd, dat is bijna twee jaar geleden, hebben wij gewedijverd voor bepaalde dingen en die beginnen er nu langzaam door te sijpelen. Dat is twee jaar. In de tussentijd zijn er al een hele hoop jongens weg. Justitie, daar los je niet iets op op vijf minuten, en dat moet je ook begrijpen. Zo'n apparaten dat kan je even zomaar gaan veranderen, 'we gaan een vergadering houden en de directie is akkoord en het is in orde'. Nee, zo gaat het niet. En dat kun je soms zo moeilijk aan mensen wijsmaken. Dat leer je pas als je een paar jaar in de gevangenis rondloopt. Als je van buiten komt ben je gewoon van dingen zeer vlug geregeld te zien, of blijkbaar ambetant te doen totdat je ze krijgt.

Respondent 2: Met het oog op de vraag van participatie denk ik ook dat bepaalde cheffen denken dat wij een vakbond zijn, en ze hebben daar op de ene of andere manier schrik van.

Moderator: En aan wat...

Respondent 2: Ik denk persoonlijk dat voor sommigen, niet de cheffen dat hier zitten, niet jij want jij werkt daar heel goed aan mee, maar heel veel cheffen hebben zoiets van 'allez, het gedetineerdenoverleg, ze zijn daar weer'. Ja, het is dubbel, het zijn twee kanten.

Moderator: Hebben anderen ook dat gevoel? Respondent 4, ik zie u nee knikken? Ik ga heel even bij Respondent 4 en dan ga ik u het woord geven, Respondent 6.

Respondent 4: Vanaf dat ik in de raad van bestuur zit voel ik wel nog altijd dat de chefs gelijk zijn, geen verandering.

Respondent 7: Raad van bestuur?

Respondent 4: Awel, het gedetineerdenoverleg. (groep lacht)

Moderator: Je hebt wel nog altijd het gevoel dat de cheffen hetzelfde doen tegen u? Respondent 6, jij wou daarnet ook nog iets zeggen?

Respondent 6: Ik denk dat dat afhangt van vleugel. Ik zit op de vleugel B en ik denk niet dat daar cipiers zijn die ons anders bekijken omdat we in het gedetineerdenoverleg zitten of niet.

Moderator: En vleugel B? Ik denk dat hier verschillende afdelingen, als het niet juist is zeg maar iets, de vleugel B, welke gedetineerden zitten daar?

Respondent 6: Je hebt A, B en C dat zijn de mannen. En D zijn de vrouwen.

Moderator: En is er ook een vleugel met kortgestraften en langgestraften? Met werkers, niet-werkers?

Respondent 6: Dat is gemengd.

Respondent 5: Eén ding is dat je, je ziet wel bijvoorbeeld op de D waar Respondent 6, Respondent 8 en ik zitten, wij zeggen ook waar het gedetineerdenoverleg voor staat ook naar personeel toe. En ik denk dat het daar een stuk zit waar de communicatie soms mank loopt. Dat personeelsleden denken dat het gedetineerdenoverleg zoiets is van 'wij komen hier op voor de rechten van de gedetineerden', zonder de andere zijde van de medaille te bekijken. Ik ondervind zelf, en als je dan gaat uitleggen waarover dat het gaat dat het hier voor alle gunstjes van gedetineerden gaat en dit en dat, dat mensen het dan anders gaan bekijken.

Moderator: En als je dan zegt dat je dat uitlegt, hoe moet ik dat zien dat je dat uitlegt? Is dat in een gesprek?

Respondent 5: Ja, in een gewoon gesprek, tijdens de meest banale dingen geraak je weleens in gesprek. En daarin wordt er soms ook uitgelegd van 'kijk, eigenlijk gaat het hem daarover of daarover'. Over de meest domme dingen ook, over foeihandschoenen voor het personeel bijvoorbeeld. Iets waar er al heel wat dilemma's over ontstaan zijn.

Moderator: Wat zijn dat foeihandschoenen?

Respondent 5: Zo wegwerphandschoenen, zo'n soort dingen liggen ons ook nauw aan het hart als het zo gezegd mag worden. Dat het ook voor onze veiligheid is, dat die handschoenen bijvoorbeeld na een bepaald foei weggesmeten worden. En het is dan dat men ziet 'ja, het toch ook wel een stuk voor onze belangen'.

Moderator: En ik heb nu gehoord dat jullie allebei op vleugel B zitten. Hoe gaat het op de andere vleugels in zijn werk? Hoe gaat het op de vrouwenafdeling? Wordt daar ook gesproken over het gedetineerdenoverleg?

Respondent 2: Ja, ik denk dat de gevangenis van Gent, kwestie van communicatie, nog een gemakkelijke gevangenis is omdat hier weinig elektronisch is. Je kan hier toch gesprekken... Ja toch?

Moderator: Respondent 1, ik zie u fronsen?

(groep lacht)

Respondent 1: Dat is ieder zijn mening hé. Ik heb daar echt wel een heel andere mening over. Ik zeg het dat gaat zich tegen mij keren.

Moderator: Als wat hier gezegd wordt blijft hier, ook bij de twee cheffen aan tafel.

Respondent 1: Geloof mij, dat gaat ook naar de vrouwenafdeling.

Moderator: Dat alles dat hier gezegd wordt naar de vrouwenafdeling gaat?

Respondent 7: En ik denk persoonlijk van niet, want als er hier één ding is dat alles behalve goed loopt in de gevangenis is het juist communicatie.

Respondent 2: Behalve de miscommunicatie, die loopt verdomd vlot.

Respondent 1: Alle communicatie waarvan ze denken dat ze ze naar hun hand kunnen zetten dat gaat wel over. Geloof mij op mijn woord. En zo zitten er een paar rotte appels, en dat is nu niet op hen (wijst naar aanwezige PB's). Hoe ze het te weten komen, vraag het mij niet maar alles komen ze te weten.

Respondent 7: Maar dat is iets anders, dat is geroddel. Dat zijn dingen die niets te maken hebben met werken, dat is uit verveling. Ik heb het over communicatie, professionele communicatie dat dat in deze gevangenis zo goed als niet loopt. Een voorbeeld, het is nu vorige week was het staking, het ging normaal niet echt staking zijn, maar dan was er toch een zware staking., maar er is dan toch niets doorgegaan. Dat is niet gecommuniceerd naar de gedetineerden. Er is ook niets gecommuniceerd naar grote delen van het personeel. Nu deze dinsdag en woensdag zou het wel staking zijn, er is gecommuniceerd aan iedereen dat het staking is, dan is er vrijdag weer te horen gekomen dat het toch geen staking gaat zijn. Waardoor dat er mensen zijn die infoavonden organiseren, dat dat afgezegd moet worden. Op vlak van alleen daar al, ziet ge hier dat dat op geen kanten, maar ook op geen kanten werkt. De mensen lassen dan dingen af. De mensen die van buiten ook moeten komen, externen afzeggen want gaat het nu wel of niet doorgaan. En uiteindelijk zal het dan toch wel doorgaan. Dus op dat vlak alleen al, zeker communicatie, dat het hier een ramp is.

Respondent 2: En dan krijg je als opdracht van je chef 'vertel het maar door dat het uiteindelijk schriftelijk bevestigd is dat het twee dagen staking gaat zijn', en die staking gaat er dan niet komen. En je zegt dat door dan gelooft er u ook geen kat meer natuurlijk. Want daar kunnen dan geen papiertjes meer voor rond gedaan worden.

Respondent 7: Maar dat is een voorbeeld van wat dat ik wil zeggen. Het is niet aan u als gedetineerde om... Als mijn chef aan mij zegt 'ga nu maar overal vertellen dat het geen staking is', een chef die zichzelf respecteert gaat dat nooit vragen aan een gedetineerde. Een chef die zichzelf respecteert gaat dat doen met een papiertje en die gaat ervoor zorgen dat dat van de directie komt en dat dat op een goede en correcte manier verloopt. Want achteraf gezien ga jij degene zijn die gezegd heeft dat het geen staking gaat zijn en als het dan wel staking is, wie is het dan geweest? Jij, want u chef zegt dat hij u geen opdracht heeft gegeven. En dat is het nadeel denk ik dat er bij de vrouwenafdeling te veel chefs zijn die profiteren van vrouwen en denken 'die zullen toch niet al te slim zijn, we kunnen ze alles laten doen'. Met alle respect, ik heb dat al verschillende keren gemerkt. Het is gewoon zo dat je als gedetineerde ook soms slim moet zijn en soms verder denken. Als een chef tegen u zegt, allez ik kan zo honderd voorbeelden geven.

Moderator: Om even terug te komen op jullie functie in het gedetineerdenoverleg... Nee, dat is misschien voor later. Ik wil eerst even weten, het gedetineerdenoverleg, wat zijn jullie taken hier? Wat doen jullie hier?

Respondent 5: IJveren voor een vergadering met koffie. (groep lacht) Nee, ik denk dat wij proberen om een filter te zijn tussen wat er achter de deur gebeurt bij gevangenen, het gevoel dat daar leeft en hetgeen de directie, of hoe de directie en het personeel het ziet. En daar gaat het om, ergens proberen om kleine misverstanden uit de wereld te helpen. En dat gaat zowel over kantine als over activiteiten als over het dagdagelijks leven.

Moderator: En kunt ge een voorbeeld geven van misverstanden uit de wereld helpen?

Respondent 5: Bijvoorbeeld kantine, kantine is één van die dingen. Dat er bepaalde producten aangekocht worden waarbij de helft van de gevangenis veel liever een ander product zou hebben. Maar dat kan veel vlugger opgelost worden als er een rechtstreekse communicatie is, bijvoorbeeld via het gedetineerdenoverleg. Bezoekregeling, bijvoorbeeld familiaal op zondag, dat is ook iets dat een tijd op het gedetineerdenoverleg dat we toch wel gevraagd hadden naar de uitbreiding van het familiaal bezoek. Dat soort dingen.

Respondent 2: Dit jaar proberen we te ijveren voor meer hygiëne. Het gaat echt niet over luxe, denk ik. Het gaat over...

Respondent 6: Meer comfort. De andere 350 of soms 400 mensen die hier zitten meer comfort te bieden. En dat proberen we hier te bespreken.

Moderator: En zoals je zegt, meer comfort, meer hygiëne, hoe moet ik mij dat voorstellen?

Respondent 6: We proberen, dus nu staat er in het huishoudelijk reglement dat niet-werkers en werkers drie maal in de week de kans krijgen om te douchen. En wij hebben geprobeerd nu, dat is pas onlangs besproken geweest om zes keer per week. Dus zoiets.

Respondent 7: Tijdens de vergadering, als we samenkomen, bespreken we vooral waar er een probleempunt is dat wij ervaren, of waar is er een hekelpunt. Dan bespreken we dat ook allemaal samen om te zien wat het hekelpunt is. En vooraleer we er een punt van maken, wat kunnen we als oplossing doen? We gaan verschillende oplossingen proberen te zoeken. En we proberen ook al te anticiperen op het vlak van 'als we dat als oplossing doen, gaan ze zeggen dat komt door dat of dat'. Dus we gaan ook wel proberen daar een klein beetje op te anticiperen en het is pas nadat we dat allemaal besproken hebben dat we dat ook meegeven aan directie of via een verslag. Het is niet dat wij eens samenkomen en dat we zeggen 'dit hier' en dat dan ook al papier zetten. Want misschien twee weken later dat we zeggen 'misschien zijn we daar iets te snel gegaan'. We bespreken de punten ook wel niet over één keer.

Moderator: Dus de komen een paar weken na elkaar terug? Ja. Zijn er zo nog zaken die jullie bespreken? Ik probeer gewoon een beeld te krijgen van het gedetineerdenoverleg. Ik heb hier al kantine, familiaal bezoek, hygiëne. Zijn er nog zaken? Ja, Respondent 6?

Respondent 6: De dingen die we bespreken dat gaat niet... We bespreken dat één week maar bijvoorbeeld twee weken nadien moeten we dat terug bespreken. Dus daar loopt een tijdje over. Het is niet zo van voorstel van de hygiëne, en dat dat direct door de directie goedgekeurd wordt. Zo werkt dat hier niet.

Respondent 2: Ik ben er nog niet zo lang bij. Ik denk dat er al een jaar en half geijverd wordt voor een elektrokantine bijvoorbeeld.

Respondent 8: Vorig jaar hebben we over kantine, televisie, telefoon, bezoek en medische dienst gesproken. Daar zijn voor het moment heel weinig zaken van verwezenlijkt. De zaken die verwezenlijkt zijn, persoonlijk is dat mijn indruk, mijn mening, is dat zaken waar de gevangenis ook voordeel uit haalt die zijn bijna direct goedgekeurd. Zaken die wij gevraagd hebben zijn nog altijd lopende, daar hebben we nog geen goedkeuring voor.

Moderator: En kan je zo'n voorbeeld geven van 'dat is gerealiseerd en daarvan heb ik het gevoel dat de gevangenis ook voordeel bij heeft'?

Respondent 8: Vroeger werd de broodbedeling gedaan in een papieren zak en dat kwam op een enorme prijs per jaar aan papieren zakken. En dan hebben we voorgesteld om brooddozen te nemen. Na een maand zijn die ingevoerd. Op hetzelfde ogenblik hebben wij bepaalde andere artikelen gevraagd voor de kantine en daar wachten we nog altijd op.

Respondent 2: Waar dat ook rekening mee gehouden wordt, met die artikelen dan, de wattage en het energieverbruik.

Respondent 8: Ja, elektro. We hebben niet over elektro gesproken hé.

Respondent 2: Nee, maar het gedetineerdenoverleg, ook al weten we dat we iets voorstellen dat we geen spectaculaire zaken gaan vragen.

Moderator: Elektro? Hoe moet ik mij dat voorstellen? Gaat dat dan over de aankoop van tv's of?

Respondent 2: Een waterkoker en dergelijke.

Respondent 8: Een waterkoker of de mogelijkheid tot koken op cel. Dat zijn zaken die...

Respondent 7: Hetgeen waar we ons een beetje aan storen is dat als, ik toch alleszins, we onze projectjes van de keuken bijvoorbeeld, dat het eten niet altijd superlekker is, kantine, dat we vooral veel meer nood hebben aan meer feedback. En dat de directie op voorhand zegt van 'kijk, we hebben het besproken maar het gaat gewoon niet gaan of dat gaat wel gaan'. Maar dat moet duidelijk zijn. Meestal krijgen we 'dat gaan we een keer bespreken in de zomer, dat gaan we meenemen voor dan'. En dat geeft een beetje het gevoel van onze keuken is onze U-Place, de kantine is bij ons onze Lange Wapper. Het zijn allemaal van die projecten die altijd maar uitgeschoven worden en waar we geen antwoord op krijgen en dat maakt het voor ons wel een beetje frustrerend. En daar heb ik het toch moeilijk mee als we bijvoorbeeld vragen 'we willen een kookplaat', dan komen ze af van wattage. Ik heb dan gewoon liever dat ze het een keer deftig bespreken en dat ze daarna zeggen 'het gaat niet, punt. Het gaat niet, dat is de beslissing'. Dan weten we dat dat we daar niet meer moeten over vragen en altijd opnieuw over beginnen, dan is het gedaan. Lukt het wel, ideaal, perfect maar het blijft altijd maar aanslepen en dat is elke keer. Elke twee weken komen we samen en dat is elke twee weken dat we altijd hetzelfde naar boven brengen. Dat is mijn gedacht toch.

Moderator: Gewoon om een beeld te kunnen vormen. Jullie adviezen, stel dat je een advies hebt geformuleerd, dat gaat naar de directie? Hoe gaat dat in zijn werk? Is dat iemand dat naar de directie gaat, die dat gaat toelichten? Of is dat via papier of hoe moet ik mij dat voorstellen?

Respondent 2: Nu is dat via papier. Als je het vraagt om een directielid te spreken is het weer moeilijk om die tot bij u te krijgen of omgekeerd, om tot daar te geraken. Het is ook heel moeilijk, wij spreken wel over kantine of over bepaalde dienstverlening, wij zouden ook meer communicatie willen. Ik ga ik zeggen, dan kan je mij verbeteren als het niet zo is. Dat wij eens kunnen checken wat de mogelijkheden hier zijn. Want je weet niet altijd welke dienst op welke manier werkt. En dat zou veel meer antwoorden op.

Respondent 7: Dat is ook inderdaad soms het moeilijke dat wij van heel veel dingen ook weinig knowhow hebben. Wij weten niet hoe iets werkt, hoe gaat het hier in zijn werk, waarom werken ze via dat systeem. Waarom is dat dat ze hier een steamer gebruiken of dat ze via die leverancier werken. Is dat omdat er geen andere mogelijkheden zijn? Als ze dat tegen ons zouden vertellen, dan weten we ook 'ah, dat is daarom' en dan kunnen we dat ook een plaats geven. Maar wij frustreren ons soms in dingen waar het eigenlijk met een heel simpel antwoord zou opgelost zijn. Maar als niemand het ons verteld kunnen we het ook niet weten hé.

Respondent 6: U zit hier als neutraal persoon. Dat gevoel dat ik heb nu, dat er dus bij het gedetineerdenoverleg, iedereen spreekt zijn frustraties uit maar sommige mensen, ik zeg het hoe het is, vergeten wat er al gerealiseerd geweest is oor het gedetineerdenoverleg. Respondent 5 heeft het er al over gehad, het familiaal bezoek dat verzet is geweest, meer familiaal bezoek, de kantine in de bezoekszaal is uitgebreid... Dat komt ook allemaal door het gedetineerdenoverleg dus zoveel slechte dingen worden hier niet gedaan. Wacht, ik ben nog niet klaar. (groep lacht) Ik heb het daarstraks gezegd, je kan niet iets op een week, een maand, twee maanden, hier gaat dat niet. Kijk, bij minister Geens en mevrouw Turtelboom, die zijn al jaren bezig met justitie te veranderen. Wij als gedetineerden kunnen ons geen illusie maken dat we het op twee, drie maanden kunnen veranderen.

Respondent 5: Het is wel zo dat, wij zien wel dat je met een zeer oud systeem zit en daar stuiten wij ook op. Je zit ten eerste met een systeem dat met veel paperassen, een hele molen die moet beginnen werken. En iedereen steekt zich daarin wel achter iets weg. Dat ondervinden wij toch duidelijk. Het wordt nooit rechtstreeks gegeven. Is dat eigen aan de ambtenarij of niet? Ik ge mij daar niet over uitspreken, maar we voelen wel dat het zeer moeilijk is om een definitief... Wij vragen gewoon wattage van bijvoorbeeld een zekering. Er is zijn meer mensen die dat weten maar ik weet zeer goed welke wattage een zekering aankan. En daar wordt zo mysterieus over gedaan net alsof de buitenmuur gaat omver vallen als wij weten welke wattage die zekering heeft. Als wij een voorstel doen voor een apparaat op cel moeten we wel weten welke wattage dat heeft want wij hebben daar ook geen boodschap aan. Als wij ons druk maken over een bepaald toestel, die maakt dat drie cellen op één schakeling liggen, dat er één dat toestel koopt en mijn buurman zet dat aan dan zit ik ook de hele avond zonder stroom. Dus wij hebben daar geen boodschap aan om het fout te doen. Wij willen gewoon zo concreet mogelijk zodanig dat we de directie, die waarschijnlijk ook een hele hoop andere verantwoordelijkheden heeft, personeel die naast zich betrekken tot het gedetineerdenoverleg ook een hele hoop andere verantwoordelijkheden heeft, wij willen zo concreet mogelijk zijn in ons voorstellen. Daarom vinden wij het spijtig dat, zoals Respondent 7 ook aanhaalde, dat niemand eens ja of nee durft zeggen, of eens komt toelichten waarom iets is. Er zijn hier zoveel regeltjes die jaren geleden, spijtig genoeg zat ik hier jaren geleden ook al, zin hadden. Maar we leven niet meer in de jaren tachtig, we leven in 2014 en dat systeem verandert zo langzaam dat zo bepaalde dingen...

Respondent 1: Je loopt achter hé maat.

Respondent 5: Euh, 2015. Dat dingen zo langzaam, en sommige regeltjes blijven maar bestaan. Niemand weet nog waarom ze er nog zijn maar we gaan er toch maar aan vasthouden want niemand durft of wil ze veranderen. Want meestal is het 'die pot met wormen ga ik niet opentrekken, ik ga me daar niet mee moeien'. En dat is spijtig want daar stuiten wij als gedetineerdenoverleg wel op.

Moderator: Ik ga eerst even Respondent 8 het woord geven.

Respondent 8: Het is zoals Respondent 6 zegt, er zijn wel bepaalde veranderingen geweest, bijvoorbeeld dat bezoek. Maar hij heeft ook, vorig jaar in juni hebben wij bepaalde voorstellen gedaan en dan op die vergaderingen waren alle departementen die betrokken waren, uitgenodigd. De bezoekszaal die was daar aanwezig en die hebben daar direct actief aan meegewerkt. Die hebben ons altijd bekeken als een adviesorgaan, als een raadgevend orgaan. Die eigenlijk voor hun werk, en ook voor ons comfort advies gaat uitbrengen eigenlijk. En die hebben dat ook zo bekeken, maar dat is dan heel vlog veranderd. Bijvoorbeeld de kantine is niet de bezoekszaal maar is eigenlijk het magazijn en die hebben daar altijd zeer sceptisch tegenover ons gestaan. Op die dag weren ze uitgenodigd en ze zijn zelfs niet geweest. En tot nu toe hebben we nog altijd geen discussie gehad met iemand van het magazijn, alhoewel ze al verschillende keren gezegd hebben dat ze

eens gaan langskomen en dat we onze voorstellen dan kunnen bespreken. Dat is nu bijna een jaar geleden dat we die voorstellen gedaan hebben en we hebben die mensen nog altijd niet gezien. Dus die mensen, heb ik de indruk, ik kan fout zijn, dat ze geen verandering willen doen, dat wij hun werk niet moeten doen. Zij zijn daarvoor verantwoordelijk en wij als gedetineerden hebben daar geen inspraak in. Dat is de indruk die ik heb. Ik kan fout zijn maar dat is de indruk die ik heb. Dat ze ook niet willen veranderen omdat het van gedetineerden komt. En zo heb je per departement een andere visie, een andere kijk. Zoals Respondent 6 zegt, in de bezoekszaal is er enorm veel veranderd en die mensen stonden daar zeer open voor. Moesten alle departementen zo werken zou het hier, geen hotel, maar het zou hier aanzienlijk de sfeer verbeteren. Maar veel cipiers hebben een totaal andere kijk 'zij zijn gedetineerd en zitten hier niet op hotel, zij moeten hun straf maar uitzitten'. Dat is de indruk die ik heb. En sommige mensen staan daarvoor open. De straf is opsluiting. De straf is niet dat je elkaar kloot. Maar ja, het is zo. Dat je het dagdagelijks meemaakt. En dat hangt zeer sterk af van individu tot individu.

Respondent 7: Ik ben misschien te cynisch, dat kan wel zijn misschien. Maar inderdaad er zijn heel veel dingen veranderd, maar om nu te zeggen dat dat allemaal dankzij het gedetineerdenoverleg is. Ik kan er niet aan doen, ik ben er van overtuigd, bijna zeker van dat van de tien dingen die veranderd zijn waarvan we denken dat dat door het gedetineerdenoverleg is dat er daar negen dingen sowieso al op een kalender stonden. Dat dat sowieso al past in hun toekomstbeleid of in hun toekomstvisie. 'We gaan dat vooral veranderen, en ah die mannen komen er ook mee af. We gaan dat dan nu veranderen want we hadden dat eigenlijk ook al op onze agenda staan'. Ik ben er van overtuigd, van overtuigd dat als het niet met hun meegaat dat... We krijgen er geen antwoord op en als het juist toevallig iets is waar wij mee afkomen waarvan ze zeggen 'dat waren wij eigenlijk ook al van plan'. Dat wij nu denken dat het door het gedetineerdenoverleg is maar ik geloof al lang niet meer in sinterklaas maar dat geloof ik nu ook niet echt. Misschien ben ik te cynisch maar...

Respondent 2: Ik versta uw opmerking. Ik deel die, gedeeltelijk. Maar het stukje bezoekszaal, daar moeten we eerlijk in zijn, die werken echt mee aan het gedetineerdenoverleg en die komen ook wel luisteren. En daar is het altijd zo, elk voorstel dat je indient heeft op hen ook een positief effect langs de andere kant. Extra familiaal bezoek zijn extra inkomsten en noem maar op. En de andere afdelingen zouden ook eens moeten lezen en eens moeten nadenken 'is dit echt wel nadelig voor ons als de gedetineerden een vraag stellen?'. Want voor hetzelfde geld zijn het allemaal voorstellen die wij doen die voor hen geen extra werk geven.

Respondent 7: Van die winkel heb je gelijk maar ze waren ze sowieso van plan om daar allerlei veranderingen te doen. Dus het is niet dat wij willen dat er een verandering gebeurt in het bezoek en dat ze zeggen 'dan gaan we dat hier helemaal aanpassen'. Het was omdat het sowieso al het plan was om dat allemaal aan te passen. Hetzelfde, binnenkort komen er digitale communicatiekanalen. Iedereen weet er misschien al van? Dat is niet door het gedetineerdenoverleg dat die communicatiekanalen er komen, dat is sowieso dat dat wel in hun beleid staat. En ze gaan sowieso, één van die keren gaan ze wel afkomen van 'wat is jullie visie daar op?'. Ik zie Koen, Koen Polfliet, ik hoor hem al afkomen 'zeg eens jullie visie daarop jongens, het is heel belangrijk voor ons'. En dan gaan we dat zeggen en dan gaan ze misschien één van die dingen meepakken, en dan denken van 'die mannen hebben nog wel een goed gedacht'. Maar geloven dat wij dat allemaal gaan veranderen, dat geloof ik niet.

Respondent 2: Dan vind ik het ook wel dom dat je blijft komen. Maar leuk dat blijft proberen.

Respondent 7: Maar het is toch waar wat ik zeg.

Respondent 6: Je breekt het hele gedetineerden overleg af.

Respondent 7: Dat is niet waar hé. Ik heb een...

Respondent 5: Ik sluit mij daar voor een stuk bij aan maar er zijn ook wel dingen die... We moeten ook begrijpen, we zijn gedetineerden. Ten eerste we zijn, basis, gedetineerden. Wij gaan nooit, wij hebben geen afgevaardigden in Brussel. Er is niemand van het gedetineerdenoverleg die in de Senaat zit en daar... Sorry, maar de directeur hier, eigenlijk heeft die niet meer te beslissen dan wij. Want boven hem zit er daar ook één die zegt 'we gaan het zo doen'. En dan zit er daar één in de politiek vier jaar die zegt 'we gaan het zo doen'. Het is zo, wij zijn een radartje, een radartje in een hele grote machine. Maar wat ik al veel verschil vind, Respondent 7, en dat is iets dat spijtig genoeg zo is, is dat moest je hier in de jaren '80 gezeten hebben was het niks. En kan ik toch al een keer via het gedetineerdenoverleg dat soort appels of dat soort appels krijgen, of dit of dat. En voor u betekent dat misschien niet veel maar als je het hier vroeger meegemaakt hebt. Hier had je niets. En voor mijn part mag de visie uitgetekend worde door een directie, door Brussel of door Europa. Als ik op het einde op de toepassing of implicatie van de regels misschien maar een beetje kan mee inkleuren dat maakt een wereld van verschil. Echt een wereld van verschil. En wat betreft die doodsimpele dingen, zoals die uitbreiding van dat familiaal bezoek, ik weet elke week vroeger als ik een papiertje invulde moest ik zitten wachten, misschien gaat het vol zitten misschien niet. Dat de bezoekszaal al lang vragende partij was, en dat er nog mensen vragende partij waren, dat is inderdaad zo. Het is juist, maar het is mede door de steun vanuit het gedetineerdenoverleg, door de vraag vanuit de gedetineerden dat men gezegd heeft 'het zou misschien inderdaad een goede oplossing zijn'. En nu weet ik dat ik in 99% van de keren dat ik een briefje afgeef voor het familiaal dat het in orde is, zelfs op de uren dat ik aangevraagd heb. Punt twee, de broodjes in de bezoekszaal, dat is puur door het gedetineerdenoverleg, dat is puur door het gedetineerdenoverleg. Niemand had daar aan gedacht. Het gewoon door het gedetineerdenoverleg dat ze dachten 'dat zou misschien wel goed zijn'. Er loopt nu een test om die broodjes ook binnen te bedelen tussen de gedetineerden. Goed, dat zijn testen maar als wij niet die kleine hints aangeven. En al onthouden ze maar één ding of weerhouden ze ook maar één ding op de honderd voorstellen, het is één ding waar vroeger zelfs niet eens een voorstel... Want als je vroeger je mond durfde opentrekken dan vloog je vanachter en moest je zelf geen voorstel doen. Dus volgens mij is er al veel, veel, veel veranderd. Maar goed at is natuurlijk iedereen zijn opinie.

Respondent 7: Daar ben ik mee akkoord, het is dat dat ik juist wilde zeggen dat het die kleine dingen zijn. En niet dat we moeten denken dat al die grote dingen door ons gedaan zijn. Dat is hetgene dat ik wou zeggen.

Respondent 6: Er zijn veel mensen, van de 300 mensen die hier zitten, als de helft dat eten hier op eet zal het al veel zijn. Dus velen die naar het bezoek gaan laten een belegd broodje naar binnen brengen. Eén, twee of elke dag, dat is ook via hier beslist. Oké, dat is geen super groot manoeuvre maar het is toch een klein stukje dat we kunnen bijdragen aan het comfort voor de andere mensen.

Moderator: Ik heb nu een beetje een zicht op wat jullie allemaal bespreken en dat er al een aantal dingen gerealiseerd zijn. Een aantal dingen misschien ook nog niet. Maar wat ik mij ook nog afvraag, jullie zitten nu in het gedetineerdenoverleg. Hoe zijn jullie terecht gekomen bij dat gedetineerdenoverleg? Hoe wordt het beslist wie hierin zit? Respondent 6?

Respondent 6: We hebben ons kandidaat moeten stellen en de directie heeft dan beslist wie er dan in de groep zat. De groep was in het begin 18 of 19 mensen, dus die is al gehalveerd door transfers, vrijlating enzovoort.

Respondent 5: Waninteresse. De groep vermindert altijd door mensen die... Dat filtert zichzelf. De vorige keren ook al, toen het terug opgestart is. De groep in het begin, zoals ik al zei, zeggen sommigen 'het is een vakbond en ik ga een keer op tafel slaan'. En als ze dan zien hoe de werking eigenlijk is dan filtert dat zichzelf voor een groot stuk.

Respondent 2: Maar de meesten zijn toch door transfer en vrijlating?

Respondent 5: Nee, toch niet.

Respondent 2: Nee?

Respondent 5: Nee, er zijn er zeker 6 of 7 die gewoon niet meer komen opdagen zijn. Die dat gewoon omdat men ziet dat het niet is van vandaag zeggen en morgen is dat hier in orde. Of mensen die met te gekke voorstellen afkomen. Meer groen in de gevangenis, die dachten in het centrum een groene zone te leggen. (groep lacht) En automatisch filtert dat dan zichzelf uit.

Moderator: Dus het is enerzijds door transfers en vrijlating en anderzijds doordat ze zien hoe het te werk gaat en misschien niets voor hen is. Over welke vaardigheden moeten jullie beschikken om te kunnen deelnemen? Ik kijk nu ook een beetje naar u omdat je zegt dat niet iedereen het vol houdt. Wat maakt er juist dat jullie het wel volhouden? Dat jullie dat wel kunnen?

Respondent 2: Enerzijds al zin hebben om uit je bed te komen, want hier zijn mensen die 24 uur op hun bed liggen. Je hebt altijd een groep die je niet bereikt omdat die niet meer willen. En ik denk dat als je hier werkt, maar naar een flyer moet kijken en ja kan inschrijven. Ik denk gewoon puur interesse.

Respondent 6: Toch een beetje betrokkenheid, verantwoordelijkheid tussen haakjes hier, gevoel hebben voor anderen, alle mensen proberen te helpen.

Moderator: En je zegt net, als je werkt en je loopt rond en je komt flyers tegen... Werken jullie allemaal? En is het via flyers dat ophangen dat jullie te weten gekomen zijn van het gedetineerdenoverleg?

Respondent 2: Hier zijn borden.

Respondent 7: Zo'n briefjes ook.

Moderator: En dan was het een briefje schrijven naar de directie dat je je kandidaat stelt? En de directie heeft dan beslist van die mogen wel of die mogen niet?

Ja.

Moderator: Ik weet niet of jullie nood hebben met het gedetineerdenoverleg aan bepaalde vormen of zo? Dat jullie zeggen 'daar zouden we nog in willen groeien of'? Respondent 5?

Respondent 5: Ja, we zouden graag eens op cursus gaan naar Barcelona. (groep lacht) Het schijnt dat het Spaanse gevangenisstelsel wel leuk is, we kunnen eens gaan kijken. Een uitstap met het gedetineerdenoverleg. (groep lacht) Het is ook wel zo dat we altijd bepaalde vormen kunnen gebruiken maar dat is niet op één, twee, drie beslist. Ik denk dat het wel nuttig is om als groep te groeien in iets en als daar een vorming aan kan vasthangen waarom niet?

Moderator: En aan wat voor vorming zou je dan denken? Stel dat je er één mag voorstellen.

Respondent 5: Vergaderen misschien?

Moderator: Een vorming over vergadertechnieken?

Respondent 5: Dat zou misschien wel interessant zijn voor sommige mensen. Niet alleen voor het gedetineerdenoverleg, in het algemeen misschien. Zowel voor personeel als voor gedetineerden denk ik dat dat wel nuttig kan zijn.

Moderator: Zegt iedereen 'ja, een vorming over vergadertechnieken, dat zou misschien wel iets zijn'. Of andere vormen waar je nog aan denkt? Waarvan je zegt 'dat zou misschien wel iets zijn'.

Respondent 2: Ik vind dat een mooie opmerking. Want bij ons loopt het misschien meestal ook wel uit de hand. Maar waar komt het dan op neer? Waar dat we ons het sterkste over frustreren blijven we over door babbelen. Dus uiteindelijk... Ik weet niet.

Respondent 7: Ik denk dus ook dat het gedetineerdenoverleg, het is niet dat ik het gedetineerdenoverleg afbreek, totaal niet, maar ik denk dat er andere dingen zijn in de gevangenis, en die zijn nu mondjes maats aan het beginnen, waar meer inspraak bij mogelijk is. En dat is bijvoorbeeld participatie van een gedetineerde of van meerdere gedetineerden tijdens werkgroepen, bijvoorbeeld werkgroep communicatie. Binnenkort start de werkgroep sport op en daar ga je veel meer mee zijn. Waarom? Omdat je als gedetineerde, je gaat naar die werkgroep gaan er zit iemand bij van de sportfunctionarissen, er zit een PA bij, daar zit soms een directielid bij. Daar zitten mensen bij die sowieso keuzes maken, die sowieso daar meer over te vertellen hebben. En dan vragen ze ook aan u wat uw mening is als gedetineerde, en die wordt direct meegenomen. En dat is volgens mij een veel beter systeem dan dat we als gedetineerden samenkomen, een papiertje maken en dat papiertje dan via Barbara naar de directie moet. Want ik heb persoonlijk te horen gekregen dat niet alle directieleden zelfs op de hoogte worden gebracht van wat er verteld wordt in het gedetineerdenoverleg. Maar als je bij de bron zit heb je dat niet meer nodig van papiertjes door te geven, dan zit je er bij en kan je van de eerste keer je gedacht ook zeggen.

Moderator: Dus begrijp ik het goed dat je zegt dat je voorstander bent van vergaderingen met gedetineerden en personeelsleden samen?

Respondent 7: Natuurlijk, geen 30 gedetineerden en 10 personeelsleden want dan lukt het ook niet hé. Maar iemand die heel veel sport hier, die doet dan mee aan de werkgroep sport. Iemand die in de keuken werkt of die sowieso buiten al met eten bezig was en daarin geïnteresseerd is, die kan meedoen met de werkgroep keuken. Ja, meer zoiets.

Respondent 2: Maar dan creëer je weer een gevaar want als je in de keuken werkt en je bent niet akkoord met bepaalde dingen in de keuken en je gaat dan in die werkgroep gaan zitten met directie en cheffen en je geeft één verkeerde opmerking en je chef hoort dat, dan heb je de dag erachter een geel plakkaatje aan je deur.

Respondent 7: Maar dat is dan weer het verschil, ik zit bijvoorbeeld in de werkgroep communicatie, en dat gaat bijna constant over het CORT en ik heb daar al tegen Siegfried zijn schenen geschopt en ik heb daar al tegen Koen Polfliet zijn schenen gebotst en ik heb daar al verschillende keren... en altijd al gezegd van, bijvoorbeeld 'er worden briefjes uitgedeeld als er iets niet doorgaat', dat ik begin te lachen en dat ik zeg 'nee, dat wordt niet gedaan. Dat gebeurt niet, als de fitness niet doorgaat dan worden de mensen daar totaal langs geen kanten van verwittigd'. En ik werk daar nog altijd, dus blijkbaar hebben ze mij nog altijd niet buitengesloten. Maar het hangt natuurlijk ook wel ene beetje af van de mensen. Ze moeten zich... Als je in de politiek zit en je zegt

tegen iemand iets, je moet dat wel een beetje... Het gaat over het onderwerp hé, het is niet persoonlijk. Je hebt problemen, bijvoorbeeld wat jij zegt, dan is het een chef die dat persoonlijk gaat...

Respondent 2: Voilà.

Respondent 5: Ik denk dat, het is inderdaad juist wat Respondent 7 zegt, dat werkgroepen met participatie van gedetineerden inderdaad zijn nut kunnen hebben maar ik blijf er toch bij dat je een goede middenmoot moet hebben, zijnde vergaderingen uit het gedetineerdenoverleg met enkel gedetineerden. Want je moet ook, we hebben het er daarjuist al over gehad, met mensen die bijna niet bereikbaar zijn, niet willen meewerken, geen vertrouwen hebben heeft Respondent 8 ook aangehaald. Als een vergadering enkel met personeel gaat zijn, of een werkgroep met personeel, directie en twee gedetineerden ga je die barrière nog vergroten. Want een hoop gedetineerden gaat denken dat daar dingen verraden worden in plaats van gerealiseerd. Het is voor ons soms al moeilijk als gedetineerdenoverleg om een bepaald vertrouwen op te bouwen, als bepaalde gedetineerden die dan soms misschien eens hun mening gaan ventileren. We hebben hier onze ondervoorzitter, we viseren hem zeker niet, maar het is soms zeer moeilijk om die mens zijn opinie eens op tafel te krijgen. Hij is niet de spraakzaamste van de hoop. We moeten hem soms echt het woord geven 'geef nu eens uw...'. En dat is soms zeer moeilijk. En gedetineerden onder elkaar gaat dat misschien nog wel lukken maar als er alleen maar werkgroepen zijn waar personeel aanwezig is gaat men automatisch gaan zeggen van 'wat is dat dat juist?'. Dus ik denk dat een mengeling van die twee interessant kan zijn. Werkgroepen, dan kan het interessant zijn om daar mensen van het personeel bij te hebben zodat je direct naar iets toe kunt werken maar er moet toch iets zijn als een gedetineerdenoverleg waar frustraties geventileerd worden, onbelemmerd geventileerd worden. En dat vind ik dan ook een noodzaak. Het mag niet juist het één of het ander zijn. En ik denk dat dingen die te maken hebben in de richting van de gevangenis of hoe het systeem wil evolueren, ik denk dat de participatie van gedetineerden aan werkgroepen dat dat mee te maken heeft door de positieve evaluatie van het gedetineerdenoverleg. Men heeft tien jaar geleden, of acht jaar geleden of vijf jaar geleden begonnen met het gedetineerdenoverleg, men heeft dat in het leven geroepen. Dat heeft door wat obstakels heen gegaan, dat heeft dan weer even stil gelegen, het is nu weer opgestart. Men haalt daar ook positieve punten uit. Het is niet omdat men ons idee niet direct realiseert dat men zegt dat het wel een goed idee is. Want degene die het een goed idee vind moet het ook verkocht krijgen aan tien andere mensen. Dus een 'nee' kan ook een positief iets zijn. Maar ik blijf erbij dat een positieve evaluatie van het gedetineerdenoverleg zal leiden tot een beter begrip van ene gedetineerde en 'het is toch zo dom niet wat die gasten erover denken', 'misschien moeten we ze eens in de werkgroep erbij nemen'. Ik denk dat het ene met het andere te maken heeft, dat is mijn persoonlijk opinie.

Moderator: Zijn er andere die zeggen 'het en-en verhaal', dat dat iets is waar de gevangenis...

Respondent 6: Ik vraag mij af in die werkgroepen wat de meerwaarde gaat zijn, want Respondent 7 zegt het zelf, we zitten met communicatie maar er is er geen naar ons toe.

Respondent 7: Maar dat is de communicatie van het CORT, het gaat vooral over de communicatiekanalen die er komen. Die onthaalfilm die komt daarvan, van die werkgroep communicatie. Dat filmpje dat je gezien hebt op de voorstelling.

Moderator: Ik ga jullie even iets laten zien, een tekening. Ik ga dat gewoon uitdelen, en eentje voor mezelf houden. Dat is eigenlijk een participatieladder, en dat zijn eigenlijk verschillende niveaus van hoe mensen, neen nu in dit geval natuurlijk gedetineerden, inspraak kunnen hebben. Ik zal even wachten tot iedereen eentje heeft. Helemaal beneden zie je het woord 'informereren' staan. Zijn

er bepaalde zaken waarvan je zegt daarover worden wij geïnformeerd? Daarover krijgen wij informatie? Ik heb u daarstraks al even naar Emanuel zien kijken over een infoavond bijvoorbeeld.

Respondent 7: Maar dat heeft niets met... (groep lacht, rumoer)

Moderator: Nee, nee maar omdat je dat aanhaalde. Mijnvraag ging niet over Emanuel, het ging gewoon over de infoavond, over wat zou dat bijvoorbeeld gaan?

Respondent 2: Ik denk dat wij de meeste info krijgen van het CORT. Echt puur over randactiviteiten, opleidingen en dergelijke. Ik denk dat voor inkomende gedetineerden, hier binnen komen is nog altijd een ramp als je op een cel alleen valt. Als je Nederlandstalig bent is dat nog handig maar als je nog eens een andere taal spreekt... Op onze vleugel, vleugel D, zijn er vrouwen die pas na 3 weken weten dat ze ook recht hebben op een onderbroek of een propere t-shirt.

Respondent 1: Of om te gaan fitnessen.

Respondent 2: Maar dat is nog iets anders, dat vind ik dan nog zo belangrijk nog niet als een propere onderbroek. Dus alles wat je vraagt, krijg je. Dat is afschuwelijk overdreven. De dingen die beschikbaar zijn die je vraagt, krijg je. Maar daar stopt het ook. Je moet erachter vragen.

Moderator: Ik zie jullie wat lachen, Respondent 6?

Respondent 6: Ik denk dat dat bij ons ook, als je iets wil bekomen moet je het altijd vragen. Van het kleinste tot het grootste.

Respondent 2: En je hebt hier mensen die mondig zijn en die tot op het onbeleefde toe zeggen 'hoe zit het, krijg ik dit of krijg ik dat?', maar je hebt mensen die hier binnenkomen en niets durven. Die moeten geluk hebben dat ze op de juiste vleugel liggen en de juiste mensen hebben die hun opmerken want die zwijgen meestal. Niet iedereen die hierbinnen zit zijn roepers en eisers.

Moderator: Respondent 8, ik zie u... Nee? Oké. Dus op het niveau van informeren, de gedetineerden moeten zelf veel dingen vragen, als ik het goed begrijp, zeker in het begin als ze hier net zijn. En dat er wel een aantal info-dingen gebeuren vanuit het CORT. Dan, laat ons een stapje hoger gaan. Zijn er bepaalde momenten waar er achter jullie... waarbij jullie geraadpleegd worden? Waarbij er naar jullie ideeën gevraagd wordt?

Respondent 5: Toch wel, uiteindelijk bij het gedetineerdenoverleg, die werkgroepen die daar werden aangehaald. Ja, toch wel.

Respondent 7: Informeren is dan eigenlijk al dat alle gedetineerden kunnen geïnformeerd worden. Raadplegen is dan al weer een meer select groepje, dat wil ik wel even benadrukken. Dat is dan enkel aan ons, of mensen die... bijvoorbeeld ook fatieken in de werkhuizen, die gaan ze dan ook wel eens raadplegen. Dat denk ik wel, ik weet nu niet hoe dat juist gaat. Maar het raadplegen is al niet meer iedereen.

Respondent 6: En ook de fatieken op de vleugels hé.

Respondent 5: Daar wou ik even nog aan toevoegen dat inderdaad dat informeren, raadplegen is inderdaad een select groepje. Nu, we hebben het daarjuist ook aangehaald, diegenen die van de 24 uur er 23 in hun bed

liggen zijn dan wel de hardste roepers. Ze manifesteren zich in niets behalve in klagen. Je mag als gedetineerdenoverleg, noch als directie, noch als systeem, van alles in elkaar gestoken hebben, toch gaan zij diegene zijn die gaan zeggen 'dat is er niet bij en dat wou ik nu net'. Maar sta op, schrijf een briefje, kom naar het gedetineerdenoverleg. Dat willen ze allemaal niet maar ze willen wel tot op de laatste moment de grootste mond hebben over respect en inspraak. Je kan maar dat, en de directie bepaalt uw groepjes dan maar en dat de directie u raadpleegt is omdat er ook maar bepaalde mensen zijn die geëngageerd met iets bezig zijn in de gevangenis. En daar echt geëngageerd mee bezig zijn en ook die begrenzing daarvan willen accepteren. Zoals gezegd, gedetineerdenoverleg, wij kunnen niet elke weet iets oplossen maar, ondanks Respondent 7 zijn frustraties, zit hij hier toch nog altijd.

Respondent 7: Ik geloof in een betere wereld. (groep lacht)

Respondent 5: De utopie dat we voor iedereen altijd goed gaan doen, dat bestaat gewoon niet. Dat bestaat buiten niet die utopie over eeuwige vrede en toestanden. Participatie van alle gedetineerden is een even grote utopie in de gevangenis. Er zal een bepaald groepje zijn en we kunnen niet voor iedereen goed doen, we zullen voor sommigen goed doen. Als men zijn stem niet wil laten horen, hetzelfde met de vakbond, ofwel zit je erin ofwel laat je je niet aansluiten. Maar het zijn altijd die er juist bij zijn, die altijd het meeste commentaar gaan hebben aan de zijlijn. Dat de vakbond niets doet, of dit of dat, of iets verkeerd doet. En dat is bij gedetineerdenoverleg juist hetzelfde.

Moderator: Nu, even over die groep die misschien minder bereikt wordt... Ik heb hier vorige week of twee weken geleden opgevangen dat ze hier ooit een ideeënbox in de bibliotheek hebben gezet. (groep lacht)

Respondent 7: Dat heeft er denk ik drie maanden gehangen en daar hebben juist drie of vier briefjes in gezeten en dat waren dan nog briefjes voor de lol eigenlijk. Ik heb er een briefje ingestoken en daar heb ik opgeschreven 'ik vind de ideeënbox niet zo'n goed idee'. Dat was het eigenlijk.

Moderator: En waarom is dat geen goed idee?

Respondent 7: De mensen gaan klagen tegen ons als ze ons zien lopen, ze zien mij van de bibliotheek en ze roepen 'mijn boeken dit en...'. Ik zeg je moet een briefje schrijven en afgeven, maar als ze zelf moeite moeten doen dan gaat het niet. Ze moeten dat allemaal, ik vind van dat informeren, iedereen dat hier binnenkomt moet geïnformeerd worden, volledig, 100% geïnformeerd worden over alles. Maar daarna is het ook wel aan de persoon zelf om dingen te doen hé. Als je buiten bent of niet in de gevangenis zit, wordt je was en plas ook niet gedaan en wordt je eten ook niet bij je thuis gebracht. Het is ook zelf dat je het een beetje moet doen. Dus ik vind dat geen goed idee. Ze komen bij ons altijd dan klagen en zagen, maar als ze zelf iets moeten doen is het te veel moeite. Dus je mag nog zeven ideeënbusen ophangen, er gaat daar nooit een briefje inzitten. Het gedetineerdenoverleg, krijgen wij eigenlijk zelf ooit briefjes? Er zijn briefjes gestuurd geweest maar dan met een verkeerde intentie. (groep lacht)

Respondent 2: Twee weken geleden hebben wij echt een rondbedeling gedaan, eerst een goedkeuring gevraagd aan onze vleugelverantwoordelijke, 'mogen wij aan het winket gaan om te praten?', want normaal mag dat niet.

Moderator: Dat is om te praten met gedetineerden?

Respondent 2: Ja, als gedetineerdenoverleg acht aan de cel gaan 'hallo, ik ben Respondent 2. Ik zit in het gedetineerdenoverleg, als er vragen zijn of opmerkingen'. Ik heb dan een papiertje bij, alle namen van de

mensen van het gedetineerdenoverleg stonden daar op. Ik heb er ook altijd bij gemeld dat als er vragen of opmerkingen dat ze zich altijd tot mij, Respondent 1 en Violetta mogen wenden. De dag erachter komt de chef bij ons 'wat moet ik daarmee doen?'. Er hadden echt al drie of vier gedetineerden van de vrouwenafdeling een briefje geschreven dat ze toch wel heel graag Respondent 5, Respondent 4 en Eric... Ze hadden allemaal een man uitgekozen waarmee ze eens op hun gemak mee wouden babbelen over het gedetineerdenoverleg.

(groep lacht, rumoer)

Respondent 2: Wij hebben nu, de laatste mis gisteren, waren er nog vier vrouwen waarvan dat er één vroeg 'zijn de mannen er?'. Ik zeg 'sorry, de mannen gaan niet meer komen'. 'Ah echt? Nooit meer? Dan ga ik niet meer'. Dus volgende week zijn er nog twee vrouwen in de mis. Met een beetje geluk gaan wij op ons gemak naar de wandeling.

Respondent 7: En dan gaan ze dat weer gaan mengen. En dan gaan er ineens weer te weinig vrouwen zijn, we zouden dat beter apart doen....

Respondent 5: De vicieuze cirkel van de gevangenis.

Moderator: En wat jullie hebben geprobeerd op de vrouwenafdeling, is dat ook op de mannenafdeling geprobeerd?

Respondent 5: Nee, die tijdsspanne is wat verkeerd gelopen. En dat kwam dan niet uit op het juiste moment want...

Respondent 2: Het was dan 20 graden toen, met het wandelen. De eerste keer dat het echt de moeite was om naar buiten te gaan.

Respondent 5: En er wordt nu herbekeken wanneer we eventueel hetzelfde kunnen doen op de mannenafdeling.

Moderator: Oké.

Respondent 2: Maar dat moet eerst door...

(kijken naar Johan, gelach en rumoer)

Respondent 2: Zo snel gaat dat hier in het gedetineerdenoverleg.

Moderator: En hoe zijn jullie op dat idee gekomen om dat te proberen?

Respondent 7: Wij zijn daar niet opgekomen, Johan is daar op gekomen.

Moderator: Johan is daar opgekomen, oké. En wat vind je zelf van dat idee? Nu moet Johan zijn oren misschien even dicht doen.

Respondent 2: Het is echt wel noodzakelijk hier dat het af en toe eens opgefrist wordt want hier hangen wel, in het centrum veronderstel ik ook, hier hangen wel infoborden maar dat is (ironisch) zo vermoeiend om naar dat info-bord eens te gaan kijken. Als de mensen het niet op cel krijgen, op een klein briefje, dan interesseert het hun niet.

Respondent 7: Maar daar gaan ze nu ook wel een beetje verandering in brengen want sommige dingen worden nu enkel nog op het bord gehangen. In het teken van ecologie, dus enkel nog maar op het bord gehangen. En er waren niet superveel inschrijvingen voor, een twaalfstal denk ik.

Respondent 1: En dan gaat het niet door.

Respondent 7: Dat was omdat het staking was hé, dat het toen niet doorgegaan is.

Respondent 5: Volgens mij had de staking daar mee te zien (lacht).

Respondent 7: Dat is ook om de mensen een beetje te triggeren om toch naar het info-bord te gaan kijken. 'We moeten daar toch naar gaan kijken als we het niet meer op cel krijgen'.

Respondent 2: Ik vind dat een goed idee. Wij zitten met besparingen ook. Ook al bereik je niet iedereen, ze moeten een beetje moeite doen ook, denk ik.

Respondent 5: Er is een verschil. Ik zie daar iedereen altijd stoppen om te kijken wat voor dvd's er gespeeld worden, dan is het daar file aan dat bord. Els de papiertjes voor de dvd's daar uithangen dan is het daar file aan dat bord en al de rest, zo'n infobrochure, daar kijken ze niet naar. En dan gaan ze zeggen 'ik weet het niet'. Doe wat moeite, het is ook zoiets, een stuk educatief op dat vlak. Buiten gaat er ook niemand komen zeggen 'zou je willen...'. Je moet het ook zelf een beetje dragen.

Moderator: Dus je hebt enerzijds die papieren met jullie namen op om te laten weten wie in het gedetineerdenoverleg zit. Als er nu op het gedetineerdenoverleg iets besproken wordt, horen jullie dan soms ook bij de andere gedetineerden die niet in gedetineerdenoverleg zitten, wat zij daar van vinden? Ik zie u nee knikken, Respondent 7?

Respondent 7: Het is niet dat wij dat melden via papier of zo, dat we iets beslist hebben. En het is ook niet zo dat ze zeggen... Ik heb nog nooit gehad dat iemand aan mij zegt 'vertel nu eens, hoe is het op dat gedetineerdenoverleg'. Vroeger was dat wel nog met Filip, die vroeg daar wel eens achter maar dat was ook iemand die er even in geweest is en daarna gestopt is. Maar voor de rest gebeurt dat niet echt. Op mijn vleugel toch, bij mij vragen ze er niet zo heel veel achter.

Respondent 6: Zeker op het vijfde, nu weten ze dat er hier iets besproken wordt, dan vragen ze wel of er iets beslist is. Soms moet je ook uitleggen dat... De meeste gedetineerden denken ook dat als het besproken is dat het gaat goedgekeurd worden. Dan moet ik aan sommigen uitleggen dat we het besproken hebben en dan zeg ik dat het nog maar een voorstel is. Dat moet nog naar de directie, dat komt dan terug, dan nog een keer naar de directie en je bent al ruim twee, drie maanden verder.

Respondent 7: En dan zeggen ze 'dan ben ik al vrij'. (lacht)

Respondent 5: Het is daarom dat we inderdaad baat zouden hebben mochten er digitale kanalen zijn. Zou misschien een kleine evaluatie van het gedetineerdenoverleg, de dingen die in behandeling zijn, de dingen die gerealiseerd zijn zouden daar ook hun plaats in kunnen vinden. En wie dan interesse heeft kan het raadplegen. Want je blijft nog altijd een stuk, het klinkt misschien dom, met een veiligheidsaspect zitten. Het is niet aan ons om overal briefjes te gaan rond sturen 'dat is besproken en dit en dat'. Je moet maar één iemand hebben die dat raar begint te vinden en je mag het gaan uitleggen bij de directie met wat je bezig bent. Dus het is een

mes dat langs twee kanten snijdt. Dus uiteindelijk is het vanuit de directie dat het moet beslist worden van 'we gaan dat en dat melden aan de totaliteit van de gedetineerden' en daar ook de kanalen voor openzetten. Dat zijn geen kanalen waarvan wij kunnen zeggen dat... Het is ook gevaarlijk, zoals ik het begin ook aanhaalde, als wij iets gaan verkondigen en dat blijkt dan niet te kloppen, dan zijn wij de bringer van dat nieuws en worden wij daar voor een stukje ook op afgerekend. Dus je moet altijd een beetje...

Moderator: Ik heb ook al gehoord dat hier een redelijk grote groep anderstaligen zit, dus mensen die geen Nederlands spreken. Hebben jullie daar vanuit het gedetineerdenoverleg soms ook contact mee?

Respondent 2: Ik heb daar vanuit mijn werk contact mee. Maar dat is ook enorm dubbel bij ons vleugel D.

Moderator: En wat bedoel je met 'dat is dubbel'?

Respondent 2: Zij spreken de taal niet, sommigen spreken de taal gedeeltelijk of proberen. En dan anderen spreken de taal als het hen uitkomt. Ja, het zijn drie categorieën.

Respondent 7: In de toekomst willen ze communicatie ook meer met pictogrammen gaan gebruiken. Omdat dat meer universeel is, ze zouden willen dat er een logo is voor bezoek, een logo voor dat... Zodat als er iets is van informatie, dat de mensen ook met dat logo... Maar nu is dat nog niet, als we dan briefjes zouden maken kunnen we dat moeilijk communiceren in het Arabisch, in het Duits, in het Roemeens, in het Hongaars, in het Engels, in het Frans... Want met de drie landstalen ben je hier ook niets, met je Frans, Duits en Nederlands bereik je ook niet iedereen hier.

Respondent 2: Ik denk dat wij al heel veel extra talen gebruiken en dan nog de goodwill is er niet. Ik heb nu ook bijvoorbeeld de triage van het vuil, heb ik gezegd dat het gedaan is van ermee te lachen, ik stop ermee met maandverbanden uit papier te halen, en de eieren van tussen de peuken te halen. En klopt het niet, dan kan je boven je boel gaan sorteren. De volgende dag zijn het terug diezelfde personen die terug hetzelfde uitsteken. Het is een kwestie van niet willen. Ze trekken zich dat niet aan. In de hoop dat je uw rug keert. Er is altijd een gedeelte dat niet mee wil.

Respondent 7: In Roemenië is dat wel zo dat je maandverbanden bij het papier doet. (groep lacht)

Respondent 5: Ik heb één opmerking daarrond en misschien zijn er die daar andere opmerkingen rond hebben. Dat maakt niet uit, het is mijn persoonlijk opinie. Als je in een land komt waar ze drie talen spreken en je komt hier criminaliteit uitsteken en je geraakt hier in de bak. Leer één van die drie talen, of anders, misdoe hier niets. Ga naar een OCMW daar spreken ze zeven talen. What the fuck, do we care, dat is mijn opinie daarover. We willen nog wat geld geven ook omdat ze hier criminaliteit komen uitsteken. Als ik in China iets ga uitsteken, denk ja dat er één Chinees gaat zeggen 'Ha, welkom'. (groep lacht) Sorry, maar we moeten er niet te veel eieren onder leggen ook niet hé. Op een gegeven moment gaat dat hier een asielcentrum zijn en geen gevangenis meer. Het is een win-winsituatie, je komt naar België, je steekt iets uit en lukt het dan heb je verdient en vlieg je in de gevangenis dan wordt je daar verzorgd als een prins, veel beter dan in je eigen land. Het loon ligt hier hoger dan in hun eigen land.

Respondent 1: Ik denk dat het hem daar niet om gaat. We zijn weer vertrokken... (zucht)

Respondent 5: Maar het is wel zo. Ik vind dat zinloos van 20 000 talen te gaan gebruiken.

Moderator: Misschien om even op de ladder terug te komen. We zaten op het niveau van adviseren met het gedetineerdenoverleg, raadplegen. Het gedetineerdenoverleg zit het op het niveau van raadplegen? Of zit het op het niveau van adviseren?

Respondent 7: Ik denk op het niveau van raadplegen. Ik denk persoonlijk, adviseren, dat dat al een brug te ver is. Adviseren dat is toch al meer 'je zou het beter zo doen', ik denk dat dat misschien toch al iets... Dat is zo'n beetje de grens. Bij sommige diensten zullen we dat wel kunnen doen, bij andere diensten zou het zijn 'ik ga niet luisteren naar wat die gedetineerden te zeggen hebben'. Dus dat is sowieso de grens alleszins.

Respondent 2: Er staat één voet op de trap van adviseren.

Respondent 7: We mogen er al eens even opkomen, op die trap.

Moderator: Dan ga ik eens een niveau hoger, het coproduceren. Ik heb al gehoord in de werkgroep communicatie dat je daar bijvoorbeeld in zit. Is dat al op het niveau van coproduceren? Mag je daar mee beslissen?

Respondent 7: Nee, dat is ook weer het half trapje adviseren. Het blijft ook nog altijd, ook al zit ik daarin, ik blijf ook maar gewoon gedetineerde. Dus als ze zeggen 'we gaan dat zo doen' en ik zeg 'ik vind dat geen goed idee', dan gaan ze gewoon zeggen 'we gaan het toch zo doen hoor'.

Moderator: Dus ook op het niveau half adviseren. Denken jullie dat er een mogelijkheid zou zijn om mee op het niveau van meebeslissen, coproduceren te komen?

Respondent 7: Ik persoonlijk ik denk van niet. En ik denk ook niet dat dat een goed idee zou zijn. Als je als gedetineerde mee gaat beslissen, dat gaat ten eerste naar de buitenwereld al zeer verkeerd overkomen. 'Gedetineerden, en ze kunnen daar in de gevangenis alles zelf kiezen.' En daar worden de mensen ook hier wel voor betaald om keuzes te maken. Ik denk niet dat het goed als we als gedetineerden zelf beslissingen gaan nemen. Het nadeel is ook dat als je zelf beslissingen gaat nemen, ook als gedetineerde, en er gebeurt iets verkeerd met die beslissing. Dat we bijvoorbeeld 'wij beslissen dat we een avondwandeling doen ook al is het donker' en dat de directie dan zegt 'oké, jullie beslissen dat er een avondwandeling is'. En op die avondwandeling is er een vechtpartij of weet ik veel wat dan is het 'jullie hebben het beslist, jullie zijn er verantwoordelijk voor'. Maar ze gaan dat nooit doen, ze gaan ons nooit laten beslissen, maar ik denk dat dat te veel risico's met zich meebrengt.

Moderator: Heeft iedereen zo wat hetzelfde idee? Van tot op het niveau van adviseren is oké? (groep knikt) Respondent 3, ik heb u nog niet gehoord vandaag?

Respondent 3: Bij mij is het nog maar de tweede keer dat ik in het gedetineerdenoverleg zit. Ik ben nog maar net ingetreden.

Moderator: Oké, super. Dan heb ik eigenlijk nog een laatste vraag voor jullie. Zijn er hier, jullie zitten in het gedetineerdenoverleg, maar zijn er hier activiteiten die georganiseerd worden waaraan dat jullie of andere gedetineerden bij betrokken worden? Mee in de organisatie.

Respondent 2: Ja, maar dat zijn dan eerder, van de mis mogen wij veel dingen zelf doen. Maar dat heeft dan niet puur met de gevangenis te maken.

Moderator: Wie is dat dan dat jullie vraagt?

Respondent 2: Dat is dan vragen en voorstellen. De muziekkeuze bepalen, we hebben nu zelf het eten mogen bereiden voor de witte donderdag en met een beetje goodwill van onze afdeling, ze moeten 'ja' zeggen dat we die producten mogen gebruiken. Dan mag dat allemaal.

Moderator: En dat is dan de pastoor?

Respondent 1: De aalmoezenier.

Respondent 2: Maar dat hangt dan ook weer af van die persoon die zich daar voor inzet.

Respondent 1: Het is nu niet dat dat een activiteit waar dat je, het is ook weer iets om mee te lachen. Ze laten u iets doen omdat ze denken dat... (zucht)

Moderator: Zijn er zo nog zaken waarbij dat jullie zelf iets kunnen, of andere gedetineerden iets kunnen, zelf iets kunnen...

Respondent 7: Het zijn vooral kleine dingen. Ik bedoel bijvoorbeeld, als er een gezinsactiviteit is bijvoorbeeld in de bezoekszaal of een kinderfeestje, en Sam, dat is ook iemand die op het CORT werkt, Dan babbelen we wel eens 'wat zouden we doen voor eten bijvoorbeeld, eten en drinken voor de kindjes' en dan kan ik ook wel eens zeggen van 'misschien eens donuts', en dan zegt hij 'oké, we gaan eens donuts nemen'. Het zijn niet echt keuzes, maar bijvoorbeeld ook de Ronde van Vlaanderen een tijdje geleden, dan mochten we zelf wel zeggen dat we de muziek willen doen. E dat was dan vooral bij de vroegere directie, mevrouw Kriel, daar kon je wat aan vragen en dan kreeg je wat meer. Nu is dat ook wel iets moeilijker, ik denk dat dat ook wel afhangt van welk directielid er is. Vorig jaar niet, maar het jaar ervoor, was dat met die Vlaamse kermis, die was volledig gewonnen ook voor het idee van Vlaamse kermis. En dan hadden we het idee 'we gaan met muziek doen, en we gaan hotdogs verkopen op de wandeling', om zo veel mogelijk geld in te zamelen. En dan zei ze 'eigenlijk is dat wel een goed idee', en dan is ze daar ook wel, en dan is er daar heel veel winst voor gegaan. En bijvoorbeeld vorig jaar, was er een ander directielid en hadden we ook weer gevraagd van geld te kunnen inzamelen, en dat was ook veel minder het geld dat we hebben kunnen inzamelen. Het was de helft minder, zelfs meer, enorm veel minder omdat we nu niets mochten doen. En dat si dan wel spijtig omdat je ziet, vorig jaar hebben we wel wat inspraak gehad en dat is toen allemaal goed verlopen, er is ook veel geld opgehaald voor dat goed doel. Dus dat hangt ook wel af van directie denk ik.

Respondent 2: Ik vind dat het ook belangrijk is om dat alles wat voorgesteld wordt geen individuele vraag is, dat is echt in het geval dat daarnet gezegd werd, gewoon geld verzamelen voor een goed doel. En dat zien ze niet, al die gedetineerden denk ik. Het idee soms is dat als we iets vragen dat het echt puur eigenbelang is. En het zou er voor iedereen moeten zijn de vraag, en het is er ook voor iedereen. Het excuus is ook nogal gemakkelijk als er iets extra gevraagd wordt, bij voorbeeld die hotdogs, zou het antwoord kunnen zijn, 'maar dan heeft niet iedereen geld, dus dan voelen de mensen die het niet kunnen kopen hun ook weer wat slechter'. Dat is ook een excuus, naast Brussel dat enorm frequent gebruikt wordt.

Respondent 7: Maar dat zijn dan altijd excuses waar ze dan mee afkomen, zoals je bijvoorbeeld zegt van die hotdogs, ze zouden dan misschien kunnen gezegd hebben maar ze hebben dat nu niet gedaan vorige keer. Maar dan kan je ook afkomen met 'mensen die geen bezoek hebben, kunnen ook geen eten uit het bezoek hebben', dus het is altijd iets. Mensen die geen geld hebben kunnen ook geen tv kopen, mensen die geen... Je vindt altijd wel een stok om mee te slaan.

Respondent 2: Er is altijd een excuus. Brussel is ook zo het excuus, Brussel beslist. Waarom beslist Brussel dan godsnaam dat de televisie in Brugge 12 euro kost en in Gent de televisie 24 euro kost? Brussel beslist niet alles. Dat is gewoon een zalig excuus.

Respondent 5: Ik denk dat dat te maken heeft met het directielid. Ik denk dat mevrouw Kriel hier al lang genoeg die zetel van zaakvoerder bekleedt om dat in die mate in te schatten wat ze bedoelen met een Vlaamse kermis, het veiligheidsaspect ook en het gegeven daarachter. En dat juist die plaats veranderd was en dat die persoon in kwestie nog niet echt kon inschatten, wat is dat, hoe zit dat, hoe gebruik je bepaalde diensten, hoe gebruik je bepaalde informatiekanalen. Ik denk dat dat er een stuk mee te maken heeft. Ik weet niet of het hetzelfde is als iemand nieuw op een bepaald werk komt, en zich een stuk moet inwerken en niet geneigd is van de eerste dag al allerlei beslissingen te nemen. Ik denk dat het een beetje een spijtig toeval geweest is ook.

Respondent 2: En nog een spijtig toeval, nu, dat is geen spijtig toeval. Ik denk dat de gevangenis de enigste plaats is waar je aan de top, een geluk voor ons want stel je voor dat, dat je meer dan één directeur hebt. En normaal heb je een directeur in een bedrijf en valt daar van alles onder. Hier is dat niet het geval en ik denk dat daar ook een afschuwelijke miscommunicatie of weigering van communicatie gebeurd.

Moderator: Stel nu dat de directie ervoor zou zijn, voor gedetineerden die activiteiten mogen organiseren zoals een Vlaamse kermis. Wat zou je voorstellen? Zo'n activiteit, dat zouden we graag eens organiseren? Respondent 6?

Respondent 6: Nu gaat dat gebeuren hé. Een groep van baktrappers, dat zijn gedetineerden die gaan fietsen tegen een andere gevangenis, dat is dus een activiteit waar de directie al volledig achter staat. Maar natuurlijk, gaat dat een vervolg hebben? Dat is iets anders.

Respondent 1: Het is ook niet de eerste keer dat het nu wordt gedaan hé.

Respondent 6: Nee, maar het is een tussenperiode hé, op die manier wel.

Respondent 2: Ja, de besparende, zonder de ronde van Vlaanderen. Het is een alternatief dat aangeboden wordt omdat de ronde van Vlaanderen niet meer kan.

Respondent 6: Nee, want ze hebben een nieuw parcours gekocht.

Respondent 5: Ik denk niet dat het zo simpel is om te zeggen, die of die of die activiteit. Vroeger bestond er zoiets als een kerngroep in Hoogstraten, end at werkte blijkbaar. Ik denk dat dat je dat ook wat tijd moet geven. Dat de inkleuring van de activiteiten tijdens de Gentse feesten, inkleuring van de activiteiten tussen kerst en nieuw, dat er daar inderdaad een werkgroep mee iets rond kan betekenen dan dat het CORT zich daar unaniem mee bezig houdt. Niet dat het CORT daar geen beslissingen in neemt, maar dat er misschien wel een pak uitgewerkte voorstellen naar voor kunnen gebracht worden. En dat daar een stuk rekening mee kan gehouden worden. Ik denk nog altijd dat het een tweeledig iets is, als het personeel iets beslist, zij zitten niet opgesloten dus zij moeten beslissen voor iemand die opgesloten zit zonder te weten wat het is om opgesloten te zitten. Maar langs de andere kant hebben zij het veiligheidsaspect, dat zij in rekening moeten houden. Wij bekijken het vanuit een aspect 'wij zitten opgesloten en wij zouden graag dit of dat, die activiteit of dat sociaal contact hebben'. Wij kunnen er misschien meer in die richting een stuk vorm aan geven. Dus je hebt alle twee nodig. Maar ik denk dat dat ook een stuk zal moeten groeien. Dat het niet van vandaag op morgen is 'die

activiteit zien we nu totaal zitten'. Ik denk dat er al een voorbeeld van de werkgroep voor sport die uit gedetineerden zou opgericht worden. Er zijn zo kleinigheden die totaal frustrerend zijn, bijvoorbeeld het fietsen om aan te sluiten bij Respondent 6, het fietsen gebeurt op een bepaalde periode en dan door bepaalde omstandigheden valt dat weg, valt dat een hele periode stil. Dus je traint bijvoorbeeld naar een bepaalde conditie en ineens mag je drie of vier maanden niet meer fietsen en dan moet ja daarna van weer zo goed als nul herbeginnen omdat er hier bijna geen mogelijkheid is om je conditie te onderhouden. En dat kun je dan een stuk ook gaan weerleggen in zo'n werkgroep. 'Is er een mogelijkheid om meer activiteiten door gedetineerden te laten organiseren? Voor een stuk te laten surveilleren door gedetineerden?' En dat er geen babysit van een chef moet gaan bijzitten die zich daar twee uur voor een stuk zit te vervelen van 'wat moet ik hier nu eigenlijk zitten doen?'. Daar heeft het inderdaad zijn nut van veel meer door gedetineerden te laten organiseren en ook te laten begeleiden.

Moderator: En voor wie zie je zo'n taak weggelegd? Jij zit al in de werkgroep communicatie, er komt misschien een werkgroep sport. Wat voor soort gedetineerden, of wie zou zo'n taak kunnen opnemen? Om in zo'n werkgroep te zitten? Dus eigenlijk met personeelsleden samen...

Respondent 1: Mensen met de juiste interesses hé.

Respondent 2: Ik denk weer de mensen die je overal ziet. Ofwel zie je mensen overal ofwel zie je ze nergens. Het komt altijd op dezelfde neer denk ik.

Moderator: Dus een beetje vanuit interesses vertrekken, de actieve...

Respondent 7: De harde kern. (groep lacht)

Respondent 5: Je moet ook rekening houden, zoals in Gent, bijvoorbeeld als je het in Oudenaarde doet daar heb je een populatie van 90% gestraften, een kleine populatie voorarrest, kortgestraften zeer weinig. Dan heb je al een heel grote hoeveelheid mensen die zich geëngageerd gaan voelen. Hier blijf je maar, je zit hier al met een heel kleine kern van gestraften die hier over een bepaalde periode toch wel gaan zitten, om je te engageren. Als je hier maar twee maanden gaat zitten heb je daar allemaal niet veel behoefte aan, dan zit je aan je vrijheid te denken en niet aan je leven hier. Dus dat maakt ook dat je hier vaak dezelfde gezichten ziet. Mensen die zich geëngageerd voelen en mensen die hier lang genoeg zijn om te denken 'ik moet het nu hier realiseren dus ik zal hier een beetje een thuis maken'. En dus ook maken dat het hier zo goed mogelijk voor mij verloopt en ook voor anderen. Ik denk dat het daar een stuk mee te maken heeft.

Moderator: Ik denk dat ik het hierbij ga laten. Hebben jullie zelf nog iets aan te vullen? Iets dat je echt nog kwijt wil? Iets dat echt nog mee op de computer moet staan? Nee? Dan rest mij nog één ding en dat is jullie enorm bedanken. En ik wens jullie nog veel succes met het gedetineerdenoverleg.

Bijlage 5: Labelschema

Definitie participatie en inspraak

- Definitie participatie
- Definitie inspraak
- Voorbeelden participatie vandaag
- Voorbeelden inspraak vandaag
- Participatieladder
 - Informeren
 - Vandaag
 - Mogelijk
 - Wenselijk
 - Raadplegen
 - Vandaag
 - Mogelijk
 - Wenselijk
 - Adviseren
 - Vandaag
 - Mogelijk
 - Wenselijk
 - Coproduceren
 - Vandaag
 - Mogelijk
 - Wenselijk
 - Meebeslissen
 - Vandaag
 - Mogelijk
 - Wenselijk
- Vormen van participatie
 - Formele participatie
 - Informele participatie

Voorwaarden voor participatie en inspraak

- Drempels om participatie/inspraak te organiseren
- Draagvlak binnen gevangenis
- Communicatie
- Begeleiding en training van gedetineerden

Voordelen/meerwaarde van participatie en inspraak

- Voordelen
 - Voor gedetineerden zelf
 - Voor gevangenis
 - Voor professionals
- Erkenning
- Doelen die participatie moet nastreven

Profiel van de deelnemers/participanten

- Individuele kenmerken van deelnemers
 - Individuele kenmerken
 - Motieven
 - Competenties

- Groepen die uit de boot vallen
 - Individuele kenmerken
 - Barrières
 - taalbarrière
 - Wenselijk dat deze groepen participeren?

Werking gedetineerdenoverleg

- Ontstaan
 - Verleden
 - Vandaag
- Voor- en nadelen
 - Positieve kenmerken
 - Negatieve kenmerken
- Rol t.a.v. het gedetineerdenoverleg
 - Wanneer is contact komen?
 - Op welke manier in contact komen?
- Communicatie/Terugkoppeling
- Weet van het bestaan (andere gedetineerden)
- Perceptie andere gedetineerden
- Perceptie personeelsleden

Taken van het gedetineerdenoverleg

- Taken die het gedetineerdenoverleg opneemt
- Agendapunten
- Realisaties
- Wat zou wenselijk zijn?
 - Veranderingen om de wenselijk situatie te bekomen
- Verwachtingen gedetineerden-vertegenwoordigers

Gedetineerden-vertegenwoordigers

- Individuele kenmerken
 - Individuele kenmerken
 - Competenties
 - Motieven
- Verkiezing/kandidaatstelling
- Gedetineerden-vertegenwoordigers die afhaken
- Groepen die uit de boot vallen
 - Individuele kenmerken
 - Barrières
 - Wenselijk dat deze groepen participeren?

Inspraak achterban

- Manieren om achterban te raadplegen
- Knelpunten
- Succesfactoren

